

Babylon

Jak si zaplatili trachtaci
naši royalisté
není mi jisté
Petr Placák i Magor jsou chudí
jak kostelní myši
ledaže by dostali už foršus
na hraběcí léna ve Staré Říši

Egon Bondy, 1992

Propětrandohlavy!

Vážení čtenáři, tak jsme opět tady a změnilo se něco? Nic. A co? Nic, coby.
Do tohoto čísla jsme pro Vás připravili rozhovor s moskevským konceptualistou Viktorem Pivovarovem, který přesídlil do Prahy a český umění dělí na bílý a černý, což nemá magický konotace, i když ...
Na straně tři Petr Mach tvrdí, že Blitzkrieg by nebyl bez pervitinu – každopádně kocovina byla rádná.
Jan Machonin na str. 4 připomenul historika Mečislava Boráka, který se zabýval osudy Čechoslováků, zmizelých v SSSR, protože nechtěl odmítnout příbuzné. Tomu se říká historia magistra vitae.
Pod tím doporučuje dvorní poeta Kremlíčka novou sbírku Básníka Ticha Play off, která zjevuje „další významovou linii v krátkých maximách na konci stránek“ jako: KAŽDÝ VÍ, CO JE TO FORD, ALE NE KAŽDÝ SE VNĚM SVEZ.
Hned vedle nás peskuje pan profesor Knížák, že by noviny, které jsou určeny studentům, měly být „ostré, kritické i trochu subjektivní, ale především by měly dávat najevo, že pisatelé jsou vzdělání, umí přemýšlet.“ Hovno.
Josef Mlejnek se na straně šest věnuje ukrajinským peripetiím mezi řeckými katolíky a pravoslavy. Co takhle Kutnohorský náboženský smír z roku 1485 – pod jednou i podobojí? No, knížecí rada.
Na straně 7 se dovíte o životě Emilie Marty, která žila tři sta let, střídala profesu, národnosti, mužské, aniž našla uspokojení. Co je to? No přece Věc Makropulos! Janáček, proboha, kterého San Francisco Opera zařadila do svého repertoáru a Rudolf Rouček nemohl nebyť u toho.
K vydání Egon Bondyho Básnických Spisů jsme udělali rozhovor s jejich editorem Martinem Machovcem, který se právě vyhrabával z jarní depky – práce na hovno, všechno na nic, nikoho to nezajímá ... Martine, to není pravda, viz Babylon!

Přílohu jsme věnovali Viktorovi Faktorovi, který se nedávno odebral na věčnost. Když šel Viktor pěšky do Říma, zapsal si: „Člověk se cestou zabývá všeho nepodstatného.“ Celý Viktorův život bylo zbavování se všeho nepodstatného.
Jana Krejcarová napsala v roce 1962 Bondymu: „Nevěřím a asi nikdy neuvěřím, že se lze dostat čehokoli ve filosofii suchou cestou, cestou vzdělanosti, vymyšlené počečnosti. Podobá se to mrdání provozované mu dokonale dezinfikovanými a zdravotně nezavadnými pilulkami...“
O tom je Huxleyho Konec civilizace.
Příště se sejdem, bude-li nám Alláh milostiv, kolem dvacátého, měsíce června, tedy letos.
A stejně vstane z mrtvých!

kresba: Jan Hájek

Kdo ji bude následovat?

Orgán ochrany veřejného zdraví vykonává kontrolu dodržování povinností stanovených v § 3 odst. 1, § 3 odst. 2 písm. a) až c), § 3 odst. 3, § 5, v prostorech, kde kontroluje zákaz kouření, § 9, § 10 písm. a) až c), § 11 odst. 1, § 11 odst. 2 písm. a) až c), e) a g), § 11 odst. 3 a 4, § 13... praví se v novém protikuřáckém zákoně, který se vztahuje nejen na cigarety, ale i na elektronická šidítka, stejně jako na žvýkací a šňupací tabák, alkohol a další požitky, zatímco cukr, největší tuzemský zabiják, zůstal stranou, zatím.

Paráda. V zájmu demokracie je třeba se starat o zdraví lidí, protože kdyby lidé nebylo, kdo by vládl? Základem práce s masami je zajistit jim pocit bezpečí a štěstí. Stát musí být nejen otec, ale i matka. Vůdce Libyjské arabské lidové socialistické džamáhírije Muammar Al-Kadáfí, nositel čs. Řádu Bílého lva, to věděl. Zakázal alkohol a hry a během pár let v rámci programu arabského vlasteneckého socialismu přivedl bohatou Libyi za gruntu, čímž odstranil sociální nerovnost.

Kadáfímu bylo jasné, že pokud chce uspět, musí vrátit demokracii její skutečný obsah. Ve své Zelené knize ozřejmil, proč jsou parlamenty a politické strany

stejným podvodem na demokracii jako referenda: Ti, kdo říkají „ano“, a ti, kdo říkají „ne“, nevyjadřují ve skutečnosti svou vůli. Byli umlčeni koncepcí moderní demokracie. Bylo jim dovoleno, aby vyjádřili jen jedno slovo: buď „ano“ nebo „ne“. To je nejkrutější a nejutlačovatelský diktátorský systém, napsal Kadáfí, který věděl, že v systému ano – ne se vládnout nedá, protože znásilňuje lidskou přirozenost, nutí lidi se rozhodovat, a tedy nést následky. Nejvyšší demokracie, což je štěstí mas, ale spočívá v tom, že rozhodování a odpovědnost za ně nese někdo jiný, který ví, co masy chtějí, zatímco lidé si jednoduše žijí.

Tato absolutní demokracie, o které snil beuduín Kadáfí, dobře funguje ve vysoce proorganizovaných společnostech bezobratlých. V mravenčích megapolích o milionech tvorů nikdy nenastane dopravní zácpa, protože jednotliví mravenci fungují jako jeden velký živý organismus, mravenec se nemusí rozhodovat, jestli doprava nebo doleva, vše je dopředu dané a tudíž se nikdy nemylí a organizace perfektně funguje, jak to pro mravence zařídila starostlivá matka evoluce.

Nejdokonalejší organismus v tomto ohledu je lán pšenice, v řádcích táhnoucích se k horizontu, jedno nerozlišitelné

stéblo vedle druhého – sociálně, etnic-ky, kulturně rovnorodé a rovnocenné. Není divu, že obilí tak fascinovalo (a inspirovalo) komunisty. Maova kulturní revoluce nebyla nic jiného než snaha organizovat společnost jako obilný lán – zaseje se a násobně se sklídí. V Čevenguru to tak fungovalo.

Díky obilí nahlédl Mao pravdu – klíč k dějinám je v organizaci mas. Mao řekl: „Lidové masy mají nevyčerpatelnou tvůrčí sílu. Jsou schopny zorganizovat se a zaútočit na všechna ta místa a odvětví, kde mohou uplatnit svou sílu, zaútočit na výrobu do hloubky i do šířky a vytvářet si tak stále více prostředků pro šťastný život.“ (Úvodní poznámka k článku „Přebytečná pracovní síla našla východisko“, 1955)

Mao pochopil, že masy jsou klíčem k poznání makrokosmu i mikrokosmu – když máme masy, nepotřebujeme ani dalekohledy ani mikroskopy. Základem je nechat projít vůli mas, vcítit se do mas, pochopit masy, naslouchat masám, vědět, co masy chtějí, co cítí, co myslí a co nemyslí, co necítí – navštěvovat masy, v kraji, v práci, v rodině, citit masy, chtít masy, být s masami, jíst masy, myslet masami, myslet za masy.

Já jsem z neposkvrněného početí

Rozhovor Babylonu s výtvarníkem Viktorem Pivovarovem

V roce 1982 jste přesídlil z Moskvy do Prahy. Bylo to z deště pod okap?
Ano, mělo to moc společného, protože československý systém kopíroval v podstatě ten sovětský, jehož hlavní rys spočíval v tom, že ke své existenci potřeboval vnějšího i vnitřního nepřítele. A to byli spisovatelé a umělci. Teď jsem četl zajímavý Borgesův text, který v Argentině pracoval v knihovně, jako liberála ho vyhodili a musel jít dělat inspektora na tržnici s kuřecím masem. To je pro tyto lety režimy typický – ne jenom někomu zničit existenci, ale ještě ho ponižít. Dnes se ta doba, zdá se, vrací – opět různí demagogové útočí na intelektuály, všude se proti nim šve. Všichni ti vládcí, který přichází jeden za druhým, štvou dav a inteligence je zase hlavním nepřítelem.
Existovaly ale i rozdíly. Například za celý svůj život v Rusku jsem potkal jenom pár lidí, kteří ještě pamatovali předrevoluční dobu, zatímco tady jsem často narazil na lidi, kteří pamatovali

první republiku. Tradice byly zničené, totálně, ale lidé nesli v sobě tu paměť o první republice jako o svobodném a demokratickém státě. Takže to byl velký rozdíl, protože paměť v Rusku skoro neexistovala. Koneckonců ani carské Rusko nebylo svobodné.
A rozdíl byl i v životní úrovni. V roce 1983 jsem do Prahy pozval maminku, později tady zůstala natrvalo a zemřela tady. Šli jsme do města, přišli jsme na Můstek a stavili se u Lipperta. Maminka stála uprostřed toho lahůdkářství jako zkamenělá, dlouho, dlouho mlčela a pak řekla: „To je ráj.“ Byla prostý člověk, žádný intelektuál.
Narodila se v Moskvě?
Ne, na Ukrajině, ještě před revolucí, v roce 1901, a v roce dvacet jedna se přestěhovala do Moskvy.
Byl nějaký rozdíl, co se týká třeba přerodu nebo tlaku režimu?
Zrovna nedávno jsem přemýšlel o tom, kde to bylo v té době horší. Asi

v Rusku, v tom smyslu, že KGB byla obrovská. Ve velkoměstě, jako byla Moskva, se sice teoreticky dalo ukrýt, protože tam bylo hodně lidí, ale těch z KGB tam bylo daleko víc než tady – všichni jsme byli pod lupou. Tady přece jen mohla nějaká nezávislá činnost existovat, i když ilegální, výstavy, koncerty. V Moskvě nic takového v podstatě nebylo. Dělal se takové poetické večírky nebo výstavy v různých ústavech, což se dělo tady také.
Jak jste seznámil s českou uměleckou scénou?
Díky Chalupeckému, kterého jsem znal z Moskvy. Představil mě zdejší umělecké společnosti, která mě přijala velice dobře, i když to byl jiný typ přátelství než v Moskvě – byla to sice taky Východní Evropa, tenkrát, ale kulturně to byla stále Střední Evropa. Lidi si mezi sebou zachovávali určitý distanc – to přátelství nebylo nikdy úplně na doraz. Když jsem chtěl někoho na

vstítvit, musel jsem se nejdřív ohlásit, což v Moskvě nebylo zvykem – jediné k Boštíkovi jsem mohl zajít kdykoliv.
Boštík byl váš nejbližší kamarád?
Ano, s jinými jsem se musel domluvit na návštěvě, u Boštika jsem mohl zavzvonit kdykoliv.
Dopisoval jste si s Chalupeckým?
Ano. V Moskvě byl asi třikrát. Poprvé v době Pražského jara byl v oficiální delegaci, potkal se s básníkem Genadijem Ajgim, který ho seznámil s nezávislou moskevskou uměleckou scénou. Chalupecký měl dobrý nos a byl na něj i pyšný. Byl přesvědčen o tom, že má absolutní oko na poznání skutečného, pravého a dobrého umění, i když měl slabost k některým umělcům takovým trochu jakoby slabším, k některým ženským například, nebudu jmenovat...
Dobrá, ale to asi nebyly umělecké hodnoty, co u nich oceňoval...
Asi, ale například Boštík absolutně podcenil. Existovala Chalupeckého

stáj, což byli lidé, kterých si on v umění nejvíc vážil, a Boštík do ní nepatřil. Mluví o tom proto, že podle mne je Boštík jeden z největších umělců minulého století – toho pozdního modernismu. Teď, když byla ta konference věnovaná Adrieně Šimotové, tak jsem znovu přemýšlel o tom, co je vlastně české umění, jaký je jeho charakter. Podle mne zdejší kunsthistorici možná nemají dostatečný odstup, aby viděli zdejší umění v té nejvyšší rovině, což já, jako cizinec, můžu...
Obrazy berou k obrazu svému, českému...
Ano, Boštík s Johnem mastili karty, protože měli ateliéry vedle sebe, zatímco Adriana byla nasraná, protože všechny starosti byly na ní. Já jsem ale v těch souvislostech sedmdesátých, osmdesátých let přemýšlel o druhu jejich spirituality v kontextu světového umění.
Například?
Například černá spiritualita, což je ve světě třeba Ad Reinhardt, pro mě představuje český informel, i když se mnou řada lidí nesouhlasí.

pokračování na straně 5

NAKLADATELSTVÍ ARGO

• Lenka Horňáková - Civade: *Provance jako sen*

Nestává se moc často, aby se český literát prosadil v cizině a už vůbec ne, aby se prosadil tvorbou v adoptovaném jazyce. Stalo se tak v případě české malířky a doposud český píšíci autorky Lenky Horňákové-Civade, která po více než dvaceti letech života ve Francii vydala svou francouzskou prvotinu. O tom, že i svým druhým, i když ne mateřským jazykem vládně autorka bravurně, svědčí fakt, že krátce poté, co román ve Francii vyšel, se ocitl na seznamu titulů, z nichž byl na podzim vybírán laureát významné francouzské literární ceny – Prix Renaudot.

248 Kč

• Ben Aaronovitch: *Prokleté domovy*

Začíná to jako obvykle – mrtvolou. Ale kdo v tom má tentokrát prsty? Běžný sériový vrah, nebo společník zvráceného kouzelníka známého pod přezdívkou Muž bez tváře? Než se policejní konstábl Peter Grant v novém případě zorientuje, pod soupravu metra vkročí londýnský urbanista a zmizí jistý starobylý grimoár. V Londýně nic neobvyklého. Ale pak se k Peterovi donesou zvěsti o prázvláštních událostech v oblasti Elephant and Castle, které se točí kolem věžáku navrženého bláznem, postaveného šarlatána a obyvaneho těmi největšími zoufalci. Mají tyto skutečnosti nějakou spojitost? A pokud ano, proč k nim proboha muselo dojít až na jižním břehu Temže, kde jindy chčipnul pes? Promiň, Toby.

přeložil Milan Žáček, 298 Kč

• Henrik Svensen: *Uhranuti výšinami*

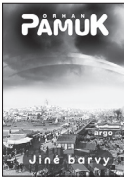
Geolog a milovník hor s poetickou duší, múzický založený, jehož fascinují hory. Rád by sobě i nám svou knihu odpověděl na otázky, proč si lidé hory postupně oblíbili, přestože je děsily a nechápali, proč se k nim přibližovali. Jak jsme je pomalu poznávali – až bez nich někteří z nás nemůžou být. Jak básník Petrarca podnikl namáhavý výstup na Mont Ventoux – jako první jen proto, aby se rozhlédl po kraji. Jaký je charakter hor v Alpách, v Andách, jaká překvapivá horská pásma nás geologicky spojují s Himálajemi.

298 Kč

• Orhan Pamuk: *Jiné barvy*

Výběr z esejí, které Pamuk napsal v průběhu necelých třiceti let, má jako ústřední témata dvě autorovy největší vášně: knihy a Istanbul. Sbírká je koláží jazykové i stylistové vybraných textů, které sahají od autorových vzpomínek na dětství přes pronikavé vhledy do těch nejbizarnějších koutů města na Bosporu až po kritické úvahy o světových literátích i vlastním psaní a zahrnuje i delší povídky. Z této různorodé mozaiky se skládá překvapivě ucelený, téměř románový svět spisovatele rozkročeného mezi Západem a Východem, který i z nenápadných každodenností umí vytvořit skvělý příběh.

přeložil Petr Kučera, 398 Kč

• V. E. Schwabová: *Neobyčejní*

Skvělý příběh o ctižádosti, žárlivosti, touze a nadpřirozené moci... Victor a Eli, dva samotáři, kteří se poznali na studiích, brzy zjistí, že je pojí společná vášeň k nebezpečí a zážitkům blízkým smrti a také že při vhodných příležitostech dokážou dobře rozvíjet své mimořádné schopnosti, dokud se jim jejich odvaha nevymkne z rukou. Victor po deseti letech utíká z vězení a za pomoci mladé dívky hledá svého dávného kamaráda, zatímco Eli pokračuje ve své misi zbavit se všech dalších nadpřirozených bytostí až na svou tajemnou a nepřemožitelnou pomocnici.

přeložil Lukáš Houdek, 358 Kč

• Herman Hesse: *Pouť do země východní*

Autobiograficky laděná povídka Pouť do Země východní bývá mnoha literárními historiky považována za prolog Hry se skleněnými perly. Hesse ji začal psát v roce 1930, v době, kdy velké naděje na lepší duchovní uspořádání společnosti po první světové válce pomalu braly za své. Povídka reflektovala autorův pocit osamění a zmaru i rozchod s přítelem a duchovním učitelem Gustavem Gräserem považovaným za „Gándhího Západu“. Ústředním motivem je hledání ideálu, potřeba mravní zralosti a podřízení života jednotlivce nadosobnímu celku.

179 Kč

NÁKUP MĚSÍCE

Tanner, Jan:

Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslavi / K Neydůstogněssj Rodičce Boží Panně Maryi / Čtyřlidyčtí a čtyřmi krásnými Stawuňky/ podlé počtu Litannye Lauretánské Tytulů / gegimi Obrazy v Czechách slawněssjmi ozdobená: Ale před Tjm dáwno S milého Wáclawa/ Dě=diče Českého na Smrt odgezdem/ a potom Těla Přenesenjm posw=čená: Nynj také malowánjm žiwotů/ a Zā=szaků geho okrásslená.

Praha, Tiskárna Jesuitská, 1692, 8°, II-44-V str. Knihopis 16.057

Český text gotikou, latinský antikvou, signatury, arabské číslování jednotlivých listů při vnějším horním okraji, živá zhlaví, impresum na tit. listu odděleno ozdobnou linkou z hvězdiček, plně iniciály ve volném prostoru zalomené do výše dvou řádek, na lici většiny jednotlivých listů uprostřed dole barokní dřevorezové ozdůbky z listec=ků, kvítků, žaludů, hvězdiček a větviček, na rubu všech listů 43 mědirytinových výjevů ze života sv. Václava od pražského rytce Samuela Dvorská, na posledních dvou

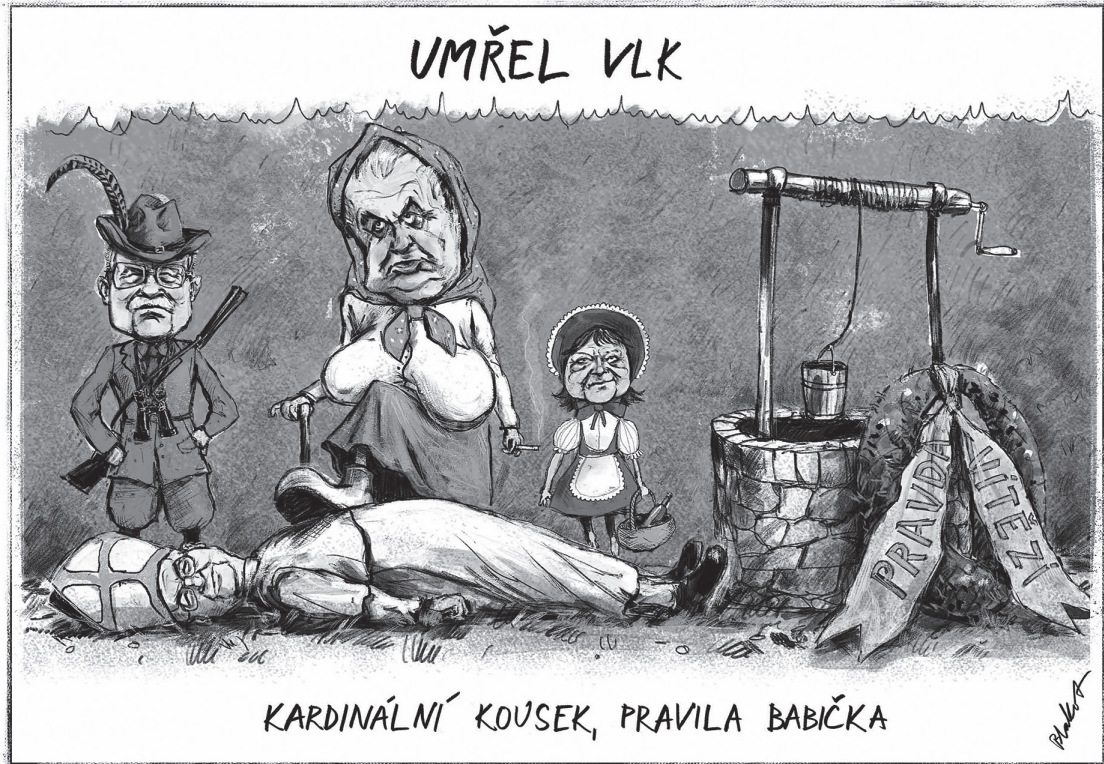
listech stromy života s vývoody Václavovy rodiny, při horním okraji každé rytiny oválný medailonek se jménem významného šlechtického rodu se statky v Čechách. Na konci dřevorezová viněta, na které je zobrazena mísa s ovocem.

Dobová vazba z hnědé hovězíny, ve hřbetu tři vazy, zachované oba trny a jedna původní kožená přezka s plechovým úchytem. Vazba ohmataná a místy odřená, ve hřbetu popraskaná a s chybějícími kousky kůže. Papír za=hnědlý, místy při vnějším okraji roztrpěný, tu a tam drobné skvrnky, u stránek 2, 6 a 40 chybí při spodním vnějším okraji kousky papíru (u str. 6 lehce zasahuje do textu).

Velmi vzácné a na trhu se nevyskytující vydání (jsou známe tři exempláře ve stá=tních knihovnách a jeden v knihovně soukromé) knihy, která popisuje všech 44 kaplí při nejslavnější barokní poutní cestě z Prahy do Staré Boleslavi, která vznikla roku 1674. Každé zastavení je doprovázeno rytinou, podle které si můžeme udělat představu o výzdobě dnes již zčásti neexistujících nebo značně poškozených kaplí.

Jan Tanner (17. 8. 1623 v Plzni - 4. 11. 1694 v Praze), jako osmnáctiletý vstoupil do jesuitského řádu. Působil jako pedagog v jesuitských kolejiích v Praze a Olomouci v letech 1664 až 1674. Od roku 1674 byl regentem knihovny konviktu sv. Bartoloměje v Praze, děkanem filosofické fakulty a také byl z pověření pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna. Společně se svým mladším bratrem Matějem podnikli řadu misijních cest na Těšínsko. Jeho zásluhou byla v okolí Prahy koncem 17. století vybudována hustá síť kapliček. Kromě spisů teologických a hagiografických se zabýval též genealogií, především rody Valdštejnů a Sternberků.

Betlémská 10 – 14, Praha 1 – Staré Město, Otevřeno: po-pá: 10:00 - 18:00 hodin
antikvariát@ztichlaklika.cz, www.ztichlaklika.cz, tel. 222 222 079, fax: 222 220 560

kresba: Martin Kotas, Jan Blažiček

LA CASA BLÚ

...tvoje španělská vesnice...
www.lacasablu.cz

100% nekuřácká

Polední menu s polévkou

106 Kč

Happy Hours do 17:30h

čaj / presso / pivo

25 Kč

40 Kč

Svařák

Chilské víno 0,25l

52 Kč

Galerie Julio Cortázar
v La Casa Blú

Kozí 15, Praha 1
tel.: 224 818 270, 723 446 002
Po - Pá od 11:00h,
So od 12:00h, Ne od 14:00h.

Formování domácích
obrázkového seriálu ve
2. polovině XIX. století

Tomáš Prokůpek
Martin Foret

Akropolis

Po úspěšných *Dějínách čs. komiksu 20. století* se polovina jejich autorského týmu vydala ještě hlouběji do minulosti, k počátkům domácí tradice obrázkového seriálu, které lze klást do poloviny 19. století a které dosud zůstávaly zcela neprozkoumány a nepopsány. Předkládaná kniha podrobně mapuje tendence, jež k ustavení domácí varianty komiksové tvorby vedly. Pramenný průzkum desítek dobových periodik vydávaných v češtině a slovenštině na území Rakouska-Uherska umožnil identifikovat jednotlivé protokomiksové formy, jež se postupně utvářely zejména ve vztahu ke karikatuře, novinové ilustraci a dalším formám. Bohatě ilustrovaná publikace nahlíží optikou „komiksu před komiksem“ i práce známých českých výtvarníků, jako byli např. Josef Mánes, Karel Václav Klíř, Mikoláš Aleš či Artuš Scheiner. — 368 s., brož., 550 Kč

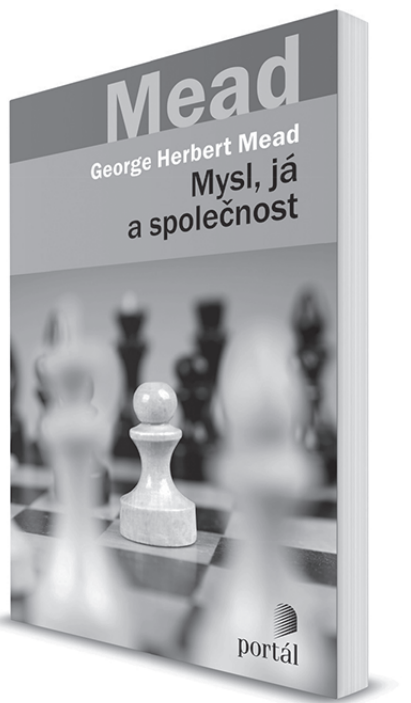
Předkomiksem

AKROPOLIS

Nakladatelství
Akropolis
akropolis.info
books@akropolis.info

Novinka z Portálu

Dílo *Mysl, já a společnost* je považováno za zakladatelskou práci symbolického interakcionismu. Sestaveno bylo Meadovými žáky po jeho smrti na základě záznamů autorových přednášek. Kniha, jež se stala jedním z významných děl v historii sociologie, sociální psychologie a filozofie, vychází v češtině poprvé a ve zkrácené podobě, s důrazem na autorovy psychologické teorie. Je důležitá pro pochopení vývoje jedince a jeho neoddelitelnost od společnosti, v níž vyrostl. Závěry, k nimž Mead dospěl, jsou dodnes aktuální a velmi dobře korespondují například s poznatky soudobých kognitivních neurověd. Doslov Roman Madzia.

brož., 248 str., 365 Kč

KNIHUPECTVÍ PORTÁL:
Praha 1, Jindřišská 30
Praha 8, Klapkova 2

portál
obchod.portal.cz

Nečekaný odkaz Třetí říše

Minulý rok vydalo brněnské nakladatelství Host pozoruhodnou knihu *Totální rauš*. Norman Ohler v ní na základě roztroušených archiviálií dokazuje, že německá válečná mašinérie byla značně závislá na metamfetaminech, a že německý vynález bleskové války, *Blitzkrieg*, by se stejně dobře mohl nazývat válkou pervitinovou. Bez pervitinu by totiž němečtí vojáci nebyli schopni po deset dní bez odpočinku pádit k Atlantickému pobřeží a do nitra Francie tak, jak tomu bylo na jaře 1940. Zaskočené spojenecké velení francouzských a britských jednotek se nezmohlo na jediný protiúder nebo efektivní obranu, poněvadž Němci byli všude mnohem drůve, než sami považovali za proveditelné. Pro účely bleskové války se pervitin takto jednoznačně osvědčil. Jak však Němci měli zjistit později, pro účely dlouhodobého vojenského tažení nebo proti kobercovým náletům na německá města skýtal oporu prama-

lou. Jakmile se z bleskové války proti Sovětskému svazu stala válka opotřebovávací, výhody již stály jen na straně spojenců. Inu, musela to být vskutku zvláštní doba, když pervitin byl běžně v tabletkách v pestrobarevných obalech k dostání v německých lékárnách a ještě na něj byly reklamy v tiskovinách nebo pouličním prostoru. Byť se nejmenoval pervitin, ale Weckamin, Temlleryovy tabletky atp. Rozmach a urychlený vývoj nejrůznějších drog dobře zapadal do ideologického rámce dobrého Árijce coby rozhodného, tvrdého a hlavně výkonného „nadčlověka“.

Na studium vedlejších efektů jaksí nebyl čas. Že ovšem konzumace nezůstává bez následků, bylo poměrně zřejmé. Zřejmé to bylo i Hitlerovu osobnímu lékaři Theodoru Morellovi. A že Hitler byl náročný pacient, který chtěl být živým obrazem prvního Árijce všech Árijců. S drogami tedy šetřil a Hitlera zásoboval především

vitamíny a různými hormony. S negativním vývojem války to však přestávalo stačit a před každým státnickým setkáním nebo veřejným projevem bylo třeba Adolfa povzbudit směsí kokainu a heroinu. Fungovalo to báječně. Německé armády se hroutily, ale Hitler přesvědčil celý národ, že válku zachrání tajná zázračná zbraň. V drogovém rauši tomu bezpochyby sám věřil.

K tragédií miliónů roli skutečného vůdce bylo třeba dohrát do konce. Ještě než Evropa skončila v plamenech je však třeba Hitlerovi přičíst jiné prvenství. Jako první v moderní éře si uvědomil, že politika a působení na voliče je především hra, hra, která má lidem poskytnout zábavu, protože v posledku nejspěšnější je ten, kdo je zabaví nejvíce. Hra, která ovšem nemusí být spontánní, nýbrž pečlivě nacvičená. Proto kladl nesmírný důraz na veřejné projevy včetně nácviků před zrcadlem atd., aby měl jistotu, že vystoupení splní svůj účel.

Takové pojetí či vnímání politiky je pochopitelně velmi zplášťující. Je ovšem zajímavé, že právě dnes na otázku, jak je možné, že se v politickém provozu daří tolika populistům, xenofobům a bezzásadovým tluchubům slyšíme právě takovou odpověď. Že má jít právě o důsledek zhýčkanosti a rozmazlenosti současného voliče (např. německý filosof Petr Sloterdijk), který je a priori apolitický, ale stále prahnoucí po zábavě. Člověk, který záměrně zaměňuje pojmy nebezpečí a riziko, svou frustraci čerpá z iracionálního porovnávání se s nejobhatšími a nejspěšnějšími a který se rád ztotožní s ulevujícími zjednodušeními. Je tedy možné porovnávat současnou situaci s třicátými lety v Německu? Pokud na pozici Žida umístíme např. teroristu (viz národní socialistický termín anglo-američtí teroristé z 2.sv.v.), pak snad dokonce i ano. Jak ukazuje americký příklad, kvalitu a záruku demokracie rozhodným způsobem spoluurčuje kvalita a postavení institucí, ať se jedná o zákonodárné sbory, soudnictví nebo státní zastupitelství. Donald Trump tak během kampaně mohl šňupat cokoli, nyní ovšem rozčaro-

Petr Mach

Picasso v galerii volů

„Domnívám se, že na celosvětovém trhu je místo asi tak pro pět počítačů,“ pronesl v roce 1943 ředitel firmy IBM Thomas Watson. O tři roky později pak svůj odhad o něco rozšířil: „Pro pokrytí celosvětových potřeb by mělo stačit asi deset počítačů.“ Dnes se oba tyto výroky s oblibou střídavě citují na internetu, často s explicitní či alespoň implicitní poznámkou: „Hle, to byl ale vůl!“, jež má zároveň zrcadlit jiskřivou inteligenci poznamenávajícího. Milovníci detektivek popřípadě jízlivě doplňují okřídlené: „Jak prosté, milý Watsone…“, tedy větu, jež se u Arthura Conana Doyle nikde nenajde…

Ve skutečnosti nebyl chudák ředitel Watson zas takový nekňuba, jak se dnes soudí. Vždyť v roce 1946 se například rozběhl teprve jeden z prvních počítačů v dějinách lidstva – ENIAC (Electronic Numerical Integrator And Computer).

„ENIAC, který měl sloužit k výpočtům dělostřeleckých tabulek, byl považován za počítač, i když mu řada znaků skutečného počítače chyběla. Měl 30 skříní, velký napájecí zdroj, rozsáhlé vzduchové chlazení, vážil okolo 30 tun a rozprostíral se na ploše 167 metrů čtverečních. Obsahoval 17 468 elektronek šestnácti typů, 70 000 odporů, 10 000 kondenzátorů, 1 500 relé, 6 000 ručních přepínačů a okolo 5 milionů ručně pájených spojů. To vše vyžadovalo 174 kW elektrického příkonu. Když se ENIAC zapnul, pokleslo napětí v celé energetické síti města Philadelphia,“ popsala v květnu 2013 průkopnické mega-počítadlo Aneta Dufková v článku na webu *Objevit.cz*

První počítače mohla provozovat v podstatě jen armáda, i kvůli jejich vysoké ceně. Mark I. z roku 1944, společné dílo firmy IBM a Harvardovy university, měřil téměř 16 metrů a vážil skoro pět

tun. Pěkně se zapotil i při výpočtech sloužících k vývoji atomové bomby.

První komerční, sériově vyráběný počítač v USA jménem UNIVAC (UNIVersal Automatic Computer) obdržel americký Úřad pro sčítání lidu 31. března 1951. I první sériové počítače byly velké (asi jako garáž), těžké (UNIVAC vážil 13 tun) a drahé. Proto si je kromě státních institucí mohly dovolit jen velké firmy, hlavně pojišťovny.

První verze UNIVACu se prodalo 46 kusů. Pátý stroj (původně postavený pro americký Úřad pro atomovou energii) použila televizní stanice CBS pro prognózu výsledků prezidentských voleb v roce 1952. Pomocí UNIVACu správně předpověděla, že Dwight Eisenhower zvítězí s velkou převahou. Ostatní předpovídali vítězství Eisenhowerova soka Stevensona. CBS tudíž o „volební noci“ prognózu počítače zprvu tajila, nevěřila mu. Ale nespletl se. Počítače se tak i díky této události začaly těšit velké důvěře veřejnosti.

Nicméně odhad trhu, provedený v roce 1943 „milým Watsonem“, byl poměrně přesný – určité v desetiletém výhledu. Do roku 1953 si totiž UNIVAC, vyráběný nikoliv IBM, ale konkurenční firmou Remington Rand, zakoupilo šest zákazníků: Úřad pro sčítání lidu, dva kusy Úřad pro atomovou energii (jeden pro Univerzitu New York), *Letectvo USA*, *Námořnictvo USA* a *Vojenská kartoografie USA*. První soukromý zákazník se objevil až roku 1954 – společnost *General Electric*.

Dnes i ten poslední idiot nosí něco mnohem mnohem lepšího v kapse. Mnozí z nás mají dokonce tzv. chytrý telefon. Nicméně lidstvo se kvůli tomu nestalo chytřejším či rozumnějším, ba spíše naopak. Vysvětlení poskytuje malíř Pablo Picasso, jenž se též, byť řidčeji než Thomas Watson, objevuje

Člověk člověku Vlkem!

Pod názvem *Dvojí metr „sluníčkářů“* uveřejnily LN „úhel pohledu“ Marka Bendy, který obvinil „sluníčkáře“ (který blb tuhle „kategorii“ vymyslel? Ovčáček?), že když byla na Slovensku obviněna jedna žena z hanobení národa, rasy a přesvědčení kvůli tomu, že dala na web video, jak moči na korán a vykřikuje k tomu protiislámská hesla, nikdo z nich se prý neozval: „*Kde jsou všichni ti veřejní zastánci okázalého a nechtutného řádění ruské feministické punkové skupiny Pussy Riot, jež natáčela perversní klip v křesťanském chrámu a byla za to státními úřady potrestána? Kde jste, vy hysteričtí zastánci Pussy Riot? Proč teď mlčíte?*“ ptal se poněkud hystericky Benda.

Odpověděl mu, rovněž v LN (11.3.2017), Karel Schwarzenberg: „*Děvčata z Pussy Riot při svých výstupech nikdy nešířila nenávist a nikdy nehanobila například Písmo svaté. V jejich modlitbě, kterou svého času v moskevském chrámu přednesla, prosí Bohorodičku, aby je zbavila V. V. Putina. To snad není v rozporu s křesťanstvím… A v tom je ten zásadní rozdíl. Já jsem přesvědčen o tom, že Pánu Bohu příliš nevadí, když se nějaká holka svlékne, ale vadí mu velice, šíří-li někdo nenávist, ať je to proti židům, křesťanům, muslimům, nebo komukoliv jinému. V tom je případ oné Slovenky a Pussy Riot zcela rozdílný a to je důvod, proč musíme bránit Pussy Riot a proč je mi líto, že se ona Slovenka dopustila nenávistných činů.*“

To je přesně. Benda ovšem mluví v souvislosti s moskevskými punčkami o blasfemii – ano, blasfemie to byla, nebetýčná: předchůdkyně KGB vyhodila chrám Krista Spasitele do povětří, a ta samá parta v těch samých intencích pak po roce 1991 začala stavět jeho kopii. Když se dnes potomci KGB staví do role patronů pravoslaví, je to ve stejném „duchu“, jako když ještě nedávno bojovali proti náboženskému tmářství. Samotný moskevský chrám Krista Spasitele je kremelské zlaté tele – jedna pozlacená mramorová obuldně nevkusná blasfemie ateistického, post kágébáckého kremelského režimu, který se svým příznačným cynismem zneužívá náboženské citění lidí k legitimizaci své zcela bezbožné, mafiánské moci. Členky Pussy Riot s jejich punkovou modlitbou za vymytání ďábla z Kremlu jsou naproti tomu novodobými Janami z Arcu. Knížecí postoj je v tomto punktu postoj křesťanský, zatímco poslanec Benda, který se pokusil na případ Pussy Riot veřejnosti představit jako ten správný konzervativce, reagoval jako klasický konstruktivně státoprávní předlistopadový svazák.

Podobně státotvorně jako Benda je na tom i profesor Knížák, z něhož moudrost doslova stríká, pod něj, na podlahu. Jako vůl volima

očima zří jakýsi text, který se snaží dešifrovat volím myšlením – zkoumá svět kolem sebe, jestli to je ke žraní, ke spaní nebo k mrdání (viz Knížák), aby pak zabučel – k obrazu svému. Tahle státoprávní volovina, to je fakt psina, děl by Kremlička – viz následující strana, konvička, mrkvička i žehlička.

Jako kdyby se člověk propadl časem – podobně *deja vu* školních let začíná člověk v poslední době i s redakci *Revolver Revue*, která se dlouhodobě, ve volném čase, o své vlastní vůli, „duševně realizuje“ ve školnímú dohledu, a z titulu téhle neplacené, ale o to víc s entusiasmem vykonávané funkce má starost o charakter Babylonu, kterému opět věnovala hned celou řadu stran (sporu s ním) na svém webu s tím, že v prvním letošním čísle RR chystá „sumarizaci“. Ha ha. To je fakt přča. Za panování Terezie se z Revolveru stalo detašované pracoviště ministerstva školství a osvěty – z Revolveru kružítko.

OKNO BABYLONU

Tento týden je to rok, co jsme se slávou přivítali rudými vlajkami čínského prezidenta Si Ťin-pchinga a co bdělá česká policie zatýkala na jeho počest české občany, kteří provokovali s tibetskými vlajkami. Prezident Zeman, který doladuje svůj čínský itinerář podle podnikatele Kellnera – z volího pohledu nadmíru vzdělaná osoba, tehdy sliboval na rok 2016 „smršť“ čínských investic ve výši 100 miliard. Nyní se nechal slyšet, že „*nárůst čínských investic je enormní. Dokonce i ekonomičtí rádoby analytici, kteří zpočátku tvrdili, že tento růst je pomalý, případně žádný, náhle překvapivě zmklí,*“ řekl Miloš Zeman. Jak ovšem vyplývá z analýzy vlastnické struktury české podnikatelské sféry, kterou pravidelně zveřejňuje poradenská společnost Bisnode a která se opírá o údaje zapsané v obchodním rejstříku a ve výročních zprávách, Číňané za loňský rok investovali v ČR 50x méně, než slibovala lidem pomazaná i namazaná hlava státu – necelé dvě miliardy korun. V zebříčků největších investorů v Česku je Čína na 22. místě a nad čínskými investicemi dlouhodobě s velkým předstihem vedou i asijsí čínští sousedé – japonští, jihokorejští či tchajvanští investoři, přičemž ty poslední jmenované hodila česká politika přes palubu kvůli soukromému byznysu Kellnera a spol. Na svatého Řehoře, šelma zeman, který neoře – ale co těch dolních deset milionů, které nemají Nejedlého či Kellnera? Hlavně, že je prezident náš. Nebo váš?

Umřel arcibiskup Vlk. Pamatuji se, jak mě téměř po celá 90. léta neskutečně šťval – pantáta, který se uplaciroval v Arcibiskupském paláci, ačkoli by mu slušelo dělat spíše starostu nějakého menšího města. Duchovního v něm člověk neshledával nic, zato hodně punťkářského, jak se na starostu sluší. Sluší? Jednak dosti neurvale vymetl s podzemní církví a s otázkou ženatých kněží, kteří byli za komunismu tajně vysvěceni. I když to asi bylo v dohodě s Vatikánem, šlo to snad vyřešit gentlemansky a ocenit odvahu lidí, kteří nesli svou kůži na trh. Především ale kvůli tomu, že – ač kancléř Katolické teologické fakulty – nechal ji po léta v rukách estébáků (agentů StB z řad církevních kruhů + děkana z doby normalizace Vlkova jmenovce Wolfa), posílal ho člověk do pekel. Přitom byl ale Vlk člověk moravně čistý, sám komunisty pronásledovaný, ale jeho neohybnost a úřední ztrnulost jako kdyby úplně paralyzovala jeho úsudek a chování. A podobně to bylo s církevními restitucemi, kdy pořad dokola omílal, že co bylo ukradeno, musí být navraceno, aniž by byl schopen nazřít, že v reálném světě politiky se na něco podobného nehraje. Není nic víc rozčilující, než když se čestný a slušný člověk chová jako idiot, protože mu to tak údajně velí povinnost.

Nicméně jakmile se úřadu vzdal, byrokratická křeč z té odpovědnosti z něj rázem spadla a z Vlka-paragrafu se znovu vyloupil Vlk-člověk – slušný a přímý, jaký vždycky byl, jen mu jeho zcela chybné pojetí odpovědnosti nakazovalo rozum i srdce potlačovat. V pěkném nekrologu k Vlkovu úmrtí Josef Greš v Orientaci LN připomenul, že například v listopadu 2007 byl kardinál mezi těmi, kdo vlastním tělem zabránili neonacistům pochodovat na výročí Křišťálové noci přes Židovské město nebo že Vlk veřejně vystoupil na obranu Martina C. Putny, kterého Miloš Zeman odmítl v roce 2013 jmenovat profesorem. „*Domnívám se, že nelze spojovat svobodu rozhodování příslušných akademických grémií s osobní názorovou orientací kandidáta, i když se mi nemusí vůbec líbit a nemusím sjednáním dotyčného nikterak souhlasit. Uvedený zásah se podobá ideologickému kádrování minulého totalitního režimu jak v oblasti akademických svobod, tak v osobním životě člověka. Tento postoj je i preventivní obranou mé vlastní svobody,*“ zastal se tehdy Vlk Putny na svém blogu, a to navzdory tomu, že se mu Putna po léta otevřeně vysmíval, ve svém románu *Kniha Kraft* nazval Vlka „arci-pícušem“ a jako pomoc mu nabídl „analýzu klišé v jeho projevech“. Takováto velkorysost se ovšem na Hradě neodpouští. Proto Zeman nešel Vlkovi na pohřeb.

Kardinál byl ve skutečnosti beránek v rouše vlčím. Proto platí: homo homini lupus – Člověk člověku Vlkem!

BABYLON Studentský list • šéfredaktor: Petr Placák, **zástupce šéfredaktora:** Stanislav Škoda • **redakce:** Josef Mlejnek jr., Jan Horník, Jan Machonin, Petr Zavadil, Erik Lukavský, Miša Zelená-Stoilova, básník Ticho, Ladislav Čumba, Jiří Holub, Viki Shock, Vít Zavadil, Olga Vlčková, Petr Mach, Jan Hájek, Michal Blažek • **technický ředitel:** Vít Krajčovič (tel. 774 553 820) • **předplatné:** zajišťuje jménem vydavatele firma SEND Předplatné • **distribuce:** Pavel Rezníček • **poslíček:** Jogi Mokšanand • **grafická úprava a sazba:** LUSEL • **adresa:** Blanická 15, 120 00 Praha 2 • **vydává:** Studentský spolek Babylon, IČO 63830523 • e-mail: ibabylon@seznam.cz • tel.: 606 618 153 • www.babylonrevue.cz • č. ú.: 1935796379 / 0800 • tisk: MAFRA a. s. Praha • vychází s podporou Ministerstva kultury ČR

Historie jako služba pozůstalým

Za Mečislavem Borákem

Profesora Mečislava Boráka určitě oplakávají mnozí. Tento skvělý historik, muzejník a vysokoškolský pedagog, ale také novinář, scénárista a neúnavný popularizátor bolestivých témat českých i světových dějin, zemřel 15. března.

Mečislav, nebo Míša Borák, jak mu říkali přátelé, se narodil 31. ledna 1945 a jeho život poznamenalo se vši naléhavostí to dobré i špatné z 20. století, jehož studiu věnoval celý svůj profesionální život.

Po absolutoriu na žurnalistice Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy se jako začínající novinář nechtěl podílet na nastupující normalizaci a v roce 1969 nastoupil jako psycholog a sociální pracovník v ostravském družstvu Zlatník. Podařilo se mu obhájit doktorát z filosofie s prací z dějin katolického tisku, což v té době jistě předpokládalo značnou principiálnost a důslednost – vlastnosti, které společně s pracovitostí, upřímností a dobrotou nejlépe charakterizují Borákovu osobnost.

Nebudu se zde podrobně rozepisovat o celém jeho bohatém profesním životě – to by bylo na několik stránek. Spíše vřele doporučuji přečíst si vyčerpávající text k Borákovým sedmdesátinám, který o jeho životě a práci pro časopis Soudobé dějiny před dvěma lety sepsal Dušan Janák, jeho přítel, kolega historik a tehdejší děkan Fakulty veřejných politik Slezské university v Opavě, kde také Borák dlouhá léta působil. O Borákově dráze, nebo spíše životním poslání historika mimo jiné napsal: „Vždy jej zajímaly osudy obyčejných, ‚malých‘ lidí, zdánlivě

nenávratně ztracených ve ‚velkých‘ dějinách, jejich životní příběhy však dokázal zajímavě a originálně zasadit do obecnějšího rámce oněch ‚velkých‘ dějin.“

Mečislav Borák se věnoval především výzkumu politických represí obyvatelstva od konce třicátých do poloviny padesátých let v Československu i ve střední a východní Evropě. Z témat, která byla objevná a ovlivnila reflexi historie tohoto období a na kterých se postupně vyprofiloval jako historik okupace, odboje a politických represí, jmenujme alespoň výzkum nacistických zločinů na Těšínsku, téma pracovního nasazení Poláků do *třetí říše* a tzv. polenlágrů, výzkum holokaustu, konkrétně například prvních deportací evropských Židů v transportech z Moravské Ostravy do Niska nad Sanem v letech 1939 a 1940 či výzkum polské menšiny na Těšínsku a v Československu. Dalším velkým Borákovým tématem byl výzkum internačních forem politické perzekuce v Československu po druhé světové válce, především různých typů táborů a táborových soustav, a zcela průkopnické práce o takzvaném retribučním soudnictví a jeho výzkumy v oblasti problematiky mimořádných lidových soudů.

A pro mě osobně to byl hlavně jeho výzkum politické perzekuce československých občanů v sovětském Rusku a později Sovětském svazu v letech 1918 až 1956, díky němuž jsem měl to štěstí se s Mítou Borákem seznámit, spráteřit a po určitou dobu pozorovat zblízka jeho mimořádně hluboký a empatický

přístup k tomuto tématu. Zde Dušan Janák svému příteli po právu přisuzuje zakladatelskou roli, která otevřela možnost takřka dvacetiletého rozsáhlého výzkumu nejen jemu, ale i několika dalším opavským a pražským historikům, jehož výsledkem je řada sborníků a monografií a desítky studií. Zvláštní význam v celku Borákova díla mají bezpochyby jeho rozsáhlé práce o obětech Katyně z území České republiky, na které navázalo vyhledávání a evidence obětí i zpracování řady dílčích témat, která po roce 2000 zpracoval jako součást výzkumů československých obětí politických perzekucí v Sovětském svazu. Uvedme zde alespoň dvě jeho zásadní monografie spojené s tímto tématem: *Moskevská pohřebiště: Češi a českoslovenští občané popravení v Moskvě v letech 1922–1953* (Opava, Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik 2013) a *Zatajené popravky: Češi a českoslovenští občané popravení na sovětské Ukrajině. Z historie Velkého teroru na Volyni a v Podolí* (Opava, Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik 2014).

A zde bych již rád odbočil od výčtu Borákem odvedené práce, která je fascinující svým rozsahem a systematickostí, a ukazuje také na dnešní poměry výjimečnou skromnost jejich autora, který se vždy vyhýbal zbytečné publicitě, protože, jak mi jednou svěřil, by jinak neměl čas na práci. Rád bych napsal pár slov o Mítovi Borákovi, jak jsem ho poznal osobně.

Začal bych něčím, co ještě zdánlivě souvisí spíše s jeho profesionální činností, ale co už zároveň ukazuje na jeho povahu.

Když jsem se při našem prvním setkání v Moskvě Míti ptal, co ho přivedlo k nelehkému a často jistě i mučivému tématu československých obětí politických perzekucí v Sovětském svazu, jejich vyhledávání a evidenci, odpověděl mi příběhem z konce 80. let. Ve Slezsku tehdy našel snad jednu či dvě rodiny, jejichž blízcí byli za války odvezeni do Sovětského svazu, odkud se již nikdy nevrátili. Rozhodl se dohledat informace o jejich tragických osudech a díky uvolnění za perestrojky se mu to podařilo, což mělo pro pozůstalé obrovský psychologický význam. Povzbuzen prvním úspěchem dal Míša do místních slezských novin inzerát a nabídl pomoc každému, kdo pohřešuje příbuzným zmizelého v SSSR. Do sálu místní sokolovny, kam svolal schůzku, přišlo několik desítek lidí – všichni v očekávání, že jim Borák pomůže najít stopu po zmizelém dědovi, otci, matce či sestře. „Když jsem je uviděl,“ říkal mi Borák, „věděl jsem hned, že je nemůžu odmítnout.“ Taková kombinace profesionality, důmyslnosti, soucitu a obětavosti potom charakterizovala Borákovu dvacetiletou práci nad tímto tématem, jejímž výsledkem jsou téměř kompletní seznamy československých občanů perzekvovaných v SSSR. Přitom osobní moment hrál při výzkumu takových případů často tu nejdůležitější roli: Míša nejenže cítil odpovědnost před příbuznými obětí, ale sám se, je jakési vnitřní potřeby, snažil zachraňovat z nicoty zmizelé existence a vracet jim lidskou podobu a osud – třeba jen v několikařádkovém medailonku, ale často i v několikastránkovém podrobném životopise obětí. Zde bych ještě jednou

ocitoval Borákova přítele Dušana Janáka: „Je pro něj příznačné nikdy nekončící hledání historické pravdy, odkrývání mechanismů perzekucí i dávno zapomenutých osudů jejich obětí, snaha připomenout jejich památku a vrátit je tak jejich blízkým a potomkům, hledat v historické paměti kořeny současných konfliktů a snažit se je řešit.“

O této jeho celoživotní mravenčí práci přitom měli přesnou představu jen nemnozí. A on, jak už jsem psal, dával přednost určité anonymitě, která mu zaručovala klid na práci. Mnohdy jsem pozoroval jeho až andělskou trpělivost, když si kdejaký nedouk z nějaké módní instituce bezskrupulózně přivlastňoval a navíc přeručoval výsledky jeho bádání a on nad tím jen s povzděchnutím mávl rukou se svým obvyklým: „Copak mám čas se s nimi hádat? To bych neměl kdy pracovat.“

Dalo by se to jistě odbýt nějakou úvahou na téma „stará škola“, o tom, jak nám takový přístup v dnešní úspěchané době chybí a jak už to takhle poctivě a důsledně nikdo neumí dělat. Ale ve skutečnosti jde o víc. Mečislav Borák byl z té generace vychované v ovzduší existencialismu 60. let, pro kterou neexistovala zvlášť profese a zvlášť osobní život s jeho mravním rozměrem. Otázka pro něj stála jasně: buď obojí, nebo nic. Anebo to nebyla otázka generační a on byl zkrátka taková povaha? Nejspíše trochu od obojího. V každém případě byl jedním z nemnoha historiků své generace, kteří za cenu velkého osobního nasazení v této zkoušce obstáli. Jeho život a dílo bychom měli mít vždy na paměti.

Vzpomínám na Míšu teď, na začátku jara, na které se tak těšil.

Jan Machonin

Kritika nesmí být plácáním

Čas od času se dostanu k nějakému číslu Babylonu. Líbí se mi jeho formát, líbí se mi, že je černobílý, a proto nikdy neodolám a výtisk si vezmu. Bohužel, vždy najdu něco, co mě roztřpčí. Představuji si, že noviny, které jsou určeny primárně studentům, poněvadž se zdarma rozdávají na vysokých školách, by měly být ostré, kritické i trochu subjektivní, ale především by měly dávat najevo, že pisatelé jsou vzdělání, umí přemýšlet, umí se soustředit na témata.

V čísle 5, ročník XXV, ze 14. prosince 2016 v článku „*Návštěva hradu*“ od arch. Jana Hájka (alespoň tak je text podepsán), píše autor o Kafkovi a českých prezidentech. Následuje věta: „*To takový Gustáv Husák nebo Miloš Zeman, předpokládám, Kafku nikdy nečetli a celá Praha jim byla naprosto u prdele.*“ Nehledě k tomu, že věta je trapně vulgární, je tvrzení zcela v rozporu se skutečností.

Miloše Zemana jsem nevolil a mám proti jeho prezidentování velké výhrady, ale vím, že je to člověk sečtělý, přímo posedlý čtením. Možná, že ví o Kafkovi víc než před ním v textu uváděný Václav Havel. Ani Gustav Husák, jak jsem ho nesnášel a jak mě dokonce osobně ublížil, nebyl nevzdělaný hlupák, ale sečtělý intelektuál, který, bohužel, se nechal svěst mocí a zradil tak sám sebe.

Chceme-li něco kritizovat, musíme se nejdříve s problémem důkladně seznámit. Kritika jiná než znalá, nemá smysl, je jen plácáním.

Po zdlouhání tohoto textu jsem už dál v tomto čísle Babylonu nečetl. Nechtěl jsem další nepříjemná překvapení.

Je mi jen líto, že na studentské půdě vzniká něco tak primitivního.

Jelikož Babylon vychází s podporou Ministerstva kultury, potvrzuje to mé negativní stanovisko k ministerstvu, které pod vedením farizeje Hermana znečišťuje naše kulturní klima.

Prof. Milan Knížák

Časopis Babylon je vědecký za názory svých čtenářů, zejména za názory kritické. Tato odpověď na čtenářský dopis budiž chápána především jako výraz toho, jak *seriosně* se kritikou naší práce zabýváme.

Pan Knížák uvádí, že je povoláním profesora. Jsme velice rádi, že náš časopis čte i tato vrstva čtenářů. Škoda, že neuvedl, jaká je jeho aprobace. Podle formy a obsahu si troufám tvrdit, že asi nebude profesorem literatury. Že by tělocvici a výtvarná výchova? Chápu, že jako gymnasiálnímu pedagogovi se mu nelíbí výrazy typu *prdel* apod. Omlouvám se za tento prohrěšek, který by mi jistě na ústavu, kde pan Knížák vyučuje, vynesl sníženou známku z mravů. Jako omluvu bych snad uvedl skutečnost, že *ten, o němž je v článku řeč, používá na veřejnosti horších výrazů s mnohem horšími úmysly v mnohem nevhodnějších souvislostech a navíc je používá při výkonu veřejného úřadu.*

Další věc, která panu profesorovi vadí, je moje domněnka, že ani Zeman, ani Husák zřejmě nečetli Franze Kafku. Samozřejmě neznám ani obsah knihoven ani jsem neviděl čtenářské deníčky žádného z pánů. Popravdě řečeno mě ani jedno ani druhé nezajímá. Pan profesor oba považuje za sečtělé osoby.

Pane profesore, buďte umělec

Možná má pravdu, možná oba něco od Kafky někdy přečetli. Mě jde o to, že se projevují a chovají či chovali takovým způsobem, že ani Kafka ani jiný opravdový básník v jejich duši žádnou patrnou stopu nezanechal.

Chápu, že panu profesorovi se líbí způsob vzdělání obou výše zmíněných pánů. Mimochoodem – jistě byl stejně nadšený i z Václava Klause. Všichni jsou totiž typickými produkty koženého rozmrzělého gymnasiálního vzdělávání, které se vyznačuje absencí kreativity či jakéhokoli smyslu pro humor. Právě tohoto jsem si ve svém článku všiml

– ironie, že zrovna takoví lidé nevědomkynaplníují vise (pravda, v tomto případě poněkud chmurné) umělců, či myslitelů, se kterými se jinak naprosto mýjeli. Positivní je, že panu Knížákovi neunikla paralela mezi způsobem vládnutí obou pánů. Zneklidňující je, že jej tento fakt nijak nezneklidňuje.

Pane profesore, přestaňte se na svět dívat pohledem *ex cathedra*! Neberte vše tak smrtelně vážně! Zapomeňte na to, o čem si myslíte, že je vzdělání! Možná, že i někde hluboko ve Vašem nitru spí umělec. Probudte ho! Ten pokus stojí zato!

Jan Hájek

Odpověď na kritiku mého článku (jak se to menovalo? doplň, prosím!)

play off Básník Ticho

Protimluv, 2015. 101 s.

Ostých kritiků před literárním dílem je v případě Básníka Ticho na místě. Je vynikající, mimo zavedené literární salóny, mezikontinentální stipendijní pobyty a bez protektorských dohledů komisi.

Tak vypadá dílo: jeho autor se obrací k slabým, hodnotí skutečnost, vytváří slova i dílčí formy, trvá ve hře a skrze hru myšlení a imaginace.

Básník Ticho prostě do klišé nezapadá: jaktože se neúčastní reje v davu individualit? Jaktože má svůj *raison d’être*? Jaktože odolává konvenci?

Básník Ticho využívá možností, které mu skýtá nekonečný prostor poesie a života; ve sbírc **play off** užívá dostupné formy, styly a prostředky ke konkrétnímu vyjádření básní – skladbou volným veršem, rýmem, básní v próse, obrazovou grafickou básní jako v poetickém atlase možností. Užívá principy slovtvorby, archaismy, přejímá slova z mimoliterárních oblastí (pokud ještě existuje) do rozmanitých poetických druž, které organicky expandují do universa.

Jsou tu opět! / Kormoráni Černí kormoráni / Oči chráněný a zelený maj /..., přiroda se hlásí o slovo v překultivovanosti nelidského prostoru, jak ilustrativně svědčí básníkovra empatie. Kdo chceš pochopit, chápej!

Play off navíc zjevuje další významovou linii v krátkých maximách na konci stránek, kupř.: KAŽDÝ VÍ, CO JE TO FORD. ALE NE KAŽDÝ SE V NĚM SVEZ

Hajhou, knihačtivá, doporučená!

Vít Kremlička

Chcete si udělat soukromý večírek, piknik, koncert, oheň ...

v úžasném prostředí zahrádkářské kolonie v širším centru Prahy na Libeňském ostrově, kde se zastavil čas?

Objednejte si babylonskou sportovní klubovnu!

Zastavte čas včas!

K mání jsou dvě volejbalová hřiště, ping-pong, šachy, mariášky, ohniště, gril, altánek...

Veškerý servis zajistí nerudný Ruda.

Spojení: ibabylon@seznam.cz, nebo tel. 739 943 761

Pamatuj, sport, stejně jako cigarety, je radost!

POSLEDNÍ ČERNOBÍLÉ NOVINY

Chybí Vám Babylon v mezidobí?

Na BABYLONREVUE.CZ pravidelně každý týden publikujeme články, rozhovory, komentáře, recense, glosy...

Předplatte si tištěný Babylon – poslední černobílé noviny, recyklovatelné i praktické, ke čtení, do kamen, do bot.

Zajistěte si pravidelný odběr studentského listu pro seniory, udělejte radost svým příbuzným!

Staňte se členy Klubu revue Babylon

Stanete-li se našimi pravidelnými přispěvateli, nemine Vás **Babylonské horské symposium** (víkendové podzimní setkání okolo sv. Václava členů redakční rady a klubu přátel v Turnovské chatě na pomezí Jizerských hor a Krkonoš) či **Májový kulturně-sportovní večer „U Budyho“** na Libeňském ostrově, kde má redakce klubovnu (nohejbalový turnaj, koncert, recitace, oheň) a mnoho dalšího.

Staňte se fanouškem facebookové stránky časopisu Babylon (@casopisbabylon). Sdílejte aktuální babylonské dění na FB stránkách Babylonu.

více na www.babylonrevue.cz

pokračování ze strany 1

Co je černá spiritualita?

Je to určitý způsob nazírání na bytí jako na něco, co je mimo kategorie dobra a zla. Černá spiritualita je postavena na tom, že ty kladeš tomu bytí otázky a ono v podstatě neodpovídá.

Rothko, který namaloval černá plátna, a ta ho pak pohltila...

Samozřejmě, Rothko, absolutně! A ta bílá spiritualita je Agnes Martinová. Mimochodem je to strašně zvláštní, jak je to v té duchovní sféře i v životě spojený. Já nevěděl, že Ad Reinhardt a Agnes Martinová si byli blízký, přitom on si vybral to černé a ona to bílé. Ti dva chlapi, Boštik s Johnem, kteří tady hráli karty, představují právě tyhle dva póly. U Johna to sice nebylo tak výrazné, ale co se týká Boštika, je to jednoznačné – ten se zabýval jenom metafyzickým světem.

Byla to u nich věc světonázoru...

Boštik byl věřící jako katolík, pro něj to světlo bylo spojeno s nějakou božskou energií a tak dál, zatímco John byl spíš pohan. A já to vidím jako strašně důležitý – tahle půda, ta hlína, kde ten život vzniká, ty vrstvy, v těch obrazech tmavých... Kolíbal byl v tu dobu taky bílý, až později začal dělat černý věci, ale tehdy byl vyloženě bílý. John pak umírá a ve hře těchto sil se vedle Adrieny objevuje černý Stratil. Když si to takhle složím dohromady, tak mě ohromuje, jak tyhle neviditelné věci, který jsou mnohem důležitější, než ty reálný nebo pozemský, fungují. I když český umění vypadá vedle těch západních věcí jako klidný a skromný, to napětí těch vztahů a těch duchovních vztahů je veliký a obdivuhodný.

To byli všichni vaši přátelé.

Ano. S Václavem Stratilem jsem se velice kamarádil. On je člověk velice složitý i typově mně velice vzdálený – byl i na různý drogy a na všechny tyhle věci, ale co se týče umění, tak klobouk dolů. On sám jako člověk byl obsahem toho pojmu umění. Kde se objeví, ten prostor se stane okamžitě jiným.

Na první pohled se ty osmdesátý léta ovšem zdály strašně bezútěšný, vyduchlý, kreténský, že už si ani nešlo představit nic níž...

Já zastávám názor, že bytí se odehrává v několika rovinách – byla tam rovina naprosto bezútěsná a rovina toho bezprosvětleného temna, pronásledování a strachu samozřejmě, protože ten režim na tom stál, a zároveň tam byla rovina tvůrčí, ohromně invenční, která existuje vždycky, i dneska je, i když spousta lidí má za to, že umění je úplně v prdeli a kultura jde do háje a všechno. Ne, jen to nevidí.

Nahlíží na věci v blbý rovině...

Nemají distanc a člověk potřebuje distanc, aby to mohl vidět – distanc času i distanc prostoru. Já si svých českých kolegů strašně vážím. Když vidím lidi jako Skála nebo Nikl, Kokolia, Kintera, to jsou geniálně nadaný lidi.

Když jsme mluvili o spiritualitě, co jiná rovina, česká „groteska“ – Nepraš etc...?

To je taky velice silná linie, která se mi velmi líbila.

Já mám ze spirituálního umění vždy trochu strach, zvláště v Čechách, a už jenom z tohohle „praktického“ důvodu je mi sympatická ta anarchisticko-ironická rovina.

Já vás chápu, velice, protože když se někdo zaměří na spiritualitu a já nevím co všechno, tak tam je velké nebezpečí pýchy a takového jako sebeklamu, což je pochopitelně odporný. Já musím říct, že v Rusku jsou tyhle věci šílený, naprosto – to je na zabít. Takže tahle rovina, o které jste mluvil, taková ta anarchistická, je nesmírně důležitá, terapeutická – chrání společnost před zblbnutím. Stejně jako hra – Skála je typický příklad, který nikdy v životě nepropadne nějakým blbostem duchovnosti nebo spiritualita a nevím čeho. Když ovšem mluvím o Boštikovi nebo Johnovi, tak nikdo z nich tu pýchu naštěstí neměl, i když v jejich tvorbě humor absentoval.

Když se to „anarchie“ stane ideologie, to je pak taky na zabít...

Jistě.

Proč jste se přemístil z Moskvy do Prahy?

Eros.

Proti tomu se nedá nic namítnout.

Proti tomu se nedá postavit.

Sledovali vás tady taky nějak? Otravovali vás?

Myslím, že ne. Samozřejmě, odsud posud. Má žena měla sestru v Kanadě, díky pozvání mohla dostat devizový příslib, pozvali si mě na Olšany na cizineckou policii a já byl natolik naivní, že čtyřicet minut toho výsledku jsem vůbec nepochopil, že to jsou estébáci. Ptali se mě, co to je konceptualismus a já jim to jako idiot vysvětloval, a pak mi položili otázku: „Chystáte se v Evropě navštívit svoje přátele? Jsou mezi nimi lidé židovské národnosti?“ Tak mi teprve došlo, kde jsem.

Čím jste se živil? Neměl jste problém s přizívnictvím?

Abych dostal povolení k přestěhování, musel jsem mít potvrzení ze zaměstnání, což jsem dostal z Vodních staveb, Jirka Tichý mi pomohl. Já tam ale nepracoval, měl jsem jenom ten papírek. Jinak v Rusku jsem byl především známěj jako knižní ilustrátor, ty knížky stále vycházely a já dostával honoráře, a pak jsem sem tam prodal nějakou kresbu nebo obrázek, za malý peníz, ale nějak to šlo.

Jak jste se vlastně dostal k umění?

V určitém smyslu náhodou – moje rodina s tím nemá nic společného, byli to velice prostý lidi, což znamená máma a strýc, protože já jsem z neposkvrněného početí – otce nemám, neexistoval, znám sice jeho jméno, ale nikdy jsem ho neviděl. Máma se strýcem, který nahrazoval v rodině ten mužský element, si všimli, že mám školní sešity všechny pokreslený, což má každý dítě. Oni si ale, jak byli prostí, řekli, že možná nějaký vlohy mám a po sedmý třídě mě přihlásili na umělecko-průmyslovou školu. Já šel ke zkouškám absolutně nepřipravený, nedostal jsem se tam, ale strýc tam šel a nějak je uprosil, aby mě vzali jenom na zkoušku, no a už jsem tam pak zůstal. Takže v určitém smyslu to

byla náhoda. A ty lidi tam byli mnohem starší než já – mně bylo čtrnáct, a tam byli studenti, kterým bylo skoro třicet, protože to byla škola, která připravovala studenty pro takový umělecký průmysl, „lidová družstva“, která tam posílala své zaměstnance, aby ji vystudovali. Byli tam sice i moji vrstevníci, ale hlavně lidi mnohem starší, a pak ty holky.

Aspoň něco.

Já byl u vytržení – chodil jsem do školy, která byla rozdělená, na chlapeckou a dívčí, což zavedl Stalin. A tady najednou vedle mě sedí mladá holka s takovýma nohama. Já se z toho úplně zbláznil.

V čem to spočívalo?

No strašně jsem blbnul, abych připoutal pozornost, dělal jsem ksichty...

Grimasy?

Ano, různý grimasy, klukoviny, píčoviny...

Zabralo to?

To bylo úplně k ničemu, vůbec jsem nevěděl, jak se k holkám dostat. A ještě navíc tam byli i starší, zkušenější kluci. To bylo absolutně neúspěšný.

Co utvářelo váš pohled na svět? Co jste četli, jaké jste měl kamarády?

Důležití byli kamarádi. Jak jsem blbnul s téma holkama, přišel za mnou spolužák a povídá – „Co to prosím tě vyvádíš? Uvědomuješ si, jaký máš štěstí,

Viktor Pivovarov, 2016

že ses dostal na školu a můžeš studovat umění? Nejzáračnější věc, která vůbec může existovat a ty tady blbneš a ztrácíš čas!“

Jmenoval se Volodža Vasiljev, byl starší než já a mnohem zkušenější – zažil válku jako kluk v hrozně těžkých podmínkách, včetně hrozného hladu, jeho maminka musela žebrať, aby vůbec nakrmila tři děti, protože tatínek zahynul v prvních dnech války. Zřejmě z té doby měl spoustu nemocí, trpěl nervovými záchvaty, koktal, měl těžký zažívací potíže a spoustu dalších problémů. Ale byl to člověk neskutečně zapálenej a zamilovanej co umění, on mohl klidně brečet u obrazu. Chodil jsem s ním kreslit do plenéru a chodili jsme i do muzeí.

Druhý podnět pak byla Tretjakovská galerie, která byla dva kroky od naší školy, takže já tam byl denně a kdyby mně zavázali oči, tak poslepu řeknu, kde co visí. Všechno jsem si dokonale pamatoval.

Jak Volodža dopadl?

Jak měl tu neurózu, nevydržel dlouho na jednom místě, po roce přešel do školy v Oděse, taky ze zdravotních důvodů, kvůli teplu. Dopisovali jsme si a on pak na prázdniny přijel do Moskvy a celé noci jsme mluvili o umění. Za dva roky na to zemřel na leukémii, tehdy žádné léky neexistovaly, a já neměl peníze ani na to, abych mu jel do Oděsy na pohřeb. Byla to pro mě tehdy velká ztráta, lidská a nikdy jsem na něj nezapomněl. Jemu vděčím za to, že jsem se umění začal opravdu věnovat.

Bavili jste se čistě jenom o umění nebo třeba i o tom, co se děje?

O politice?

Jo.

Ná to si nevzpomínám. Myslím, že ne.

Kdy jste začal vnímat, v jakém systému žijete?

Hned po XX. sjezdu strany, kde měl Chruščov ten tajnej projev o Stalinových zločinech. Tehdy se o tom teroru začalo mluvit, protože do toho okamžiku nikdo z nás mladých o tom neměl potuchy.

Starší, kteří to věděli, se o tom báli mluvit...

V rodinách to bylo totální tabu. To byl totální strach, to si málokdo dovede představit. I když jste tu taky měli totáč, takový teror tady přece jen nebyl. Lidi mizeli uprostřed noci, nikdo netušil proč, a už je nikdo neviděl. Lidi věděli, že nesmí nic prozradit dětem, aby to nevykecaly, protože to by byl konec. Strýc, který zastupoval nevzestného otce, mlčel jako hrob.

Byl zavřený?

Nebyl, ale samozřejmě měl problém s těmi z KGB jako skoro každěj. Takže po tom dvacátém sjezdu začaly informace prosakovat, záclona z očí spadla a my najednou viděli, kde žijeme.

Vy sám jste měl nějaký průšvih... O co šlo?

To byl rok 1956, přibližně – muselo to být po Chruščovově projevu, protože předtím nikdo z těch mladých lidí nic nevěděl. Už nevím jak, ale narazil jsem na skupinu lidí, kteří chtěli něco dělat proti režimu. Mně ale nebyli moc sympatický, připadali mi nezralí, nezkušení, a taky to nemělo dlouhého trvání. Byli to mladí marxisté, naivní, kteří měli za to, že Stalin učení Lenina znetvořil. Scházeli jsme se a diskutovali. Pak ale vymysleli, že se rozhodí

letáky v Bolšom těatru, a to jsem i já při svý blbosti chápal, že to může být nebezpečný. Než k tomu ale došlo, skupina se rozpadla.

No a za dva nebo tři roky po těch schůzkách jsem dostal předvolání na KGB. Tam to bylo strašný, protože to je jako, když člověk vejde do nějakýho labyrintu zla, z kterého není cesty zpět. Štěstí bylo, že to byl zrovna takový zlom, kdy ty starý kádry KGB poslali do důchodu a byli tam nový mladý lidi, což byli taky kurvy, ale ještě v tom neuměli chodit. Byl jsem několikrát u výsledu, říkal jsem, že už to je tři roky a že si nic nepamatuju, což byla více méně i pravda. Pak jsem dostal i předvolání k soudu, jako svědek, kde jsem to zopakoval, a tím to tehdy naštěstí skončilo. I když to byl úplně nicotný dotyk s tou mašinerií, pro mě to byla velice dramatická epizoda a nepřál bych nikomu to v tom věku zažít.

Po škole jste dělal co?

Chtěl jsem být umělcem a jediná cesta k tomu byla dostat se na vysokou uměleckou školu, která se jmenovala Surikovův institut. Dělal jsem tam zkoušky v době, kdy se to ve mně začalo lámat – v roce 56 už byla v Moskvě výstava Picassa...

Lámat co se týče přístupu k modernímu umění...

Ano, a mě začal zajímat modernismus. Po Picassovi byla vynikající výstava belgického umění,

které končila Ensorem, a i když tam byla jenom jeho grafika, udělalo to na mě strašně silný dojem. Když jsem pak dělal ty zkoušky, pedagogové, kteří tam byli, byli tvrdý a zkušeny a vycítili to, i když já se snažil být úplně jako... – u nás je takový výraz: tišší než voda, nižší než tráva.

Něco jako tichá voda břehy mele?

Ne ne, být jakoby neviditelný, ale oni to stejně vycítili – z uměleckých testů jsem dostal za pět a nebyl jsem přijat. V tom samém roce byly přijímací zkoušky i na Moskevský polygrafický institut, kde byl u přijímaček nový mladý profesor, Elij Beljutin, který byl sám modernista, skrytej, a ten taky vycítil ten muj ocas.

Ale naopak.

Naopak. Takže jsem se na tu školu dostal, čímž pro mě začal nový život. Byla první hodina, přišel Beljutin, který nás učil, on byl takovej strašně impozantní zjev, a prohlásil: „Všechno čemu vás učili doposud, musíte zapomenout. Já vás budu učit, jak se stát moderním umělcem!“ No a začal. Ale to byl neskutečný podvodník.

V čem? Jak to?

Měl doma neuvěřitelnou kolekci obrazů, včetně kreseb Leonarda, Dürera a spoustu fantastických muzeálních věcí – jeden den v týdnu měl vyhrazen pro návštěvy, které přijímal v salóně za stolem z 16. století, vykládaným perletí a slonovinou, na kterém bylo benátské sklo, naprosto fantastický věci a odkud to bohatství pocházelo, nikdo nevěděl.

Uloupil válečnou kofist?

Údajně. V roce čtyřicet pět byl členem komise, která dohlížela na přemístění uměleckých předmětů z Německa do SSSR, a tam si zřejmě ty umělecký skvosty nějak nahrabal, a to nemluvím o domech, který on měl – s obrovskými, několikahektarovými pozemky a tak dál. Před třemi lety zemřel, a ta jeho paní, která je ještě větší podvodnice – oni byli takový páreček, tu sbírku, jejíž cena je obrovská a původ zcela nejasný, odkázala celou Putinovi.

Cha cha cha.

Ano.

Takže se nikdo neodvážil do toho šťourat...

Vůbec. Beljutin byl tedy po všech stránkách artista, obrovský a měl takový nadání, psychologický, že i člověka, který neměl žádné předpoklady k malování, tak ho jako nějaký elektrický spotřebič strčil do zásuvky a on začal dělat fantastický věci.

Po roce ho ale z tý školy vyhodili, protože děkan Andrej Gončarov zjistil, že lže a podvádí na každém kroku. Gončarov je další osobnost, které jsem hrozně vděčen. Byl to už starý umělec, člen předválečné pozdní avantgardy, byl vzdělaný a kultivovaný, kamarádil s Pasternakem. Byl to velmi čestný muž. Mimochodem v Rusku píší velice známi a odvážní novináři, otec a syn Kara-Murzové – toho mladého se nedávno pokusili otrávit, to byl celosvětový skandál. A oni jsou příbuzní Gončarova. Mimochodem, Kara-Murza je starý tatarský rod, který po mongolském vpádu do Ruska zůstal už v Moskvě.

V roce 1956 jste viděl v Moskvě výstavu Picassa a Ensora. Co bylo dál?

V Moskvě existovala Knihovna zahraniční literatury, kde se daly vypůjčit monografie prakticky o všech klasikách moderního umění, takže ta hlavní škola, co se týká umění, byla tam.

Co vás oslovilo z moderního umění?

Všechno. Já se postupně zamiloval do každého – od Picassa, přes Chagalla, Daliho, Kleeho, Miróa, Magritta, Maxe Ernsta... Prostě všechno a pokaždé to byly úžasné objevy.

A kdybyste z nich jmenoval jednoho.

Časem se to vykrystalizovalo a myslím, že by to byl René Magritte.

Jeho snová imaginace, zvláštní atmosféra, něco mezi bděním a spánkem, realitou a snem...?

To všechno a dodal bych k tomu jedno slovo – melancholie, která je mně osobně blízká. A další věc, kterou nespojuju s nikým jiným z těch moderních klasiků, je u Magritteho samota. Člověk či spíše figura na jeho obrazech je sama. A tyhle dvě věci – melancholie a samota se staly mým celoživotním motivem, mám to v sobě, zkrátka.

Místo alkoholu jste se se samotou vyrovnával obrazy...

V Rusku šedesátých let, a ne jenom šedesátých, existovaly jakoby dvě kultury – umění postavené na alkoholu, to byly takový ty vášně, vztah k ženám samozřejmě, k té emotivní stránce člověka a zanedbávání nebo dokonce opovržení intelektuálními stránkami umění. Bylo to živelný, vášnivý, temperamentní a je to i část mé expresivní tvorby. Říkám tomu alkoholová kultura a pak, po takovém mezidobí, přišli konceptualisté, ke kterým určitým způsobem patřím, kde alkohol neměl tak expresivní postavení, byl zcela civilní, abych to tak řekl a kde byl naprosto jednoznačně dominující intelektuální způsob tvorby. A po nich pak přišla generace osmdesátých a devadesátých let, která je postavená na drogách a má ovšem zcela odlišné hodnoty, než měla ta alkoholová generace: například jejich vztah k ženám a k lásce je jiný, neexistuje mezi nimi žárlivost apod. Můžou tyhle věci provádět ve třech nebo ve čtyřech.

Je to umění nebo móda?

Je to obojí, jako ostatně i v jiných dobách. Mají jiný způsob vizionářství, velmi silný. Jestli jsou v tom halucinogenní houbičky, nebo co jiného, nevím, ale silně tam vstupuje to psychedelický vizionářství. A teď jsme v takovém mezidobí.

Jak jste se v 60. letech dostal k nezávislé umělecké scéně?

To byla trošku klikatá cesta. Po té vysoké škole jsem se věnoval knižní ilustraci, především dětský, a zdálo se mi, že mně to k vyjádření úplně stačí. Navíc jsem se v roce 1962, kdy jsem studia dokončil, seznámil se svou budoucí ženou. Ona byla básnířka a snili jsme o tom, že spolu budeme dělat dětský knížky – ona bude psát pohádky a já to budu ilustrovat, což se pak uskutečnilo. To byla velká láska i velká blízkost. Bohužel ona pak začala mít těžký problém se spaním, což bylo strašně utrpení, a začala se jí měnit povaha.

Šílela z toho.

Ano, šílela – pořád jen myslela na to, jak by se vyspala.

Komunisti tak mučili lidi, že jim nedovolili spát.

Ano. Takže začaly problémy v rodině a já byl navíc velice nezkušený jako manžel, takže kladu vinu především sobě, že se to manželství po jedennácti letech rozpadlo. Ale pozitivním výsledkem toho manželstvím je syn Pavel, který je neskutečně nadaný, nejen, co se týče výtvarného umění, ale i poezie, literatury, kritiky, filosofie, všeho...

Žije v Moskvě.

Žije v Moskvě. V Praze jednu dobu pobýval, studoval na DAMU, dva roky, pak ale jeho maminka onemocněla, to už byla vdaná po druhý, měla rakovinu, on za ní odjel a po její smrti už zůstal v Moskvě. Pro mě to bylo velký drama, protože jsme si velmi blízký, ale já chápu, že udělal správně, protože jako spisovatel byl tady ztracený, neměl tady „žádný ucho“. V Moskvě si našel vrstevníky a založil s nimi konceptuální skupinu *Medhermeneutika*.

Kdy vám začalo být jasné, že potřebujete jít od knižní ilustrace dál?

V těch nakladatelstvích byla celá řada lidí, kteří vedle ilustrace malovali, a já se tam seznámil s Kabakovem. Začal jsem navštěvovat ty ateliéry, ty různé suterény – černé díry, kde pracovali neoficiální umělci, začal jsem malovat a stal se jedním z nich.

Dělali jste nějaké neoficiální výstavy?

Dělali, ale to byly většinou jednodenní či jednovečerní události v různých ústavech, jako byly tady výstavy v Makromolekulárním ústavu – na jeden večer, než to zatrhli. Jinak se lidi chodili na obrazy dívat po těch dírách, to byly davy lidí, protože ten hlad po umění byl veliký. V těch „ateliérech“ už v podstatě nebylo možné pracovat. Takže jsme všichni jezdili malovat ven, na dačy a tak.

Černý díry-ateliéry fungovaly jako místa nezávislého společenského setkávání...

Ano, právě tak, a pro tu potřebu tam vznikl unikátní žánr alba, který existuje jenom v moskevském konceptuálním umění, což byl ideální žánr pro komunikaci. Na hromadu papíru někdo něco nakreslil i s texty a ukazoval to jako „rodinné album“, načez následovala diskuse. Prostě velice živý kontakt. Když ovšem později, v 90. letech vznikla možnost vystavovat, bylo to s nimi těžký, jak byly dlouhý. Kabakov alba přestal dělat už v roce 78, přibližně, já pokračuju do teďka, i když je už dělám kratší, používám různý barevný figle a tak. Alba jsou syntetický filosofický žánr, který spojuje výtvarný umění, literaturu, filosofii a jsou tam i prvky kinematografie, jako políčka ve filmu, a hudby – určitá rytmika, a taky performance, protože ty to předvádíš, v podstatě. Je to zajímavý žánr, ale bohužel pro strašně úzký okruh diváků – pět lidí si tedy sedne a mohou se dívat. Je to komorní žánr, ale zároveň dává obrovskou možnost jasnosti vyjádření – člověk může myšlenku komplexně rozvinout.

Řečtí katolíci na Majdanu dějin

Televizní záběry či fotografie z kyjevského Majdanu často zachycovaly postavy kněží, modlících se s demonstranty – pomáhali jim a působili takřkajíc v první linii. V českém prostředí byli asi často vnímáni jako místní, možná trochu barvitý, leč poněkud archaický kolorit.

Zpravidla patřili k pravoslavné nebo k řeckokatolické církvi. A církve sehrály na Majdanu, během *Revoluce důstojnosti*, jak se dramatickým událostem z přelomu let 2013 a 2014 na Ukrajině říká, významnou roli. Nejen ve smyslu duchovní podpory, ale též z praktického hlediska. Například řada kyjevských chrámů sloužila nejenom jako noclehárny, nýbrž i jako improvizované lazarety pro protestující zraněné střelbou ostrých hochů z Berkutu.

„Před dvaceti lety jsme dostali nezávislost darem. Jednoduše nám spadla do klína, ale my jsme si ani neuvědomili, proč, co s tím darem dělat a jestli nám vlastně vůbec k něčemu je. Teprve nyní začínáme chápat, že v něm je záruka naší prosperity, možnost vybudovat evropskou zemi, vybudovat si ji vlastnoručně takovou, jakou ji budeme chtít mít, že v něm je záruka naší bezpečnosti a toho, že my jako národ vůbec můžeme existovat ve třetím tisíciletí,“ konstatoval arcibiskup Svjatoslav Ševčuk, nejvyšší představitel Ukrajinské řeckokatolické církve (ÚRKC) v rozhovoru pro ukrajinský list *Den* na jaře 2014, tedy krátce po událostech na Majdanu a tváří v tvář ruské agresi.

Citovaný rozhovor tvoří součást knihy *Majdan a řeckokatolíci na Ukrajině*, obsahující zejména kázání, pastýřské listy a různé promluvy Svjatoslava Ševčuka, jejíž české vydání (v překladu Rity Kindlerové) se objevilo na pultech našich knihkupectví v závěru loňského roku. Nejde však o publikaci, jež by patřila do zavedeného regálu s cedulkou „Náboženství, duchovno, ezoterika“, neboť právě skutečnost, že přináší kázání a promluvy pronesené ve zlomovém historickém čase, což se mj. odráží i v množství biblických paralel s aktuálními událostmi a též v jejich výkladu v náboženských souřadnicích, z ní činí rovněž cenný dokument nejen o duchovním, ale právě i o politickém a společenském životě Ukrajiny. „Během Velkého postu,“ píše například Ševčuk v pastýřském listu z 28. února 2014, „si budeme kromě našich zesnulých příbuzných připomínat především obět mučedníků z Nebeské setniny.“ Tedy památku mučedníků „velmi čerstvých“: více než 100 lidí, zavražděných od prosince 2013 do února 2014 na Majdanu při útocích speciálních jednotek, únosech či mučení.

Svjatoslav Ševčuk klade velký důraz na sociální nauku církve, nicméně politickou úlohu církvi odmítá. Podle něj však církve má, ba musí aktivně plnit roli společenskou. „Církve obstoji,“ konstatoval Ševčuk v loňském rozhovoru pro *Lidové noviny*, „pokud dokáže v konkrétní situaci lidem a národu poskytnout odpovědi na otázky, jaké příslušná doba vyvolává. Jestliže církve mlčí k nějaké lži nebo zabřednou do korpuse, hromadění bohatství nebo dalších společenských neduhů, pak jim lidé řeknou: Lékaři, starej se, abys vyléčil sám sebe!“

Komplikovaná scénérie

Avšak náboženská (církevní) scénérie Ukrajiny je velmi pestrá, komplikovaná a zatižně hlubokými historickými animozitami. *„V posledních dokumentech vydaných v Moskvě na nejvyšší úrovni ruské pravoslavné církve […] jsou řeckokatolíci a věřící Ukrajinské pravoslavné církve Kyjevského patriarchátu neuctivě označováni jako ‚uniaté‘ a ‚heretici‘ a očerňováni. Je jim přisuzována odpovědnost za válečný konflikt na východní Ukrajině a jsou obviňováni z rozpoutávání války, zvláště z násilí proti*

pravoslavným duchovním a věřícím, kteří trpí kvůli vojenským operacím,“ pravi se v Ševčukově „Provolání ke světovému společenství o situaci na Ukrajině“ z 21. srpna 2014.

V témže roce se v sociologickém šetření Razumkova centra na Ukrajině k pravoslaví přihlásilo 70,2% respondentů. Ukrajinské pravoslavi je však rozděleno mezi Ukrajinskou pravoslavnou církev Moskevského patriarchátu, již zmíněnou Ukrajinskou pravoslavnou církev Kyjevského patriarchátu a ještě jednu další a menší, konkrétně Ukrajinskou autokefální pravoslavnou církev. Dvě poslední zmíněné církve usilují o to, aby Ukrajina v rámci pravoslavného světa tvořila samostatnou jednotku, nikoliv jen autonomní provincii Ruské pravoslavné církve (RPC), což však společenství všech (dosud etablovaných) pravoslavných církví, v němž RPC zaujímá dominantní pozici, odmítá uznat. Nicméně v důsledku agresivní ruské politiky vůči Ukrajině docházelo v posledních letech k znatelnému přesunu věřících v rámci pravoslaví od církve podřízené Moskvě k té s vlastním centrem v Kyjevě.

V krátkosti se zde musíme zmínit též o Řeckokatolické církvi, což je souhrnné označení pro východní katolické církve, které si zachovaly byzantskou neboli pravoslavnou liturgii, ale uznávají papežskou autoritu. Vznikla na základě Brestské unie z let 1595–1596, kdy se část pravoslavných církevních společenství na území dnešní Ukrajiny a Běloruska, jež však tehdy patřilo do Polsko-litevského státu, podřídila papeži.

Takzvaní uniáté (tento výraz má totiž pejorativní význam a sami věřící některé z řeckokatolických církví ho nepoužívají) však v očích pravoslavných představovali nejen odpadlíky a zrádce v náboženském smyslu, ale též nástroj polského či katolického nebo obecněji západního politického imperialismu. Zvláště kruté pronásledování je pak postihlo v éře sovětské vlády. Řeckokatolické církve byly na územích ovládaných sovětskou mocí, tedy i v Československu, zakázány a násilně sloučeny s církví pravoslavnou, ovšem v té době již plně kontrolovanou sovětským mocenským aparátem. Působily pak v ilegalitě. Ukrajinská řeckokatolická církve nyní čítá okolo pěti milionů věřících a má silné zastoupení zejména na západní Ukrajině. V několika oblastech západní Ukrajiny, konkrétně ve Lvovské, Ivano-Frankivské a Ternopilské, představuje církve majoritní. Západní Ukrajina, jež tvoří baštu ÚRKC, je v ukrajinském kontextu nejen oblastí mimořádně religiózní (jako věřící se zde deklaruje přes 90% obyvatel), ale též – byť nikoliv jedinou – kolébkou moderního ukrajinského nacionalismu. Nicméně jeho historické propojení s řeckokatolickou církví dosud rovněž znamenalo jednu z překážek pro přijetí (západo)ukrajinských národních koncepcí obyvatelstvem celé Ukrajiny.

Přítom ukrajinští řečtí katolíci projevovali a projevují ambici stát se celoukrajinskou církví, nikoliv církví pouze lokálně západoukrajinskou – ostatně, tato regionální dimenze do značné míry vznikla historicky, v důsledku tlaku ruské říše i svobodnějších poměrů v habsburské monarchii. Snaze o celoukrajinský záběr odpovídá i přenesení centra církve, jež proběhlo v roce 2005, do hlavního města Kyjeva, odkud byli řečtí katolíci vypuzeni v 18. století ruskou carevnou Kateřinou II., i výstavba nového chrámu Kristova vzkříšení (vedle doposud největšího chrámu svatého Jiří v západoukrajinském Lvově), který pojme okolo 1500 lidí a stojí mimo historické centrum Kyjeva. Změnila se i titulatura nejvyššího představitele ÚRKC, z vrchního či vyššího arcieparchy (arcibiskupa) lvovského na vrchního arcibiskupa kyjevsko-haličského.

k sobě, k tomu moskevskému autorovi, který byl obohacen z toho českého umění, které já беру velice vážně, hrozně se mně líbí.

Sledoval jste perestrojku, co se dělo v Rusku?

Samozřejmě, já jsem takové politickéj člověk, i když v mé tvorbě to jakoby není. Zajímám se o politiku celý život, všechno se mě to dotýká. Vedu takový velice osamělý život, ale občas mě popadne „státnické myšlení“ – chodím po Kunraticích a přemýšlím, jak ten svět udělat lepší…

Jak jste koncem 80. let vnímal Gorbáčova? Věřil jste mu?

Ne, byl to aparátní komunista, se vším všudy, ale určitý sympatie bezpochyby vyvolával, což pak i lidsky prokázal, ale když už byl mimo politiku. V dějinách existuje pojem *vyvolenec*, který je strašně důležitý. Havel byl vyvolenec, naprosto jednoznačný a Gorbáčov taky, a ti vyvolenci můžou být chytrý i naprostý blbci a přesto jsou vyvolení, nějakými silami, dějinami, Bohem… Jak chcete. Havel byl důstojným té „volby“, nezklamal, i když taky dělal chyby, zatímco Gorbáčov neobstál – viz např. události v Litvě, který skončily krveprolitím.

Takže co se týče Gorbáčova, žádný iluze jsem nikdy neměl. On se stal generálním tajemníkem strany v roce 1985 a někdy koncem osmdesátých let jsem vymyslel projekt, který ho představoval jako umělce. To je věc charakteristická pro moskevský konceptualismus – ten fenomén měl název *personální autor*, což je v literatuře známé od pravěku, ale ve výtvarném umění to neexistovalo. Napsal jsem text, jak jsem se s ním seznámil, on mi vyprávěl, jak chodil do domu pionýrů kreslit, bavilo ho a to já mu říkám, prosím té, Mišo, musíme spolu něco dělat… Celá ta historka byla dosti věrohodná, propletl jsem fakta své vlastní biografie s jeho, protože jsme v podstatě vrs-tevnicí. Začal jsem ten projekt dělat, ale do toho přišly události, kde byly ty mrtvý a už se mi nechťelo pokračovat – zůstal v podstatě jenom ten text. Za několik let se na mě obrátila redakce emigrantské časopisu *Zvon* v Londýně, jestli nemám nějaké vzpomínky, já jim ten text poslal a oni to sežrali, naprosto, ačkoli jsem to ještě doprovodil fiktivními fotografiemi z nějakého časopisu. Jedné novinářce to pak ale nedalo, zavolala Gorbáčovovi a říká mu, Michail Sergejeviči, vy jste prý byl umělec, maloval jste obrazy, tady mám jejich reprodukce – to byly moje věci, které jsem připsal jemu –, a taky se objevily vzpomínky Viktora Pivovarova, který vás učil malovat. A on na to: O žádném Viktoru Pivovarovi jsem v životě neslyšel.

Ta paní mně tedy volala, bylo hned znát, že to je taková kurva novinářská, a říká – pane Pivovarove, je to pravda, co jste tam napsal? Já začal kličkovat a ona, že volala Gorbáčovovi a mně nezbývalo, než se přiznat. A ona takovým zlobným hlasem řekla: no, já o tom napíšu. Já jí říkám, můžete klidně, ale co z toho vyždímáte? No, nenapsala o tom.

Mnichov v Havaně?

Svjatoslav Ševčuk se jím stal roku 2011. Jeho znatelná vitalita při rozvoji jemu svěřené církve plyne i z jeho relativně mladého věku (narodil se roku 1970).

ÚRKC aspiruje na pozici „národní“ tj. celoukra-jinské církve samozřejmě především cestou vlastní aktivní činnosti při získávání věřících. Což však naráží jednak na historické averze části ukrajinské společnosti vůči „uniátům“, ale poslední dobou možná i na politiku Vatikánu ve vztahu k Ruské pravoslavné církvi. Druhý zmíněný problém vyšel plně najevo v únoru 2016, při historickém setkání papeže Františka a patriarchy RPC Kirilla v Havaně.

„Bylo to o nás bez nás, nedostali jsme slovo,“ vyjádřil se tehdy arcibiskup Ševčuk, tedy vlastně pa-pežův podřízený, na adresu společného prohlášení papeže Františka a patriarchy RPC Kirilla, zveřej-něného po jejich havanském setkání.

Dokument podle něj „vyvolal hluboké rozčaro-vání u mnoha členů naší církve i prostě mezi řadou Ukrajinců, jimž není lhostejné veřejné dění“. Někteří lidé prý dokonce soudili, že papež František faticky podpořil ruskou agresi proti Ukrajině. I proto si Svjatoslav Ševčuk patrně vyžádal speciální audien-ci vedení své církve u papeže Františka. Dle zprávy vatikánského rozhlasu z března 2016 řeckokatolíti biskupové „papeže podrobně informovali o tragic-kých důsledcích ruské invaze“. Měli a mají obavy, zda havanská deklarace, jež nehovoří o ruské agresi, ale pouze o konfliktu na Ukrajině, nenahrává politickým zájmům Ruska. A byť se papež František pokusil tyto obavy rozptýlit, zůstává otázkou, nakolik se mu to mohlo podařit. Řecké katolíky muselo rovněž pobou-řit, že se v „havanské deklaraci“ sice jejich směru při-znává právo na existenci, nicméně nejvyšší předsta-vitel katolické církve ho zároveň evidentně považuje spíše za „historický projekt“. Římskokatolická církev se v dokumentu de facto vzdává vize nebo strategie překonání církevního schizmatu z roku 1054, rozdě-lujícího křesťanství na západní a východní část, tím, že by stávající pravoslavné církve vytvořily unii s Římem dle vzoru z konce 16. století.

Ševčuk a Ševčenko

Na to nespolehá ani Ševčuk, a pokud usiluje o celou-krajinský charakter své církve, snaží se různé konfes-ní či historické překážky a animozity překlenout též pomocí ekumenismu, věcné spolupráce i apelu na vlastenectví, což dokládá i jeho vřelý vztah k ukra-jinskému národnímu básníkovi Tarasi Ševčenkovi, jehož Ševčuk ve svých kázáních s oblibou cituje, ba ho interpretuje téměř coby „starozákonního proroka“.

Například v projevu na kyjevském Náměstí ne-závislosti (Majdanu) u příležitosti 200. výročí Ševčenkova narození, tedy v roce 2014, Ševčuk básníka označil za „velkého proroka ukrajinského lidu“ a vyzval všechny Ukrajince, aby „vzali do jedné ruky Písmo svaté a do druhé Ševčenkova *Kobzara*“. Uslyší totiž „prorocké Boží slovo sdělené ukrajin-ským srdcím“, jež je oživí a „dodá jim novou sílu“.

Ukrajina s Dněprem pláče, / pláč jí neuleví, / je jí těžko opuštěné / a nikdo to neví, / jen nepřítel, jenž se směje…

napsal ukrajinský národní bard v roce 1839. A mohl by to klidně napsat i dnes. A dále:

Naše touha, píseň naše / nikdy nezahyne. / To je, dobří lidé, sláva / daná Ukrajině.

Při kázání o svátku Zmrtvýchvstání Páně v roce 2014, tudíž krátce po krvavých událostech na Majdanu a v čase ruské agrese, Svjatoslav Ševčuk konstatoval: *„Poslední měsíce našich nejnovějších ukrajinských dějin se tak podobají Svatitelově křížové cestě! Tyto měsíce mohou být skutečně přírov-nány k období noci, v níž jsme spatřili strašlivou*

tvář smrti. […] Nicméně náš prorok Taras Ševčenko nám říká, že je to noc velikonoční, protože v ní bude Ukrajina vzkříšena. Není to noc beznaděje, ale no-vodobé ukrajinské paschy [Velikonoc].“

V Ševčukově pojetí jsou tedy ukrajinské vlaste-nectví nebo nacionalismus bytostně křesťanské, ba přímo biblické, bez napojení na živý kmen Bible by ukrajinský příběh ztratil smysl, význam, podstatu.

Což pochopitelně vyvolává potenciální rozpor s jakýmkoliv světským pojetím národa, ba s po-jetím postaveném na nějakém jiném nábožen-ství, nebo i na jiné křesťanské konfesi. Ostatně, Ševčenko rozhodně nebyl uniát a už jen tím, že ve své poesii oslavuje kozáckou tradici, vnáší na scénu protikatolícký (protiuniatský) osten, neboť kozáci sami sebe považovali za ochránce pravoslavné víry proti (římským i řeckým) katolíkům.

Bůh miluje i ruskou armádu

Kvůli pevné vazbě k ukrajinskému nacionali-smu nebo vlastenectví má ÚRKC komplikovaný vztah nejen k Rusku, Rusům či Ruské pravoslav-né církvi, ale i k Polákům. Ostatně, právě Rusové a Poláci jsou představitelé dvou historických im-periálních národů, které různé části dnešního ukrajinského území dlouho ovládaly, a v odporu k nimž se proto zformoval i moderní ukrajinský na-cionalismus. A též například moderní ukrajinský ozbrojený odboj v podobě Ukrajinské povstalecké armády čili tzv. banderovců, polskou stranou nyní oficiálně obviňovaných z genocidy vůči Polákům za druhé světové války.

Partikulární nacionalismus a univerzální po-selství evangelia prostě nejdou příliš dohromady. Čehož si je vědom i Ševčuk, jenž v září 2014 při návštěvě Austrálie pronesl: *„Od svých věřících ale očekáváme duchovní pevnost. Chceme, aby věděli, že Bůh je s námi, a to je důvod, proč církve bude na straně svého lidu. Zároveň bychom rádi, aby po-chopili, že Bůh miluje i armádu a občany Ruska. … lidská důstojnost vyžaduje, abychom respektovali každého člověka a každý národ, etnickou přísluš-nost a náboženské tradice. Jsou to přece také děti Boží.“* Může být křesťanství mostem mezi národy? Mělo by být, praxe je však často odlišná, ba proti-kladná, zvláště když se národní identita silně spo-juje s některou z křesťanských denominací.

Znamenal-li Majdan skutečné probuzení ukrajin-ského národa, je zřejmé, že si svou nejnovější identi-tu, identitu pro třetí tisíciletí, stále teprve formuje. A náboženství v tom pravděpodobně sehráje výraznou roli. Pravděpodobně, leč ne jisté. Vždyť jedna z klí-čových otázek ohledně ukrajinské budoucnosti zní, zda se ukrajinská společnost bude během dalšího vývoje (a případného pozápádnění) sekularizovat, anebo zda se stane (zůstane) společností více religi-ózní. Většina duchovních všech církví, i těch takzva-ně „prozápadních“, se totiž může, ba musí obávat západní konzumní společnosti jakožto nástroje sekularizace i nositelky hodnot n křesťanstvím často přímo rozporných. „Nestaví-li dům Hospodin, nadarmo se namáhají stavítelé. Nestřeží-li město Hospodin, nadarmo bdí strážný,“ – tento citát z bib-lické Knihy žalmů (Žl.127.1) zaznívá v Ševčukových kázáních snad nejčastěji. V Bruselu by s ním však dost narazil. A právě tento rozpor bude patrně určujícím i pro politický vývoj v celé Evropě, včetně její východní části, v nadcházejících desetiletích.

Josef Mlejnek jr.

Text je volnou recenzí knihy: Ševčuk, Svjatoslav: *Majdan a řeckokatolíci na Ukrajině*. Překlad Rita Kindlerová. Karmelitánské nakladatelství, Praha 2016. Verše citovány v překladu Zdenky Bergrové-Vovsové. Zkrácená verze článku vyšla na webu www. babylonrevue.cz

dokončení ze strany 5

Jak se ustavila skupina moskevských konceptualistů?

O to se zasadil Chalupecký, který přijel do Moskvý, což byla pro nás velická událost, protože po těch ateliérech chodili diplomaté, západní novináři, ale aby přijel evropský intelektuál a umělecký kritik, to byla velká vzácnost. A on byl navíc obrovský suverén, určitým způsobem jistě právem, i když se někdy samozřejmě mylil.

Chalupecký chodil po těch černých dírách.

Ano, byl strašně cílý. Prolezl obrovské množství ateliérů a dělal tam i přednášky o současném umění, takže nám například zprostředko-val tu Duchampovu instalaci ve Philadelphii. A Chalupecký, protože myslel evropsky, tak se mu zdálo, že bychom měli založit skupinu a navrhl i sám název: *Škola Střetenského bulváru*, který pak zůstal a do dneška to existuje. Do té skupiny zařadil Kabakova, Bulatova, Jankilevského, mě a my jsme si tam pak sami přidali ještě Steinberga.

Ten má teď výstavu U Kamennýho zvonu.

Ano, tam jsou úžasný věci. Steinberg představoval takový kraj me-tafyziky, ke kterému ostatní neměli žádný sklon nebo vztah. Vyšel z Maleviče, kterého interpretoval právě podle takového náboženské-ho pravoslavného klíče. Každopádně se mně hrozně líbí.

Ta moskevská konceptualistická skupina byla dosti vzácný případ – žádný manifesty, stanovy nebo nějaký hranice neexistovaly. V pod-statě to nebyla skupina, ale přátelství. Ale pak to nevyhnutelně vedlo k rozpadu, i přátelství, všeho.

Co bylo příčinou?

U nás se říká, že člověk musí projít třemi zkouškami, což je oheň, voda a měděné trouby, které troubí slávu, což je zkouška nejtěžší, protože slávu málokdo překousne. V těch 60. a 70. letech jsme si byli všichni rovni – nikdo nebyl génius a všichni jsme byli génii. Pak se ale jeden z nás stal superhvězdou – Kabakov, a to málokdo unesl. Já Kabakova hájil, říkal jsem, že se stal slavným po zásluze. Ostatní tvr-dili, že to jsou nějaký čachry a družba skončila.

Vy jste pak šel do Prahy.

Kari, přičemž jsem ztratil to umělecký zázemí a byl to i z hlediska „kariérního“ totální průser, protože jsem se přestěhoval přesně v době, kdy se ruský konceptualismus začal prodávat na světových aukcích. Na druhou stranu, díky tomu, že jsem byl jakoby vytrhnut z té půdy a moje kořeny visely ve vzduchu, musel jsem najít sám v sobě tu půdu, ve které bych mohl ty kořeny znovu pustit. To byl bolestný proces, ale myslím, pomíneme-li ty věci vnější, z hlediska vnitřního plodný proces. Ze začátku jsem byl zmatený, totálně, ale postupně jsem našel cestu

Opera je umění, které se vyvíjí a mění. Každá doba má své operní divadlo.

Operní dílo Leoše Janáčka se stalo trvalou součástí jevištní produkce, dá se říci, všech operních domů světa. Jsou to navíc produkce většinou provozovaná v českém jazyce, takže se díky Leoši Janáčkovi a samozřejmě i díky Dvořákově *Rusale* a Smetanově *Prodané nevěstě* dostala čeština do pořadí nejčastěji znějících jazyků z jevišť operních domů.

Samozřejmě, že současné trendy v inscenování klasických oper, které věřím, že toliko dočasně ovládly jevištní tvorbu, kdy režie spolu se scénografií si přivlastňují právo na výklad díla nato-lik, že mnohdy dominující režijní koncepcce bere pouze zčásti anebo vůbec ne v potaz autorský záměr, tedy v případě opery, kde dochází k symbióze slova a hudby, záměr hudebního skladatele a libretisty, který organizuje všechny složky divadelní struktury hudebně dramatického žánru, kde má opera dominující postavení.

Strašidlo aktualizací obchází světem a těžko předpokládat, že by se vyhnulo janáčkovským inscenacím. Samozřejmě že poměr tématu a ideového záměru Janáčkových oper a režijně výtvarného pojetí jednotlivých inscenací je různý a ne vždy jednoznačný. Navíc tu je hudební nastudování a herecké a pěvecké ztvárnění postav, které v jednotlivých představeních má stále mnohdy dominantní postavení a které nese velkou míru podílu na diváckém úspěchu jednotlivých představení.

V následujících řádkách se tedy do-ktneme kriticky jednotlivých operních představní z odkazu Leoše Janáčka, abychom tak otevřeli prostor pro úvahy o nutnosti věrně zachovávat téma a ideu jednotlivých děl, jakož i otevřeli proble-matiku napětí mezi jednotlivými složka-mi operních představení.

LONDÝN

Janáček stále triumfuje

Obrovská koncertní síň ROYAL ALBERT HALL fascinuje už svým neobvyklým prostorem. Jakoby se inspirovala na římských arénách, má okrouhlý tvar a orchestr sedí uprostřed obklopený ze všech stran řadami posluchačů. Vejde se jich sem několik tisíc a dokonala akustika sálu už sama o sobě umocňuje hluboký umělecký zážitek.

Tentokrát byla v rámci BBC Proms (The World’s Greatest Classical Music Festival) na programu opera Leoše Janáčka *Věc Makropulos* pod taktovkou hudebního a uměleckého ředitele České filharmonie **Jiřího Bělohlávka**, který tu strávil před lety kus života, a jeho jméno má zřejmě u londýnského publika neustále svůj kredit. S britským BBC Symphony Orchestra, kde působil na pozici šéfdirigenta a kde nadále vystupuje jako jeho čestný di-rigent, si nesporně rozumí. Ten přesně postihl v nástrojové souhře Janáčkův originální styl, jeho vyostřenou úsečnost provázanou ovšem nečekanými melo-dickými injekcemi, aby tak vyzněl polyrytmický charakter grandiózního díla o třistaleté pěvkyni, která na jedné straně usiluje o to získat zpět ztracený recept jejího otce-alchymisty na dlouhověkost, aby na druhé straně podléhala hluboké skepi obnažující marnost a pošelstolost lidského konání, než dospěla k pocitu, že nic nestojí za to, ani sláva, ani milová-ní, a tak se v hymnickém závěru loučí se světem usmířena a předává svůj zázrač-ný elixír okolostojícím, kteří jej v pohnutí mysli raději spálí.

Jiří Bělohlávek jedinečně pochopil, jak Leoš Janáček kombinuje naturalis-tický detail v psychologických reakcích plných vygradované exprese s medita-tivními pasážemi oslovujícími tápající lidstvo, závistivé a sobecké. Bělohlávek propracoval Janáčkovu partituru do těch nejjemnějších nuancí, nabídl jak expresivní zvraty, opírající se o vyhro-cenou emocionalitu, tak sarkastické polohy cynismu a beznaděje, které do-hromady tvořily smés hudebně drama-tického výraziva, jež kombinuje a propo-juje na nevelkých úsecích až pitoreskní grotesknost s elegickou hymničností.

Jiří Bělohlávek měl šťastnou ruku jistě i ve volbě sólistů. Večeru dominovala finská sopranistka **Karita Matila**, kdysi skvělá Jenůfa a dnes pozoruhod-ná Kostelníčka, s níž už Jiří Bělohlávek nedávno právě s Českou filharmonií v Londýně zazářil při *Její pastorkyni*. Jako Emilia Marty přinášela Karita Matila širokou výrazovou plochu, neza-nedbávala ani lyricky zadumanou nos-talgií, kterou vzápětí vyvažovala půso-bivým patosem. Jí po boku stál neméně výrazný **Aleš Briscein** jako Albert Gregor, který své záchvaty milostné touhy také kombinoval se sarkasmem a vnitřní beznadějí, osvědčil zde svůj přirozený cit pro naléhavou dikci i do-konalou pěveckou techniku, která mu dovolila excelovat i ve dvou obtížné na-spaných vysokých „C“. Nezklamali ani

Baron Prus,

Emilie Marty,

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

ve svých rolích.

Charles Workman

a Nadja Michael

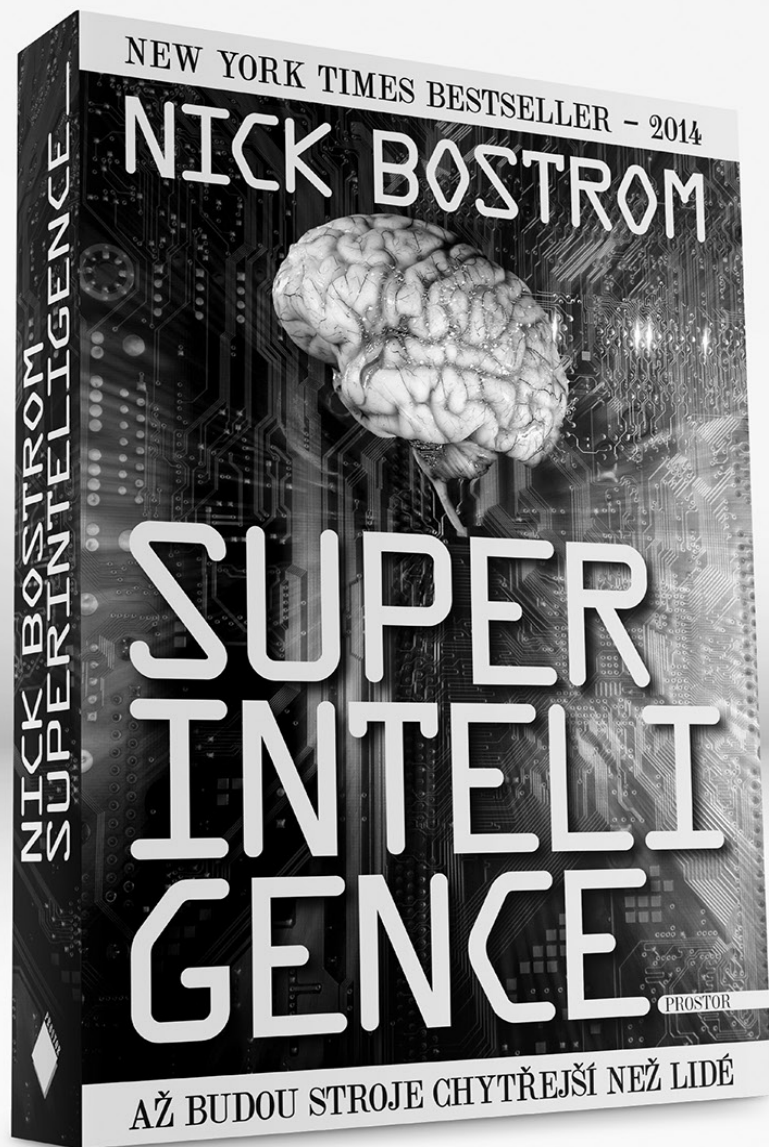
ve svých rolích.

Charles Workman

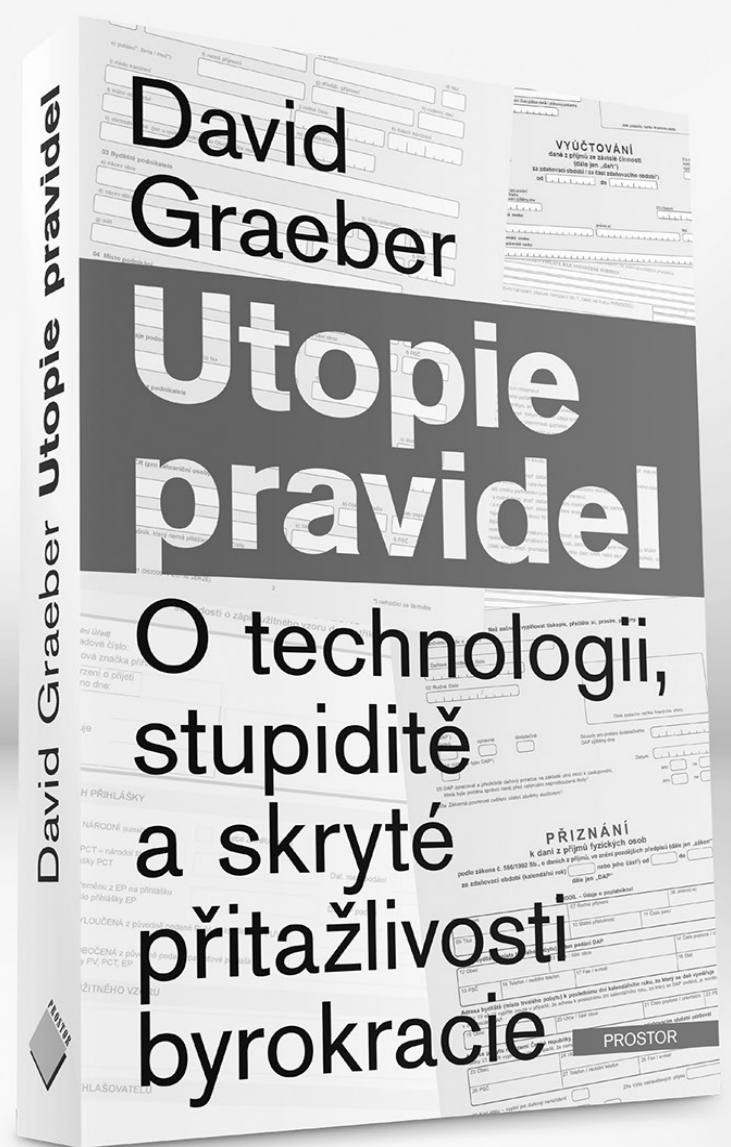
a Nadja Michael

ve svých rolích.

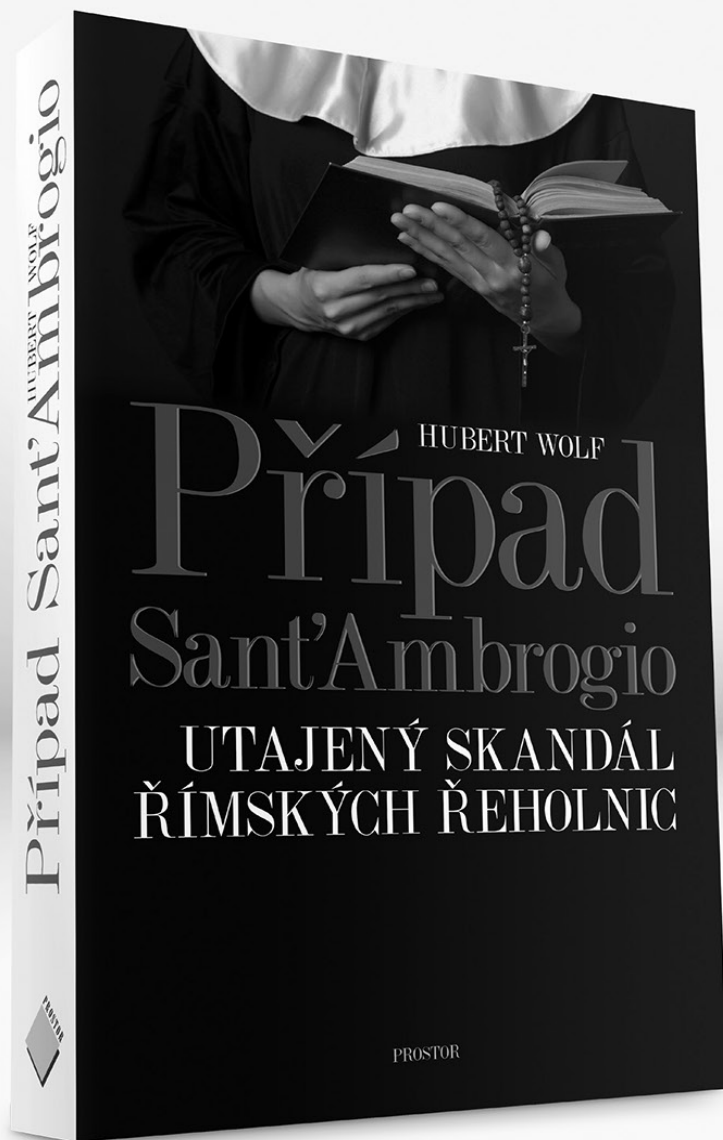
„Rozhodně stojí za přečtení. Pokud jde o umělou inteligenci, musíme být nanejvýš opatrní. Je potenciálně mnohem nebezpečnější než jaderné zbraně,“ řekl Elon Musk, zakladatel kosmické společnosti SpaceX a ředitel automobilky Tesla.

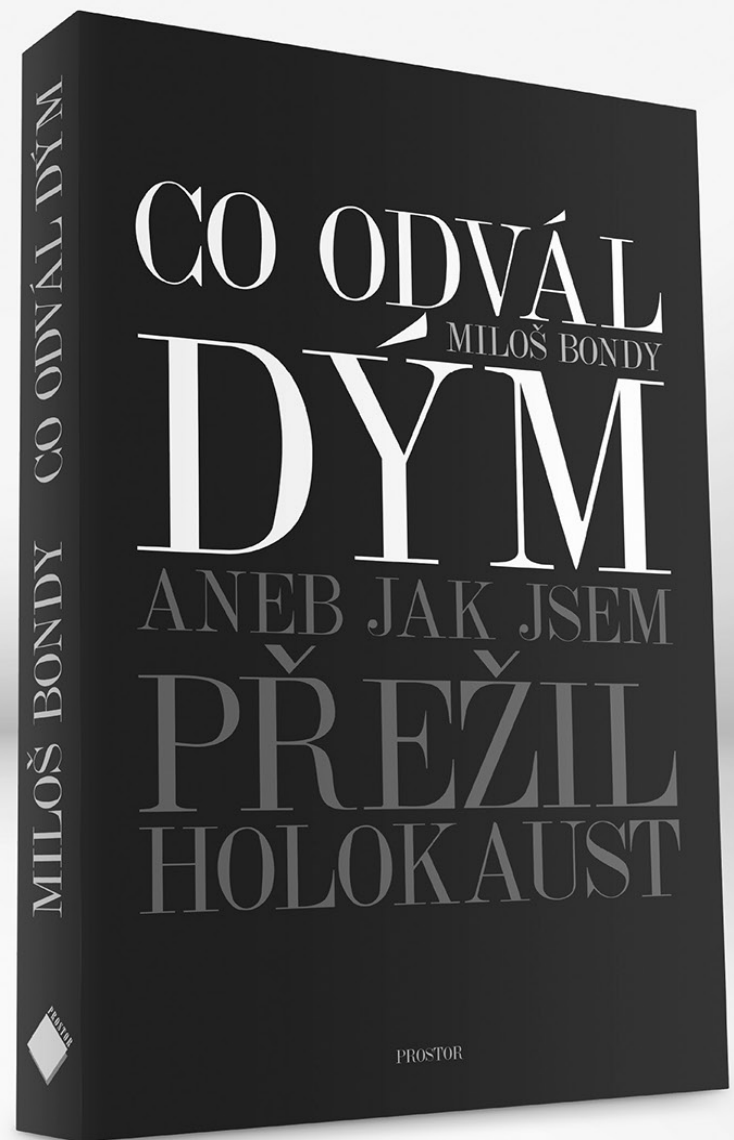
Fascinující čtení ve velkém stylu plné exkurzů do pop kultury, etnografie nebo světa finančních machinací. Graeberovy úvahy se občas mohou zdát přitažené za vlasy, ale je úžasné vidět jednu svět z velmi neobvyklého úhlu.

Poutavá studie s prvky detektivního románu na základě analýzy dokumentů tajného inkvizičního procesu z počátku šedesátých let 19. století rekonstruuje příběh odehrávající se poblíž sídla papeže v jednom z římských ženských klášterů.

Vzpomínky Miloše Bondyho, jednoho z posledních pamětníků Osvětimi. Kniha zachycuje jeho autentické zážitky z vyhlazovacích a koncentračních táborů, kde mnohokrát unikl smrti, přičemž často mu pomohlo přežít jen obrovské štěstí.

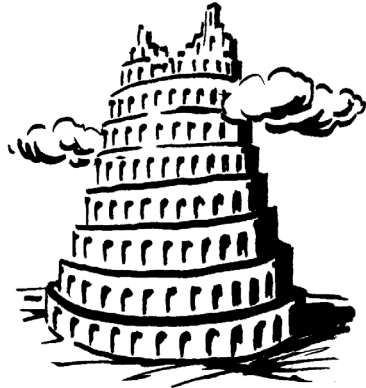

PROSTOR

KVALITNÍ KNIHY SE OBEJDOU I BEZ ČTENÁŘŮ

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA

č. 1/XXVI

Martine, v Argu vyšel třetí, poslední díl Egona Bondyho Básnických spisů (EBBS), což je monumentální editorské dílo o třech a půl tisících stranách. Jak dlouho jsi na tom pracoval?

Vlastní práce, s určitými přestávkami mezi svazky, trvala skoro čtyři roky, přičemž jsem navazoval na to, co jsem dělal v 90. letech a vlastně už v samizdatu v 80. letech. Když se pak přes Petra Onufra domluvil s nakladatelstvím Argo, že by do toho šli, byla to pro mne výzva a vlastně taky možnost, jak napravit ty nedostatky edice z počátku 90. let, kde je spousta chyb, je to typograficky často úplně příšerný a je to vlastně velký výbor, protože Bondy během těch tří let, kdy se to dávalo dohromady, postupně změnil názor a třeba z jedné sbírky vyškrtal snad polovinu textů.

Snažil se texty i přepisovat?

Jednotlivé texty neměnil, k tomu měl tendence až na konci 90. let, kdy vlastně připravoval svůj výbor, škrtal třeba strofy a předělával je. To ale nikdy nevyšlo a materiály od toho má zřejmě Albert Marenčin. Já s tím ale zásadně nesouhlasil, a tohle pro mne byla možnost, jak to udělat tak, jak to vyjít mělo a mohlo už dřív. I když vlastně nemohlo, protože během těch dvaceti let se podařilo leccos zjistit a objevit další texty. A taky tady chybí autor, což má svoje výhody i nevýhody – Bondy by s touto edicí nesouhlasil, aspoň tedy „pozdní Bondy“.

Jaké jsi tedy zvolil kritérium pro publikaci Bondyho textů?

To je vždycky otázka. Konečná podoba, kterou dal textu autor, je podle mého názoru dosti diskutabilní věc: klasický je případ Petra Bezruče, který předělával *Slezské písně* a už tehdy byly hlasy, proč ten dědek už neumřel, že to takhle kurví...

VEBBS je všechno, co kdy Bondy vydal a je jedno, jestli to vyšlo v samizdatu pro okruh přátel, anebo jestli to vyšlo po roce 89 rovnou tiskem – prostě to dal někdy z ruky k uveřejnění, a to je to rozhodující kritérium. Když to později předělával, upravoval, škrtal, tak to tam je všechno evidované. Jsou tam různočtení, textové varianty, evidence v případě nejjasnosti a tak dál. Ty texty jsou, aspoň doufám, touhle edicí kodifikované, být nelze vyloučit, že třeba někdy někde vyplave nějaký nový rukopis, i když je to krajně nepravděpodobné.

Kolik je textů, které nikdy nevydal a nejsou tedy v EBBS?

Je jich poměrně hodně, sám jsem byl překvapený. Zachovaly se rukopisy textů z počátku 50. let, především v archivu Ivo Vodsedálka. U Pavla Svobody se také objevilo pár starých strojopisů. V roce 76, v souvislosti s procesy s undergroundem, spoustu rukopisů spálil. Z té starší doby je sem tam něco, třeba rukopis *Kádrového dotazníku*. Od druhé poloviny 70. let už ale většinou rukopisy jsou. V posledních letech svého života mystifikoval, že po smrti paní Julie přestal psát. Ale poslední rukopisné texty jsou asi z roku 2003 a pravděpodobně psal verše až do toho fatálního úrazu, který vedl k jeho smrti. Rukopisů básní, které nikdy nevydal, je snad několik set. Pokud něco nedal přepsat nebo nepřepsal na stroji, tak to považoval za nevydatelné, a toho se EBBS drží.

Chystáš dodatky?

Úplně to vyloučit nelze, ale bylo by nejdřív zapotřebí, aby vůbec vyšly nějaké kritické reflexe EBBS, aby to dodalo chuť podniknout něco dalšího. Já mám od autora notářsky ověřený doklad, že mi své literární dílo odkazuje s tím, že je připravím k vydání a posléze vše věnuju Literárnímu archivu Památníku národního písemnictví. Takže tak to dělám. Všechno ostatní je otázka budoucnosti.

Mluvíš o Bondyho kritickém přístupu ke svým textům. Když člověk čte ve Spisech ty, který někdy vydal a později je škrtl, tak marně hledá kritérium, podle kterých ty texty vyřazoval – včetně toho, že škrtnul lepší text a nechal horší, i když to je pochopitelné subjektivní.

Ano, to jsem si uvědomoval taky, když jsem se tím zabýval.

Jak si to vysvětluješ?

Čemu jinému to přičítat, než prostě vývoji jeho psychického onemocnění... No dobře. Jednak se mohly jeho estetické názory nějakým způsobem subjektivně

měnit, aniž bychom v tom viděli jeho psychózu. Ale někdy to skutečně dělá dojem, že se jen špatně vyspal, a proto pak hodně škrtal. EBBS toto umožňují sledovat. Škrtnuté texty jsou oddělené, nebo vyznačené graficky, jsou v hranatých závorkách, a pokud byly škrtnuté ještě v těch starších vrstvách, tedy před rokem 89, jsou potom v poznámkovém aparátu. Takže tu někdo kerou vrstevnatost škrtů si může zvidavý čtenář dohledat a uvažovat o tom. Myslím, že právě tohle, ta geneze básnického díla, by stála za kritickou reflexí, ale přece sám nemůžu ještě psát kritiky toho, co jsem edičně připravil.

EBBS čili Egona Bondyho Básnické Spisy

Rozhovor Babylonu s Martinem Machovcem

A co Bondyho literární texty, potažmo filosofické?

To je zase těžké, jak jednu skupinu oddělit od druhé, určit texty, které mají filosofickou relevanci, texty básnické, texty prozaické. V *Básnických spisech* je řada textů, které jsou na pomezí prósy. Třeba *Příšerné příběhy* jsou tak trochu básně v próse, tak trochu pohádky pro děti, což zase poukazuje na jeho tvůrčí způsob psaní, směšování žánrů, používání tzv. nepoetična, resp. něčeho, co se prý do básnického textu nehodí, a naopak třeba zpoetičtování filosofie. To prostupuje celou Bondyho tvorbou, i když zase ne vždycky. Často ale různé žánry záměrně směšoval. Třeba v *Druhé sbírečce* je text, resp. dopis Jiřimu Němcovi o pojetí postmortality v nejrůznějších filosofických systémech, tedy něco, co se zcela vymyká jakékoli představě o poesii. A on to zařadil do básnické sbírky. Z 60. let jsou rozsáhlé básně, které jsou spíše filosofické meditace a úvahy. V EBBS ale jsou i ty nejstarší, čistě surrealistické texty z roku 47, kdy mu bylo sedmnáct.

Kde jsou Bondyho kořeny?

Když jsem dal ty spisy dohromady, ujasnila se mi spousta věcí. Uvědomil jsem si, že nejpoužitelnější klíč k interpretaci jeho díla je skutečnost, že Bondy byl pokračovatelem literatury a umění české avantgardy, vlastně nejen české, ale evropské a světové. A jedním ze symptomů avantgardy je hledačství – snaha nacházet něco nového, neustrnout, ani formálně, ani obsahově, prostě experimentovat. Fišer, než se stal Bondym, chodil za Karlem Teigem a byl zcela okouzlený surrealismem. Pokoušel se o surrealistické texty, a to je zřejmě jedno ze základních východisek. Ten tzv. *totální realismus* vlastně není nějaká negace surrealistické poetiky. Když to porovnáme s texty Effenbergerovými, o něco pozdějšími, nebo Karla Hynka a ovšem Kolářovými, s poetikou Skupiny 42, zdá se nejprve, že Bondy byl renegátem surrealistické avantgardy, ale pak se ukáže, že jeho dílo se v kontextu avantgardy stále nachází a že například „totální realismus“ lze vnímat jako variantu poetiky tzv. nalezeného objektu: banality, která se sémanticky přehodnotí tak, že se přesadí do jiného kontextu.

I sbírka *Velká kniha*, zejména v oddílu *Ožralá Praha*, je jenom varianta totálního realismu. Jestliže Gertraude Zand charakterizovala lyrické já ve sbírce *Totální realismus* pohledem „dítěte“, které nedokáže hierarchizovat, pak *Ožralá Praha* je obdoba, ovšem místo „dítěte“ je tu „opilec“, který rovněž nedokáže hierarchizovat. To jsou vlastně sofistikované, konstruované texty, kde tzv. nepoetično je apriorním cílem. Vedle toho zkoušel E. B. psát texty Dalího paranoicko-kritickou metodou, to je v r. 51. Několik let na to ale jako by opravdu zcela opustil surrealistickou poetiku a rehabilitoval starší literární tradice. Mám na mysli třeba *Zbytky eposu* nebo *Nesmrtelnou dívku*; do toho ty tzv. *Filosofické básně* obsahující rozsáhlé filosofické texty, pro někoho snad nudné, pro jiné však to nejlepší, co EB napsal.

Básnický nebo filosofický pojata?

To v tom nelze oddělit a navíc Bondy nenechá čtenáře v klidu – když už si myslí, že ho má, tak on ho nějakým způsobem zase nakopne a irituje a pořád se mu před očima mění. A právě to je příklad toho, že byl vlastně věrným dědicem onoho hledačství, experimentátorství avantgardy. A k tomu patří i jeho ultralevičáctví: i ono je odkazem surrealistické avantgardy. V

tom je patrná jeho snaha dodat marxismu to, co mu chybí, dimensi otevřenosti k eschatologii – jeho marxismus byla de facto kvazináboženská víra v bratrství a sesterství lidí. To také souvisí s jeho východisky – a to nikdy neopustil. Myslím, že lze chápat Bondyho jako jednoho z nejvýznamnějších dědiců české avantgardy nejen v literatuře, ale i co se týče myšlenkového a hodnotového světa.

Pro tebe to ale nebyla jenom obyčejná práce – Egon Bondy byl součástí tvého života. Jak k tomu přišlo?

Přátelil se s mým otcem, setkali se na Filosofické fakultě a otce zaujal právě

Praha 2017

svými filosofickými texty. Původní verze *Útěchy z ontologie* je datována rokem 1962. A je mimochodem zajímavé, že Bondy ve spojitosti filosofie a poesie nacházel jako filosof daleko větší odezvu u teologů a zřejmě to není náhoda, protože on byl svého druhu mystik, vizionář. On každý básník, hodný toho jména, musí být senzibil a trochu infantil – musí být něčím obdařený, jinak to je jenom veršotepec. Magor Jirous měl o tom pěknou improvizovanou přednášku asi před dvaceti lety na Bitově, o schopnosti předvídatosti básníků. A to se u Bondyho skutečně najde. Třeba ve sbírce *Zápisky* z počátku 70. let se v *Březnové básni* říká, že „Sovětský svaz nepřejíže osmdesátá léta“. Takže se sekl asi o rok, ale tehdy ho nepochybně měli jeho čtenáři za snílka, za blázná...

V září 1974 v prorockém vytržení veršoval, že fašistický komunistický režim v Československu padne za patnáct let. Tady se sekl jen o dva měsíce.

Ano, a to měl víckrát, a to včetně jeho textů z počátku 90. let, které jsou psané často s obrovskou záští, tehdy hlavně vůči Havlovi, pro což měl EB asi své subjektivní důvody. Některé jeho prognózy se ale po 20-25 letech ukazují jako velice přesné. Takže on opravdu byl obdařený schopností vidět dopředu, a ačkoli na tom není nic zázračného, právě tenhle tak říkajíc „prorocký duch“ jeho díla mohl oslovovat právě lidi religiózně orientované. A to by mohl být i jeden z klíčů k interpretaci jeho filosofie. Čteme-li třeba *Útěchu*, nacházíme tam výraznou snahu nějakým způsobem překonat tupý marxistický materialismus – hledat vlastně spirituální dimensi v něčem, co ale nevychází a priori z náboženského postoje. Že se mu to zřejmě nepodařilo – ale komu se co podařilo ve filosofii?

Ale to je snad právě to, co na něm mělo otce zaujalo – tenhle „přesah“ filosofie k náboženství. Otec už tehdy zakládal dialog marxistů s křesťany, takže pro něho to bylo na Fišeru-Bondym asi nejzajímavější. Takže se přátelili a Bondy se u nás doma účastnil různých otcových diskusí.

To byl ten byt na Smíchově, na Vrchlického ulici.

Ano. Já jako dítě mohl běhat po bytě, mě nijak neomezovali, a já si šel třeba něco poslechnout a Bondy mi rád a s

humorem odpovídal na mé infantilní dotazy, zatímco jiní na mě koukali s tím, ať neruším. Takže jsem si ho velice rychle oblíbil. Tykal jsem mu jako „středjovi“, což už pak zůstalo – jediný, kdo mu pak z okruhu undergroundu ještě tykal, spon-tánně, byl Pavel Zajíček – jinak mu všichni vykali, včetně tebe, pokud vím.

Když mi bylo asi čtrnáct, rodiče se rozváděli a ze mě se stal vagabund – doma jsem ani nechtěl být, protože to prostředí bylo hrozné, a našel jsem si zázemí u Fišera-Bondyho a jeho družky Julie, což bylo pro mne opravdu velice důležité: pomáhali mi a nechali mě povídat o tom,

Bronteovou, Hardyho, ba i Platóna či Spinozu, tak jsem to prostě četl, protože jsem mu věřil, že co mi doporučí, má smysl a cenu. Oněch „určujících setkání“ jsem pak v životě měl jistě víc, třeba to s Petrem Holmanem bylo významné. Ale Bondy přišel první.

Tvůj otec a Bondy byly zcela odlišné charaktery – jaký byl mezi nimi vztah?

Těžko říct. Asi to brzo z toho počátečního vztahu žáka k učiteli přešlo do vztahu dvou kolegů, kdy se pak Bondy koncem 60. let, tedy jakožto filosof Fišer, účastnil tzv. dialogického semináře, který otec vedl na Filosofické fakultě. Otec byl straník a nepochybně počátkem 50. let věřil tomu, že se v ČSR podaří vybudovat „socialismus“. Nevím ale, zda je možné považovat ho za marxistického filosofa, to ať posoudí historikové filosofie. A právě ta situace, kdy už člověk něčemu nedokáže věřit a má potřebu se s tím nějakým způsobem vyrovnat, je myslím to, co mohlo oba spo-jovat, včetně vědomí, že marxismu něco hrozně chybí a že náboženskou dimensi nejde jednoduše škrtnout, jako tvrdili tzv. marxisti.

Potom tu byla řada věcí, kde se spíš doplňovali. Bondy se od mládí velice zabýval orientem – hledal v mimoevropské filosofii, tedy v indické a čínské, co postrádal v evropské. Otec se zase angažoval v tom dialogu marxistů s křesťany. A co se týká nějakých osobních sympatií, myslím, že se měli rádi, aspoň v 60. a 70. letech, pak už byli vůči sobě jaksi ostražitější.

Na pivo spolu nechodili...

To myslím, že ne, což asi souvisí s tím, že můj otec Bondyho poesii nijak zvlášť neoceňoval, nezajímalo ho to. Některé jeho prósy sice přečetl, ale zajímala ho hlavně filosofie, ať už si ji interpretoval jakkoliv. Co se tedy týče poesie, nacházel Bondy kumpány a druhy jinde.

V undergroundu jich byla nepřeberná zásoba.

Bezpochyby, i když to bylo o něco později. Co se týká přátel, skutečně zlomová doba byl pro Bondyho rok 71, kdy potkal Jirouse a o rok později se ocitl ve vznika-jícím společenství undergroundu, které se stalo – po raných 50. letech, kdy se stýkal s Vodsedálem, Pavlem Svobodou, Honzou Krejcarovou, Boudníkem, Medkem, Hrabalem, Drtikolem, Karlem Hynkem a s mnoha dalšími „postavangardisty“ – jeho druhým mládím, což se projevilo i na jeho textech: začal psát s daleko větším elánem, práci pro underground se věnoval s nadšením. Undergroundové společenství se pro něho stalo obrovsky důležitým záze-mím, nesmírně ho to podpořilo.

Ke komu měl v undergroundu nejblíže?

Kromě Zajíčka a Jirouse, s kterým si ovšem vždycky vykali, měl blízko k Vrátovi Brabencovi, hodně se přátelil s Pepou Vondruškou, s Fandou Pánkem, ale i s Věrou Jirousovou, jistěže s Janem Lopatkou a bohužel jen krátce, zato intenzivně s Milanem Kochem... Jeho vztah k Jiřimu Němcovi byl asi poněkud ambivalentní.

Fanda Pánek je předobraz Kukučky v Šamanovi?

Vypadá to tak, i když Kukučka je modifikované jméno jiného přítele, evangelického faráře Kukuczky. Bondy si vícekrát „půjčil“ jména svých přátel pro tu či onu literární postavu... Šamanův pomocník je bytost, která je sice prostoduchá, ale mravně čistější než protagonista, a proto vidí často dál než šaman, který sám sebe vidí jako člověka slabého a v leccems omezeného a nakonec i zradí a spolupracuje – jistěže z donucení – s tajnou policií. To je vlastně, jak o tom napsal už tenkrát Jirous v esejí *Zasadil jsem Vám osiku, pane doktore*, kritická výpověď Bondyho o sobě samém, a taky dobrý příklad jeho rozhárané psychiky. V Šamanovi Bondy o sobě mnoho prozradil nebo naznačil, být samozřejmě ve formě beletrie.

Jaký byl vztah Bondyho-šamana k „zásvětí“?

Já mám velmi rád ten básnický cyklus *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho*, což pokládám za jeden z jeho literárních vrcholů. V závěru putování té dívky je skoro až hymnická apoteóza, jakési „nanebevzetí“ – ta anonymní dívka se setká-

dokončení ze strany I

vá s polobožskými bytostmi, který říkájí, že zemře a bude jedna z nich. Bondy byl tak trochu teologem naruby, vnímal ostře rozdíl mezi „světem věčným“ a pomijejícím, lidským, který má být překonán, ať už ve smyslu náboženském nebo ve smyslu nietzscheovském. Když v závěru *Deníku dívky* je skoro až adorována smrt, je to volání po transcendenci.

Ale už ta samotná cesta, či především ona, zašifrovaná jako „porno-grafie“, je ve skutečnosti volání po transcendenci...

Ano, Jirous pak trefně v *Labutích pís-ních* na adresu Bondyho rýmoval: *Tolik jsi zblblnul z láhve / že se bojíš říct Jahve?* Čili Jirous a další z undergroundu to vní-mali, že Bondy, jakožto myslitel a jakož-to vizionář je de facto náboženský, ale že ta rovina psychologická nebo myšlenko-vá mu to nedovolí přijmout. Bondy nikdy náboženskou víru nepřijal, tedy dimensi transcendence, ale celý jeho život a dílo svědčí o tom, že ji strašně postrádal. Hlavně v jednom z filosofických esejů ze 70. let je to patrné, ten možná psal pod vlivem Jürgena Moltmanna, jehož v té době i vícekrát zmiňuje, kde hovoří o es-chatologické dimensi bytí a jsoucna.

Jaký měl Bondy vztah s Magorem?

I když nebyli úplně nejbližšími přáteli, Bondy měl, myslím, Magora velice rád – ale Magora jsme jistě milovali všichni. Magor v 70. letech opravdu zářil – on ten underground, to společenství svým entusiasmem opravdu vytvořil, obětoval se mu se vším všudy, včetně těch kriminálů. To bylo strhující. Vešel někam, kde všich-ni seděli jako zmoklé slepice a čekali, kdy přijdou policajti a koho zas seberou – vešel Magor a všichni pookřáli. To byla skutečně zářivá bytost – jedna z nejnád-hernějších, který jsem v životě potkal. A jak byl Bondy maniodepresivní, tak právě lidi jako Jirous pro něho byli podporou. Magor prý, já u toho tedy nebyl, po nějaké době, co se znali, za Bondym přišel, po-plekl před ním a řekl, že je jeho guru a že ho miluje. I když Bondy na takovéhle věci moc nebyl, tak ho to nepochybně ve vztahu k Magorovi velice posílilo.

U Bondyho mě oslovovalo, že nebyl snob, intelektuální, umělec-ký, ani jiný – přistupoval k druhým svobodně.

Bondy skutečně postrádal potřebu se vytahovat, na nikoho, což zřejmě souvi-sí i s jeho senzitibilitou, že dokázal v tzv. prostých lidech vycítit značnou citlivost, kterou by právě intelekt ubíl a zničil, což byl třeba případ Fandy Pánka či Pepy Vondrušky, který stěží dokončil základ-ní školu, pak ale všechno přeskočil a četl rovnou Prousta, Burroughse, Joyceho – to „mezi tím“ mu chybělo –, ale byl to člověk z nejčistějších, mravně jeden z nejryzejších, a s ním se Bondy přátelil a existuje rozsáh-lá korespondence mezi nimi.

Co jeho vztah ke Kochovi a k Mirce, o kterých neustále píše...

Já jsem viděl Mírku všeho všudy jen pár-krát, a to až po Kochově smrti, kdy sku-tečně vypadala jako živá mrtvola – byla u Bondyho a Julie pořad, nemluvila, a když, tak jen o smrti, byla celá zelená, nemoh-la se s Kochovou smrtí vyrovnat, a když uspořádala jeho texty, spáchala sebevraž-du. Co se týká Kocha, Bondy měl k němu asi podobný vztah jako k Vondruškoví, i když Koch byl zřejmě „intelektuálnější“: překládal z angličtiny, byl vlastně na po-čátku svého životního rozejzdu...

Byla to taky čistá duše ...

To nepochybně. A taky byl z těch, kdo se Bondymu vyznali, kdo k němu přišel – podobně jako Magor – jako ten, kterého oslovilo jeho dílo. Koch dával Bondymu to, co se mu jako tvůrci nedostávalo. Člověk potřebuje někoho, pokud má ještě trochu citu, kdo mu řekne něco hezké-ho i o jeho práci – a je to od srdce. A toho se myslím Bondymu od Kocha dostalo. A Bondy, ale to se netýká jenom Kocha, zase dokázal to dílo ocenit, byť Kochova poetika byla hodně jiná. O tom je třeba ta *Kvadrofonická báseň pro Egonai Bondyho*, kde říká, „podej mi ruku, Zbyňku Fišere“. To přátelství mezi nimi muselo být velice intenzivní, byť trvalo jen pár let – Kochovi bylo dvacet šest, když zahynul.

Jak o tom mluvíš, vypadá to, že si vzájemně poklepávali na rameno...

Ne, takový Bondy nebyl. Šlo o něco, co bylo nad textem, či za textem, a co se pochopitelně v tom textu odráželo. Sám víš, že on texty, co mu lidi nosili, oprav-du četl a otevřeně se k nim vyjadřoval. Nedávno jsem od Lenky Marečkové dostal její sbírky básní z 80. let, kde jsou poznámky Bondyho rukou. Třeba typu: „Tohle rovnou hodte do hajzlu, tohle k ničemu není, tohle snad, ale prosím vás rozhodně ne první strofu! Tohle je úplně blbě rytmicky. Tohle to je hovadina...“ – A pak tam je: „Lenko, to je vynikající!“

Podobně to bylo s Jurou Krchovským, a ti autoři si dali říct, protože to pro ně bylo cenné. Myslím, že to takhle bylo i s tebou a s Jáchymem Topolem. Sám někde říkáš, že jste tenkrát vůbec nechápali, když

vám bylo těch sedmnáct, osmnáct, že se tím vážně zabývá. Pro něho to ale bylo důležité a nebyl to jen „literární provoz“, byla v tom i ta „lidská dimense“.

Jaký měl vztah v 60. letech, po těch turbulentcích, k Janě Krejcarové? Její „Dopis Bondymu“ z roku 1962 je podle mne jeden z nejsilnějších...

Ano, to je úžasný text, a kdyby napsala jenom tohle, tak by si zasloužila místo v dějinách české literatury.

Nejde o tu erotickou otevřenost, ale o její výsostnou myšlenkovou auto-nomii a zralost. Krejcarová promlouvá k Bondymu z pozice učitele, matky, mil-enky... v jednom s naprostou osob-ností suverenitou, jako ten, kdo musí Bondyho, to věčný dítě chránit a přitom ho drží za pyj. Není divu, že kvůli ní Bondy páchal sebevraždu...

Tahle rovina tam bezpochyby je. Bondy matku vlastně pořádně nezažil. Jeho biologická matka umřela, když

Egon Bondy, Josef Vondruška a Čarlí Soukup, Sydney 1990

mu bylo třináct let a nikdy k ní nena-šel vztah, neměl ji rád, o čemž svědčí ten jeho německy psaný deník, kam si zapsal: „Dneska zemřela moje matka.“ A vzápětí píše o tom, jak třeba byl v kině. Matku vlastně nikdy pořádně neměl a tu *mater imago* si pak celý život hledal.

Našel je v Julii...

Jistě. Snad všechny jeho partnerky byly starší a zkušenější, byly to milenky a zároveň i matky. Nemám věru chuť se pouštět do nějakých freudovských výkla-dů, ale myslím, že to je jako houska na krámě. A ve vztahu ke Krejcarové to bylo bezpochyby výrazné, ne-li dominující. Jak spolu později komunikovali? Určující v tomhle ohledu byl rok 63, kdy se Bondy setkal s Julií. To trvalo snad rok, kdy o ni zuřivě usiloval, až se mu to podařilo a Julie odešla k Bondymu od svého manže-la a od svých dospívajících dětí a pronaja-li si ten domeček v Hlubočepech. To byl v životě Bondyho skutečný zlom.

Čtěl se tím definitivně odpoutat od Krejcarové?

Tak to snad nejde říct. Pro něho setká-ní s Julií bylo naprosto určující a napro-s-to jedinečné. Honzu nepochybně milo-val, ale měl k ní ambivalentní vztah – to s Julií nebylo...

Honzy se bál...

Oni se jí prý báli všichni – ve vztahu s Krejcarovou asi nebylo možno nebyt ostražitý, člověk nevěděl dne a hodiny, ale v Julii našel Bondy někoho, s kým může žít, s kým skutečně může mít trvalý hodnotný citový vztah, což byla – při jeho psychic-kém rozpoložení – více méně existenciál-ní nutnost. S Julií se najednou úplně ocitl v ráji – alespoň na nějakou dobu.

Jak na to reagovala Honza?

To je právě zajímavé, že hned vycítila, že jde o něco vážného a cele to akcepto-vala, zatímco když měl Bondy předtím nějaké náhodné milenky, tak se prý hnedle objevila a rozbila to. Jakmile se ale potkal s Julií, tak to se vším všudy vzala a stala se přítelkyní obou.

To je skvělý, protipól jakéhokoli druhu hysterie, známka mentální vyspělosti.

Ta otevřenost a svobodomyslnost, ne-schopnost se přizpůsobovat jakýmkoli konvencím nebylo u ní nějaké umělecké krédo, byl to životní postoj a zase to jistě souviselo s tím, že Honza i Bondy byli po-tomci a dědici avantgardy.

Nebyla to jednoduše Honza Krejcarová, dcera své mámy, která takhle přemýšlela, protože jinak pře-mýšlet nemohla...

Ale ano, vždyť se to nevylučuje. Když se podíváme, kdo ze surrealistů byl spíše literát, teoretik a kdo tím skutečně žil... Třeba Hans Arp, Max Ernest nebo Marcel Duchamp byli bytostně svobodní – sku-tečně žili tím, co dělali, a ti potom tu

epochu vytvářeli. Kdežto u Bretona, u nás u Teiga už teoretizování, pojednávání „o tom“ poněkud převládá... Ale abych se vrátil ke Krejcarové a Bondymu – v tomhle ohledu byli podle mne jako bratr a sestra, ať už do toho pleteme avantgardu nebo ne.

Takže od třiašedesátého, od se-tkání s Julií , byl jejich vztah ryze přátelský...

Ano. Když byla Honza v kriminále v Pardubicích, což mimochodem nebylo nic politického, protože ona se o své děti opravdu moc nestarala, byl Bondy za ní a komunikoval s paní Vondráčkovou, jak Honze pomoci, proto je pro mě ab-surdní, že by současně prostřednictvím Jiřího Kořínka na ni psal nějaká udání.

Kořínek – Bondyho spolužák z filo-sofie, z kterého se vyklubal estébák – je taková dosti záhadná postava. Víš o něm něco?

Nevím. Asi už zemřel. Petr Blažek se pokusil s ním mluvit, ale on to zřejmě

odmítl. Byl ročník cca třicet, s ním se asi už nikomu promluvit nepodaří.

Podle všeho to byl věřící marxista, protože v devětašedesátém ho vyho-dili ze strany. Nicméně ale potom se zase stal spolupracovníkem StB.

V Bondyho *Básnických spisech* o něm žádná zmínka není, ale v pár bás-ních z r. 1972 zmiňuje jeho dceru Alenu. Ta je vedle Veroniky Lopatkové a mé sestry Heleny jedno ze tří dětí, kterým tehdy napsal *Řikanky pro malé holky*, což svědčí o tom, že nejen k rodině Lopatkových a Machovcových, ale i k rodině Kořínkových musel mít přátelský až intimní vztah, protože ty děti znal.

To by možná stálo za to pokusit se tu Alenu Kořínkovou vyhledat...

Snad, mělo by jí být k padesátí. Ovšem pokusit se nějakým způsobem zrekon-struovat Bondyho pravděpodobně skuteč-ně přátelský vztah k Jiřímu Kořínkovi by mohlo být velice zajímavé a cenné pro do-plnění toho, co se zachovalo v archivu StB.

A co Bondyho pobyty na psychia-trii? Nestálo by za to pátrat tímhle směrem...

Ano, to na mě ještě čeká. Už mám v tomto ohledu slíbenou plnou moc od Zbyňka Fišera jr. Byl jsem v tom inspi-rován tím, co dohledala Anna Militz v archivech, jak v bohnické psychiatrické léčebně, tak v Kateřinkách, kde se jí ku-podivu podařilo leccos objevit právě o Honze Krejcarové. Snad se tam podaří najít dokumenty, které by nás posunu-ly v pohledu na Bondyho osobnost zase o něco dál. Těch jeho pobytů v psychia-trických léčebnách bylo zřejmě mnoho a zase je otázka, kdy šlo o faktickou hospi-talizaci nebo „jen“ o pokus se schovat v situaci ohrožení – hlavě ze strany StB...

Podle mne to u něj nejde rozlišit – byl psychiatrický pacient a zároveň i psychiatrii využíval ke své ochraně před režimem, a to na první pohled paradoxně i v době, kdy měl podle archívů spolupracovat s StB, kterou byl ostatně jak využíván, tak on sám zase využíval jí k tomu, aby se chránil...

Naprosto přesně. Neodvažuju se zatím nic říct o jeho sebevražedných poku-sech, některé byly třeba fingované a ně-které byly skutečné. Každopádně bude jistě zajímavé srovnat ty psychiatrické záznamy, pokud tedy nějaké naleznu, s archivy StB – kdy, co, jak bylo, jak to do sebe zapadá, anebo třeba nezapadá.

Kdy se Bondy s Julií přestěhovali do Nerudovy?

V prosinci roku 1971. Podrobnosti o tom jsou opět v EBBS.

Jak to objevili? Na inzerát?

Myslím, že na inzerát. Asi někdy na přelo-mu let 70 a 71 prodal Bondy svůj zbýva-jící podíl na rodinné vile po otci a Julie ho přinutila, aby všechny ty peníze připsal

na konto svého syna z prvního a vlastně jediného manželství, což teda mimochod-em taky něco svědčí o tom, kdo byla Julie Nováková. Když se pak manžel Julie Vojta Novák odstěhoval na chatu do Krušných hor, tak Julie byt vyměnila za tu garsonku v Nerudově. Takže Bondy tam byl celých těch třicet let jenom jako podnájemník – oni nebyli ani registrovaní jako druh a družka a Julie se navíc nikdy nerozvedla. Celé to bylo dosti kuriózní.

Jak vypadal Bondyho všední den?

Poté co v roce 1962 dokončil dálkové studium filosofie, měl několik krátko-dobých zaměstnání. Nakonec si našel úvazek jako bibliograf v Klementinu, kde pracoval až do roku 1967, kdy ve svých sedmatřiceti letech dostal plný invalidní důchod z důvodu psychiatric-kých. On od mládí trpěl chronickou in-somnií, která se zřejmě zhoršovala, a on byl naprosto závislý na kvantu léků. O tom nakonec napsal celou řadu básní, které ovšem de facto jsou tak trochu anamnézami pro lékaře.

V noci tedy pracoval, spal či spíš pospá-val dopoledne a jakžtakž fungoval odpo-ledne. Ten jeho denní režim byl tedy posu-nutý a on opravdu nebyl schopný „zapojit se“ do běžného pracovního procesu – to by ho bezpochyby úplně zničilo. Julie byla zase kardiak, měla dosti nemocné srdce a potřebovala mít naopak pravidelnější režim, takže to soužití v jedné malé míst-nosti, kterou v Nerudově 51 obývali, bylo jistě občas krajně obtížné. Takhle prožili tři desetiletí, ale ten vztah měli opravdu velice pěkný, byť Bondy posléze trpěl tím, že je Julie tak fyzicky handicapovaná – představoval si, že spolu budou chodit na výlety a ono to nešlo.

Psal v hospodě...

Spíš by se dalo říct, že v tom hospod-ském hluku si dělal poznámky a kon-cepty, třeba i několik měsíců, které pak zpracovával, a když byl v té maniakální fázi, tak to ze sebe vychrlil za pár dní.

Poznámky se zachovaly?

Dost jich je v archivu. Třeba co se týče *Šamana*, jsou tu záznamy, takové pří-pravné rešerše, výpisky z odborné lite-ratury o neolitu. Prof. Lubor Hájek, spe-cialista na neolitickou kulturu, velmi oceňoval realie, který v knize jsou, ten popis šamanského vidění světa a způ-sobu komunikace, bylo mu zřejmě, že to není jen nějaká laciná literární fabulace.

Bondyho zajímalo mnoho vědních oborů. Hodně pozornosti věnoval nejen filosofické literatuře, ale i historické li-teratuře, historii vůbec a jeho vášní byla právě prehistorie, archeologie, tedy ve smyslu kulturním, právěk a tak dále. Možná právě tím získával nadhled nad tím poměrně krátkým obdobím západní kultury. Prehistorie byla vyloženě jeho vášeň: čím to bylo vzdálenější od pří-tomnosti, tím víc se mu to líbilo.

No tak mamut, co vstal na Křižovnickém náměstí ze svých kostí, a vyrazil přes Karlův most, vy-padal velmi přesvědčivě.

To jsou literární ohlasy Bondyho snů o tom, že zůstane sám na světě, ty jeho apokalyptické vize. Což taky zřejmě sou-visí s religiózními náladami.

Kdy jsi začal nosit dlouhé vlasy. Jak ses dostal mezi androše?

To jsou dvě věci a předcházela tomu celá ta éra šedesátých let.

Vnímál jsi ji?

Já jsem 56. ročník, takže už jenom dozvuky. Dostával jsem se k tomu opožděně. Až když jsem pak viděl *Perný den*, tak se naprosto změnil můj svět a výrok Johna Lennona – *only rock’n’roll was real, everything else was unreal* – ten bych podespal. Můj život se změnil.

To bylo v kterém roce?

Na začátku 70. let, kdy mi bylo čtrnáct. To byl zlom, od kterého se odvíjelo to další, i když do toho společenství under-groundového jsem se dostal až v roce sedmdesát čtyři, když mi bylo už osm-náct. Ale dobře si vzpomínám, že někdy v 72 či 73 jsem jel k otci do Holešovic a na Štrosmajerák nastoupila do tram-vaje skupina dlouhovýchlých lidí, mezi nimi Pavel Zajíček a jeho žena Máša, které jsem ovšem tehdy ještě neznal. Normalizace byla v plném proudu a oni se chovali, jako kdyby se nechumelilo, naprosto svobodně a otevřeně a navíc se krásně k sobě chovali. Zíral jsem na ně jako na zjevení, byl jsem okouzlený.

Pak v září 1974 se konal ten tzv. první festival druhé kultury v Postupicích. Bondy mi poslal pozvánku, ale ta mi přišla o dva dny později, takže jsem tam nedorazil. Ale v listopadu 74 mě pozval na čtení svých *Invalidních sourozenců*, o čemž jsem už mluvil mockrát, a to moje tehdejší entré bylo příznačné. Jeli jsme do Klukovic do hospody a z místa, kde je dnes barrandovské sídliště, se šlo pěšky přes pole. Před námi šla jiná skupina, uprostřed pole se ti lidé zastavili, obklopili nás a výhružně se ptali, proč je sledujeme, při-čemž bylo jasné, že dostaneme do držky.

Vytáhl jsi glejt od Bondyho...

Jo, vytáhl jsem glejt, že nás teda zve Egon Bondy, a jak to předtím vypadalo,

že nás budou bít, tak se to rázem otočilo a Magor, který tam taky byl, hned říkal – nezlobte se, kluci, nasadili na nás fyzly-mánicky a musíme být opatrní... Takže to byl skvělý vstup do toho společen-ství. A potom to samotné členění Bondyho *Sourozenců* byl další ze zlomových mo-mentů v mém životě – a myslím, že nejen v mém. Ta kniha tehdy „vyšla“ v pravý čas. No a tak to začalo.

To už jsi měl dlouhé vlasy...

Měl jsem dlouhé vlasy tak od jedna-sedmdesátého. V sedmdesátém druhém roce jsem pár měsíců měl z kluků nejdel-ší vlasy na ZDS.

Prudili té?

Strašně. Můj třídní učitel, profesor Horák, byl schopen zmařit vyučovací hodinu tím, že mi nadával – skutečně deset, patnáct minut na mě řval, abych se dal ostříhat, že jsem chuligán a tak. Tím se pochopitelně situace vyhroř-ovala. Díky té intoleranci toho nejdřív novotnovského a pak husákovského režimu se z těch máničků, které jinak z devadesátí procent byli fakt spíše jen po-valeči a „živly práce se štíťicí“, se režimu podařilo vytvořit opravdu zázemi pro kulturní revoluci, a ten režim tomu svou represi výrazně napomohl. Proto lze říci: „díky“! To bylo něco opravdu zlomového.

Po listopadu 89 jsi se už s Bondym moc nestýkal, nebo jak to bylo?

Stýkal. Až když přesídlil do Bratislavy, tak miň. Měl jsem s ním řadu polemik a sporů, kdy jsem naprosto nemohl po-chopit, že dokáže ve své zášti vůči po-listopadovému režimu vylít s vaničkou i dítě. Že měl od toho nového režimu kritický odstup, bylo v pořádku, ale že si v důsledku toho dokázal idealizovat takzvané komunisty, kteří se honem vy-dávali za „levičí“, to jsem nemohl akcep-tovat. A pak ty jeho tehdejší skutečně už ad absurdum dovedené apokalyptické prognózy, i když kdovi – třeba něco po-dobného ještě zažijeme...

Náš vztah postupně poněkud ochladl, i když jsme si přece jen zůstali blízcí. V tom jsem ale zdaleka nebyl osamocený. Paní Julie, která zemřela v roce 1994, mi říkala, že i ona sama s ním měla řadu ro-zepráv o politiku. Když mu říkala, že je tak ráda, že se zbavili estébáků, oponoval jí prý a říkal: I ty jsi proti mně – i ty.

Už koncem osmdesátých let, když byly kolem Bondyho v samizdatu různé polemiky, jsem si uvědomil, že Bondy dokáže být neuvěřitelným způsobem jednostranný, dogmaticky a zspůsobený. To bylo takové první otevření očí, a když jsem pak dostal od tebe ty materiály StB, tak jsem si uvědomil, že to je všechno ještě mnohem složitější.

Je. Nicméně to všechno podle mě k té jeho postavě patří – musí ho člověk brát v celé jeho složitosti a ambivalen-ci, výšinách i pádech, jinak bychom se bavili o blbě karikatuře Bondyho.

Naprosto.

Kdyby začal po listopadu jásat, zpo-chybnl by tím celou svou existencí – z proroka by zbylo obyčejné hovado.

Jirous dokázal být na Bondyho adresu tvrdý a nekompromisní, ale dokázal to vždy vyjádřit s citem a po Bondyho smrti napsal o něm krásný text, kde říká, že „navzdory všemu ho miluje“. Jirous byl pro mne kvintesencí křesťana. V jeho duši byla láska, byl schopen odpouštět. O Bondym mj. řekl, že byl bytostný zba-bělec. Ano, a ať už se to budeme pokoušet vysvětlovat jeho psychotickým stavem nebo jinak, v každém případě se estébá-ků k smrti bál, a proto měli oni nad ním velkou moc, z níž se snažil vymanit, někdy se mu to podařilo víc, někdy míň a někdy se mu to nepodařilo vůbec.

To tak člověka napadá, co ho mohlo vést ke spolupráci s StB, když byl sou-časné zapřísláhlým odpůrcem totalit-ního stalinského režimu, a přitom se ovšem zoufale snažil věřit v marxis-tický ráj, který přijde a bude spravedli-vější než vykořisťovatelská společnost. Není divu, že to vypadá jako nesourodá fantasmagorie a snad platí i to, co také na jeho adresu prohlásil Jirous, byť s lehkou a láskyplnou ironií, že Bondy byl „infantilní kretén“. Jeho činy vlastně ur-čovala „infantilní“ víra ve společenský pokrok. Jenže co je člověk bez dětské, naivní víry?

Ten prvek dětského myšlení, čis-tého a naivního je ovšem základem Bondyho poesie.

Přesně tak. Kdybychom mu tohle vyčítali, tak bychom mu vyčítali, že je básník – básník hodný toho jména musí být trochu „infantilní kretén“. Ale cito-val jsem Jirouse, já sám bych to takhle neřekl.

Označení infantilní kretén ale nemusíme nutně brát pejorativně – můžeme to chápat i jako ocenění, něco jako v Kázání na hoře: blaho-slavení chudí duchem, neboť jejich je království nebeské, tedy vědomí toho, že spekulativní rozum zabíjí duši a s ní i poesii.

Jo.

Petr Placák

Bondyho cesta kanalizačními trubkami

Egon Bondy, 1974

Egon Bondy, 1974

V současné době poučen z roku 1968 má zájem pomáhat pracovníkům MV při znemožňování narušit konsolidační politický a hospodářský vývoj u nás a nedat možnost našim nepřátelům nastolit další konfliktní situace. Jeho zájem o spolupráci je motivován jeho vlastne-nectvím a socialistickým cítěním.

- Jak polibkem od teplouše moje vlast mne v prdel kouše*
- Po dobu spolupráce se jevil FIŠER jako obětavý a schopný spolupracovník. Úkoly plnil přesně a obětavě. Nikdy neprojevoval nepřátelství jak k současnému zřízení u nás, tak k SSSR, i když měl výhrady k některým politickým závěrům.*
- Vzal jsem portrét pana prezidenta / a portrét soudruha generálního tajemníka / prohnětl s kočičím lejnem / ochutil vypelichanými kundimi chlupy oběšené báby / a upekł si / s mnoha dalšími ingrediencemi / vydatnou a výživnou krmi / Pak jsem se vybil do záchodu*

Výše uvedené texty se na první pohled jeví literárně, sémanticky, vůbec sémio- ticky, kulturně, ideově či teologicky natolik odlišné či protikladné, že jakýkoli pokus o hledání nějakého jejich styčného bodu vypadá jako čiré bláznovství. A přece spojnice existuje – je to básník a filosof Egon Bondy, občanským jménem Zbyněk Fišer. První a třetí text jsou citace z návrhu na získání Zbyňka Fišera ke spolupráci s StB z 24. dubna 1974, respektive vyhodnocení spisu MAO, jak zněl krycí název Fišerova agenturního svazku z 22. dubna 1976, zatímco druhé dva texty jsou básně Egona Bondyho z let 1974 a 72.

Dělá si z nás někdo legraci? Bondy, režim, literatura, život sám? Občan Zbyněk Fišer spolupracoval s režimem, který básník Egon Bondy soustavně urážel, zesměšňoval, lidsky, ideově, funkčně delegitimizoval (Z. F. se zavázal ke spolupráci s StB celkem 3x: v letech 1961-68 a 1974-77 byl veden jako agent a v l. 1985-89 pak v kategorii důvěrník).

Jak vysvětlit výše uvedený rozpor? Byl Fišer, který byl od r. 1949 mnohokrát hospitalizován v psychiatrické léčebně, přičetný? Byla to rozdvojená osobnost, která přes den vystupovala jako dr. Jekyll a v noci se z ní stal pan Hyde? Nebo to bylo obráceně? Když se občan Zbyněk Fišer, který se přes den na StB zaklíná jedině správnými city, vrátí večer domů, odloží svou občanskou podobu do kouta, rozsvítí lampu, uvaří si čaj, pytlíček na dva litry, usedne ke stolu, a stane se z něj básník Egon Bondy, který je schopen psát o režimu a společnosti, stejně jako sám o sobě, tak otevřeně a svobodně, jako má- lokdo před ním i po něm? Jako dr. Jekyll konsumuje i dr. Fišer různá psychofar- maka, která navíc zapijí pivem. Uniká básník před občanem? Bojí se Fišer toho, co Bondy píše? Jaký byl vztah mezi ego- centrickým Zbyňkem Fišerem a egocen- trickým Egonom Bondym? Donášel StB Zbyněk Fišer, Egon Bondy, nebo snad oba dva a jeden na druhého?

Když StB Zbyňka Fišera u pohovoru konfrontuje se „závadovými básněmi“ Egona Bondyho, bude Fišer tvrdit, že pod pseudonymem Bondy píše řada autorů, on sám je psychiatrický pacient, píše ve stavu omámení z množství léků, které má předepsané od lékaře, a tudíž není odpovědný za obsah svých básní.

Snažil se Bondy přechytračit moc, když ji podstrčil Fišera, a je v tom třeba rozlišovat? A dokázal Bondy, u kte- rého se střídalo titánství s vědomím vlastní nicoty, která byla prohloubena o posírací povahu, metaforicky i do- slovně, v tom rozlišovat sám? To není pouhá „literární“ otázka. A nejde ani tak o to, že Bondy o sobě mluvil ve třetí osobě – Bondy mluvil o Fišerovi a Fišer o Bondym. Bondy měl několik poloh, které si často protiřečily. X-krát jsem zažil, že jeden týden tvrdil něco, aby druhý týden tvrdil pravý opak, přičemž vždy to myslel vážně, s krajní důsled- ností, jako kdyby v daný okamžik šlo o bytí a nebytí. Jedna poloha u něj střída- la druhou, jak mu to velela jeho mani- akální povaha. Tento text je má osobní poznámka k Bondymu-člověku, jak se mi jevil a jeví na základě toho, jak jsem ho znal, a z povahy jeho textů.

JÄGROVY PODVLÍKAČKY

V manické fázi je člověku vše zřejmé, vidí do věcí jako do sklenice, vše je tak jednoduché a krystalicky průhledné, až z toho mrazí, všechny problémy by se daly snadno odstranit, kdyby ovšem o světě nerozhodovali imbecilové, politi- ci, vědci a filosofové. Bondy je nucen žít ve společnosti na úrovni lovců mamutů

(viz jeho prózu *Šaman*), která není sto řešit ani ty nejjednodušší úkony, za- jišťující prostou reprodukci kmene, je podrážděn zhovadilostí, která má ce- loplanetární, vůbec kosmické rozměry, a pak přijde deprese, kdy nazří, že vše je na nic, svět nemá sebemenší smysl, vše, co myslel, je kupa hnoje, největší idiot je on sám a tragédie je, že se narodil:

Matce bych nejradš kundu sněd / jak povila mě a zvlášť tady!

Výše uvedené maniodepresivní proje- vy jsou základem Bondyho poesie, stejně jako jeho existence (viz výše uvedeny verš), nízkost se u něj prolíná s velikostí, hloubka s povrchností, odvaha se zbabě- lostí, přesné vidění věcí s duševní vyši- nutostí, a ta s pozoruhodnou naivitou a dětskou udiveností, která se v okamžiku změni v přesný, racionální úsudek a od- sudek, podržený šíziravým sarkasmem.

Do tohoto Bondyho světa, na jedné straně dětsky naivního a bezbranného, na straně druhé světa titánství, kde je v myšlenkové sféře, o kterou jediné jde, absolutní suverén, vstupuje zvenčí rep- resivní režim s jeho tajnou policií, která veškerý myšlený svět básníka a filosofa roztrhští jako sklo a Bondy vypadne ze své křišťálové věže na zem. Leží nahý, neschopný se pohnout, jako na pitevním stole, každou chvíli mu mohou vyříz- nout játra nebo užiznout pindoura, i ten nejmenší mravenec ho může beztre- sně kousat do prdele a on tomu bude jen bezmocně přihlížet. V této choulostivé pozici je naplněn děsem, který je exis- tenciální, a přitom z horizontální polohy, do které ho srazil režim, dští na původce toho všeho oheň a síru. Bondy toto vy- ostření scény popisuje v *Šamanovi*, kde se tajná policie snaží hlavního hrdinu, podle kterého je text nazván a který je Bondyho alter ego, získat ke spolupráci:

Je to úplné prokletí žít v téhle době a v téhle zemi, kdy si nesmíš ani nic vlast- ního pomyslet, natož říct, neřkuli udělat, kdy na všechno je oficiální předpis a cenzu- ra, kdy se musíš klanět takovým vrahům, jako je Velký náčelník, a takovým krvežiz- nivým idiotům, jako je Velký šaman, a kdy si nejseš jist životem, jakmile si hraješ moderní hudbu, skládáš vlastní písně a nosíš fousy a dlouhé vlasy, stěžuje si šaman -Bondy na systém, do kterého ho srazil strašlivý osud. Šaman řeší, zda má před tajnou policií utéct na ledovec. Na to je ale už moc starý, a tak utěť Tajné bezpečnos- ti by bylo možná lepší oběšením.

Útěcha z možnosti sebevraždy jako jakési poslední instance osobní svobody, když všechny ostatní selhaly, se vine jako červená niť celou Bondyho existenci na tomto světě, v reálném socialismu zvláště. Nejde přitom o to, že se o sebevraždu několikrát pokusil (do jaké míry to byly vážné pokusy, ovšem nevíme – minimálně jednou ale ano), ale že rovina úvah měla u něj (jediná) relevanci, přičemž sebedestrukce byla vždy „v záloze“ jako východisko, jak řešit (myšlenkové) jinak neřešitelnou situaci.

Metafyzický strach, že nenajde klíč k bráně vědění, poesie, existence, a pokud by snad nějaký přeci jen našel, byla by to čirá náhoda, na které by neměl sebemenší zásluhu, což by situaci ještě zhoršilo, doplňoval či umocňoval strach ryze profánní, který byl uстави- ný – z StB, z hrozby vězení, z představ kriminálních spoluvězňů, ze svých fy- zických potíží... Když je během represe proti undergroundu držen několik dní ve vazební věznici v Ruzyni, není scho- pen jít na záchod. Když ho pak propustí, posere se, doslova.

A jako každý člověk, i básník má strach. Vždyť jeho práce je výroba časo- vaných pum, píše ve své autobiografické, existenciální próse s apokalyptickými rysy Leden na vsi sepsané počátkem roku 1977 v době hysterických útoků režimu proti občanské opozici v souvislosti se vznikem Charty 77. Kdo z občanů si beze strachu zřídí doma vojenský arzenál a bude z něj rozdávat? A to dělá strachy tak lidsky podělaný básník. Podělaný třeba doslova jako já, když jsem se vrátil před třemi dny z Ruzyně. Na Hradčanském ná- městí mě vyklopili, mám domů odtud pár kroků, a jak jsem se rozešel, posral jsem si celé Jägrovy podvlíkačky.

V té době už je Fišer tři roky zavá- zán StB jako její tajný spolupracovník a fízlové řeší, co s ním. Toto dilemma Bondy popisuje v již zmíněné próse *Šaman* se- psané z jara roku 1976, kdy lovců bezpeč- nosti, která špehuje tábor lovců mamutů, na šamana tlačí, aby udával. Šaman se zdráhá, vymlouvá se na nedostatek sil, na neschopnost, ale nakonec rezignuje a udělá, co se po něm chce, přičemž nejde o to získat na někoho informace, ale o samotný fakt udání, protože fízlo-

Egon Bondy, 1974

Petr Placák

vé tak jako tak všechno vědí. Tím to ale pochopitelně neskončí: chtějí po něm další udání a šaman ví, že *mezi smrtí a pravdou není třetí cesty*.

Když na začátku 70. let Bondy veršuje:

Dnes už se cosi ve mně zlomilo / zlomi- la se má morální vůle / jsem jako pomyje vylité do záchoda / žbrblám cestou ka- nalizačními trubkami / vydávám zvuk nemaje už jiné váhy než pád...

Egon Bondy, 1974

nebyla to z jeho strany póza, myslel to bezpochyby upřímně. Bondy nebyl amo- rální cynik, jako mnoho podobných typů žijících na okraji společnosti, kterou ne- návidí za své mrzáctví, nebo jako intelek- tuálové (různí tzv. bohémové a často jen myšlenkoví snobové, kteří se staví proti měšťácké společnosti, ale ve skutečnosti na ní parazitují a žijí z ní), kteří si s amo- rálností nikdy nelámali hlavu, naopak na ní staví své *image*. Bondy si hlavu láme, permanentně, ať je v hospodě, na zácho- dě, nebo v posteli a i když spí, protože když se probudí, řeší, co se mu ve snu honilo hlavou. Zlý sen je ovšem život sám. Ač Bondy byl nebo se stavěl v myšlenkovém světě jako suverén, v osobním, profesním či občanském životě byl a zůstal *outsider*,

Egon Bondy s Janou Krejcarovou, Praha 1949

Egon Bondy, 1974

i když si i dokázal věci spočítat, či využít lidi kolem sebe. Své postavení zcela mimo *mainstream*, režimní stejně jako opozič- ní, kvitoval, ale zároveň i toužil po uznání a snil o tom, že bude uznávaný autor.

Je to velmi hezké vědět / že nám čeští spisovatelé nesahají ani po paty / ale je též velmi deprimující vědět / že právě proto budu psancem vždy / a nevydám ani jednu báseň...

Na druhou stranu ho vědomí nemož- nosti publikovat osvobozovalo od všech myslitelných ideových, etických i es- tetických kritérií: Bondy si mohl „bez obav“ psát, co chce, a to je – v kombinaci s jeho neustále se tážajícím, nikdy spo- kojeným intelektem a citem pro jazyk, zkratku a nijak nevypichovaný, ale za to všudypřítomný sarkasmus – základ jeho výsostného postavení jako básníka, což platí pro poesií, stejně jako pro jeho beletristické či filosofické texty.

Když vím že báseň není psána pro to aby ji lidé četli / ocitám se už úplně v pro- storu svobody / Mohu si dovolit všechny estetikou zapovídané věci / vracení se stále znova ke stejným tématům / pře- jímání myšlenek a veršů z jedné básně do druhé / tak jak citím toho naléhavou potřebu /A mohu i psát o intimissimech / které se podle estetiky do básně nehodí / Jak špatně seru /jak jsem zlý / jak šapku zlobím / jak sám jsem nicotný ...

SPIKNUTÍ UNIVERSA

Bondy se životu vysmívá. Cokoli vy- kládá, hlásá, v co věří, co píše je pouze v myšlenkové rovině, která je ovšem jediná, o které stojí za to se bavit – jaká- koli praktická stránka věci, je mu nejen zcela cizí, ale přímo odpudivá.

Že mám k životu zde odpor a že se mi většinou celé naše slavné universum upřímně hnusí, nemá s mým estetickým konstatováním co dělat, píše maniakálně naladěný Bondy v próse Doslov z května roku 1988. Vždyť se mi hnusí poslouchat i Beethovena a nepopírám proto, že je zázračný. Hnusí se mi mé tělo, hnusí se mi sexuální aktivita, hnusí se mi všechno jídlo – a nebudu přitom pošetile popírat, že by to nebyly věci krásné a zázračné.

Nic ovšem není a neděje se ideálně, či jen tak samo o sobě a život se Bondymu za jeho přezíravý postoj mstí. Selhávání, vstávání a znovu padání byl u této psychotické osobnosti „permanentní proces“. Bondy byl odsouzen k tomu za- žívat pád dolů znovu a znovu, každý den. Byl jako Sisyfos-hovnivál, který se každý den snaží vyvalit kouli svých exkremen- tů ze své jamky, vždy mu ujedou nohy, a skutálí se zpět na samé dno svého vez- dejšího přebývání, své myšlenkové i lidské existence, kde ho jeho vlastní vý- měšky, ideje, sny, touhy... zavalí. Chytrý a lstivý Sisyfos je bohy odsouzený ke ka- ždodenní smrtelné únavě z bezvýchod- nosti své (myšlenkové) posice.

úsili předchůdců dospěl Bondy na samý práh poznání.

Egon Bondy, 1974

Propast mezi tím co vím a co druží vnímají / se rozklenula pomalu a potají / takže nevím už jak bych ji překlenul / Stojím jako v plotě kůl a pro každého vůl

stýská si Bondy, který má mimo jiné prorocké schopnosti – všichni se jim sice smějí, ale ony se vždy znovu potvrdí:

Je hnusno mi z těch kteří dělaj / kultu- ry fíkovy list / pro režim o němž to vědí / že za patnáct pomine let...

veršuje Bondy v 2. polovině roku 1974 – na dva měsíce přesně patnáct let před 17. listopadem 1989.

K tomu má problémy se sexem. Sní o mladých holkách, zatímco jeho životní láska, kterou si „vydobył“, je o deset let starší, stará a nemocná. Proti Bondymu jakoby se spiknul celý svět. A k dovršení všeho je nucen spolupracovat s tajnou policií fašistického státu, který z celé duše nenávidí, protože na to, aby se režimu vzeprel, nemá – psychicky, fyzic- ky, ani nijak. Může být větší pech?

Egon Bondy, 1974

Jen kvůli vám bude zřízení posmr- tné peklo / vy opovrženihodní vládci Sovětského svazu a naši tzv. / republiky / Vám / vám a vašim parchantům / vám / a vašim nicnedělajícím 14 miliónům / od- kazuji své veškeré básně / abyste se zaliki jejich krásou / abyste vrhli nad jejich ne- estetičností / abyste konečně posli ...

Egon Bondy, 1974

napsal 25. července 1972 Zbyněk Fišer poté, co za ním zapadly dveře bytu v Nerudově ulici č. 51, přehodil si přes ramena pončo, spíchnuté ze dvou starých dek a stal se z něj básník Egon Bondy – ve svatém rozhořčení, v nazření dějinných zákonitostí, v prorockém i filosofickém smyslu, v euforii z možnosti svobodně tvořit, myslet a psát ... – Do doby než pončo zase svlékí, narazil si na hlavu rá- diovku, vyšel z domu, zabočil na Janský vršek a: ... ! Ponořil se do deprese uliček a zákoutí goticko-barokní Malé Strany, z které se díky pokroku stala součást hlavního města Československé sociali- stické republiky. Třtjajbl, u Marxe! Jak se tento dějinný omyl mohl stát? Podle zákonitostí, které jsou jasné a dané, mělo být přece všechno úplně jinak!

Bondy žije jako mnich, obývá malič- katou garsonku se svou družkou Julií, pije pivo desítku za 1,10 Kč (později za korunu sedmdesát), kouří cigarety Start bez filtru, a když se miluje se svou starou a nemocnou družkou, myslí přitom na markýze de Sade a přemítá, jak by se jí jednou provždy zbavil. Zároveň jí je věrný, nemůže bez ní existovat, bez Julie je bezradný, jako malé dítě bez matky.

Egon Bondy, 1974

Vrátil jsem se domů a opět jsem se setkal se ženou jejíž / přítomnost mne souží (...) A přitom nemiluji žádnou jinou / jsem pouze poněkud vzrušován vzhledem jiných holek / poněvadž ona je o deset let starší mne...

Egon Bondy, 1974

U Bondyho je extrémně složitý i ten nej- přirozenější vztah mezi mužem a ženou, který zvládají miliardy i těch nejprostších lidí, kteří se zabydleli na povrchu zemské- ho glóbu. Promýšlení věcí do extrému, je ovšem proces, které nemá konec a který dopředu vylučuje možnost jakéhokoli smysluplného řešení a vše se tak zákonitě mění v grotesku – smés absolutní vážnos- ti s absolutní směšností, ať už jde o jeho vztah k Julií, o platnost či neplatnost mar- xismu nebo přemítání o možnosti boží existence, která je zároveň (ta směšnost) ohromně osvobozující od vší kolektivní shora dirigované blbosti. Spolu s přáte- li, kteří jsme v 80. letech navštěvovali Nerudovu ulici č. 51, jsme z Bondyho měli legraci – smáli jsme se jeho existenci smí- chem, který nebyl ponižující, ale osvobo- zující: skrz Bondyho vise, nařikání, kletby i velebení jsme se smáli okolnímu světu, který nás obklopoval. Byla to čirá radost.

A rysy grotesky má podle mne do jisté míry i Bondyho spolupráce s StB, i když to pochopitelně záleží na případě od případu. Minimálně od procesu s under- groundem v roce 1976 ale bylo o Bondym obecně známo, že na StB vykecá i to, co neví, a že se tedy nezasevčuje do „techni- kálií“ – kdo, kdy, co, jak.

JAHVE Z LAHVE

Egon Bondy, 1974

Bondyho vztah k marxismu byl po- dobně komplikovaný (v jistém smyslu nedospělý), jako jeho vztah k Julií či če- mukoli jinému: nemůže bez ní být, záro- veň ostře vidí všechny její vady a nejra- ději by ji sprovodil ze světa jako závaží, které brání Ikarovi v roztletu (v postu- pu vpřed). Marxistická dialektika byla zdrojem Bondyho odmítnutí stávajícího světa, zákonitě odsouzeného k zániku, aby mohl povstat svět nový, lepší, a zá-

dokončení na straně VII

Tě Bůh, Viktore

Prosloveno na pohřbu Viktora Faktora v Motole

V obžalobě dvanácti studentů strojní průmyslovky a učňů n. p. Kovoslužba, kteří stanuli v červnu 1961 před Obvodním soudem pro Prahu 8, stojí:

Všichni mladiství se chovali jako typičtí chuligáni a páskové bez jakékoli úcty ke společnosti a jejich pochybným vzorem a touhou byla americká výstřednost a americký způsob života. Začali se scházet v průběhu roku 1960 na Heřmanově náměstí v Praze 7, kde založili „Thermclub“, což znamenalo „klub teplých“ a podle toho se také mladiství chovali, sprostým způsobem zdravili a podobně. Vychvalovali přitom americkou politiku, dopouštěli se nepřátelských projevů proti našemu zřízení a bez rozdílu všichni si přáli změnu poměrů v našem státě. Doufali, že na naše území přijde americká armáda. Jejich mentalitě nejlépe odpovídá písnička: „Až přijdou hoši z USA“, kterou velmi často zpívali. Zdravili se pozdravem Heil Hitler a jejich ideálem bylo „po osvobození americkou armádou“ dostat se na nějaký ostrov, kde by se měli dobře bez práce a měli pro sebe černé otroky, kteří by za ně pracovali. Politickou situaci hodnotili obvinění zejména ve schůzích v restauraci U Baráčníků, kde znázorňovali zasedání OSN a zesměšňovali závažnost jednání o agresí v Kongu. Obžalovaní mladiství Viktor Faktor a František Slezák se navíc spolu s jinými učni n.p. Kovoslužba na školním výletě v červnu 1960 v restauraci v Sázavě přivedli do podnapilého stavu a v tomto stavu vyvraceli a poškozovali dopravní značky a rozbíjeli skla u vývěsních skříněk…

Skvělý. O dvacet let později byla situace obdobná. Když komunisté oslovovali spořádané občany maloměstského ražení, byli jsme chuligány, když hlásali pokrok, vzývali jsme zlatou svatou inkvizici, když se komunisti stavěli být antifašisty, byli jsme fašisté, když komunisti tvrdili, že Země je kulatá, tvrdili jsme, že je placatá, a nebyl to jen bohapustý výsměch debilů zvané Československá socialistická republika, ale byla to užitečná příprava na to, jak se naučit nahlížet na věci jinak, což byl osvobozující zážitek, který ovšem nebyl

samoučelný, výlučný, intelektuální, narcistně do sebe zahleděný, jak to bohužel často ční či čpí z moderního umění, jehož obsahová vyprázdněnost se stala hodnotou samou o sobě.

Už během dospívání jsme si začali dávat pozor na to, abychom s vaničkou nevyhlili i dítě. Tradici jsme vždy považovali za konstitutivní prvek kultury, lidské existence, který není reglementující, jak jej pojmají nejružnější pubertáci, komunisté stejně jako liberálové – ale prvek, který ruší aktuálnost,

Mezi panáky…

udržuje věci ve správné pozici, aby člověka nezotročily, chrání ho před ním samým, aby nesklouzl do své vlastní debility, což je pud silnější nad pohlaví, a přitom brání jeho výlučnost a jeho identitu v toku času. Vědomí kontinuity kultury, jdoucí z moderní doby přes baroko do středověku ke starověkému orientu a dál až na práh megalitických kultur a zase zpět, třeba k Eskymákům, kteří už bez sněžného skútru neudělají ani krok, bylo organickou součástí myšlenkového „chuligánství“ v éře komunismu, stejně jako dnes.

Komunistický prokurátor požadoval pro „výrostky“ z Heřmanova náměstí nepodmíněné tresty s využitím paragrafu trestného činu propagace fašismu, jak komunisté nadávali všemu, co zpochybňovalo, nebo si dokonce dělalo psinu z marxistické eschatologie o vykoupení lidstva skrze nezkažený proletariát, živýný kosteleckými párky.

Soud ovšem projevil na tu dobu nevídanou osvěcenost a prohlásil, že nešlo o propagaci fašismu, ale o výtržnost – neúctu vůči společnosti, kterou chtěli obžalovaní mladiství svým „jednáním

pouze provokovat, poněvadž věděli, že jednání tohoto druhu je zakázáno“, a uložil obviněným tresty v rozmezí od čtyř do osmi měsíců s podmíněným odkladem na tři roky. Stejně jako tehdy prokurátor protestuju!

Nevím, jak to bylo s ostatními členy party, ale v případě Viktora se prokurátor bezpochyby odvolal právem – u Viktora nešlo o pouhou protikomunistickou výtržnost, která jednoduše adoruje vše, co režim zavrhuje, a naopak. Celý jeho následný život měl potvrdit, že ona výtržnost měla v jeho případě existenciální rozměr.

Malá česká vesnice, zvaná Praha, která je dnes ovšem zglobalizovaná, měla jednu ohromnou výhodu – s podobnými týpký se nešlo nepotkat. I když jsme sice o sobě věděli už dlouho před listopadem, skutečně jsme se s Viktorem potkali paradoxně až v New Yorku na jaře roku 1990, kam jsme byli pozváni spolu s šesti desítkami dalších tuzemských autorů na týdenní konferenci o české literatuře, na které jsme nebyli ani jednou – celou jsme ji prohýřili a prodiskutovali po barech a klubech na Lower East Side. Při zpátečním letu jsme si sedli vedle sebe a sprádali plány, co a jak v době polistopadové, přičemž jedno bylo jasné: nelze dělat nic tzv. seriosního, co by člověka omezovalo, a na druhou stranu si nelze jen bohapustě hrát – největší legrace totiž je, když to člověk myslí vážně.

Jednou z akcí, která z toho vzešla, bylo založení monarchistické strany v Realistickém divadle na Smíchově. Od začátku jsme ovšem stranu vnímali jako projekt, s kterým díru do světa neuděláme, a o to právě šlo – chtít dělat díry do světa může jenom debil. Podstatný byl celostní pohled na historii, politiku, kulturu, společnost a zemi, ve které žijeme. Když pak monarchisté začali fungovat jako skutečná strana, s úřadováním, programovými diskusemi, volbami apod., společně jsme ze strany, kterou jsme založili, zase odešli – bez jakékolí hořkosti, naopak s pocitem dobře odvedené práce, a v románském sklepení v domě U Červeného orla v Jilské ulici, který zrestituoval z Ameriky se vracíváš Karel Fořt, jsme otevřeli klub U Royalistů, kde jsme se v první polovině úžasně svobodných 90. let pravidelně scházeli.

Mimo to si ovšem každý žil po svém a měl své vlastní aktivity. Viktor byl především spoluzakladatel „mužského,

necírkevního, neateistického řádu“ Regula Pragensis, kolem kterého se ovšem vždy motala spousta ženských. Podle regulí Reguly členové řádu odmítají duchovní nízkost, úpadek obřadnosti a masově šířenou blbost, přičemž hravost je prostředkem k odstupu a mnohosti pohledů… Adept na řeholníka skládal slavné sliby hravosti a pozornosti a byl vázán dvojím životem – řehole za občanského života, přičemž jeho povinností bylo pravidelně svědčit o svých činech. Klášterní život pak nabízela řádová maringotka, posouvající se podle jakéhosi vyššího plánu, který smrtelník nedohlédl, po zemích českých.

Ve Viktorově případě vypadala řehole tak, že prodal úžasný starý domek ve starém Břevnově, koupil za něj byt, který přenechal ženě a odebral se na venkov, do malé vsi Záluží nedaleko Bavorova, kde dávaly lišky dobrou noc a do hospody v sousedním Krajníčku se muselo přes kopec, z kterého bylo za měsíčních nocí možno pozorovat na jižním obzoru tmavé obrysy Šumavy.

Viktor se nerozžehnal s velkoměstským světem a nešel na vesnici z nějakého snad romantismu sničího o utopické venkovské idyle, ale jednoduše z toho důvodu, aby měl klid. Jeho fungování na „okraji společnosti“ nebylo výrazem nějaké intelektuální výlučnosti, ale bylo cela přirozenou potřebou jeho vlastního druhu mnišství. Nebyl to jezevec, který si hoví ve své noře. V mezích udržitelnosti, odsud posud, měl rád společnost, bavil se se sousedy, stejně jako rozmlouval se psem nebo pěstoval rostliny – to vše patřilo k jeho existenci stejně přirozené jako pěší putování krajinou (Viktor se mimo jiné vydal pěšky do Říma, kam jímam). Vzpomínám si na celodenní houbičkový výlet na přelomu listopadu a prosince po hrázích jihočeských rybníků, kdy jsme pod prvním sněhem nacházeli metr vysoké pravé hříby a nebyla to halucinace, protože řízky, které jsme si z nich nadělali, byly přes celý stůl. V hravém světě mnichů totiž není nic nemožného.

S úderem prvních mrazů pak začal Viktor pravidelně mizet z Čech – na půl roku, od podzimu do jara, do indické Goy, což nebyl výraz nějaké jeho snad touhy po exotice, neřku-li projev turistických pudů, což z hloubi duše nesnášel, ale jednoduše tam jezdil za teplem, dobrým jídlem a dobrým pitím na místo s příjemnou kulturou příjemných lidí v bývalé portugalské kolonii, kde žijí křesťané

Svět mého dětství

Viktor Faktor

Nedlouho po válce, přesto – měreno soudobými měřítky – idylický čas. Vzduch byl prosycen barvotiskovými iluzemi a kontrastoval s šedivými fasádami činžáků a zbytky rozvalin. Hlasy bědující na poušti tenkrát pro samý život téměř nikdo neslyšel. Svět nespěchal tak neskrývaně do krajin zmaru jako dnes, i když i tehdy sestávaly písně doby, při kterých jsme si – věkem přinucení – chodili hrát, ze samých falešných tónů, z nichž občas přeběhl mráz po zádech i duchům méně vnímavým.

Dětství našťestí neprobíhá jen v této časoprostorové rovině, ale zůstává s námi neustále a denně je naplňováno novými obsahy. Je studnici, do které po celý život ukládáme své nejčistší představy, abychom z ní mohli čerpat ve všech neradostných chvílích. A to je hlavní důvod, proč i hladina našeho dětství zůstává nezkalena. Prosvětlena hřejivými paprsky našich duší odráží věrně naše sny a touhy, které nalezly hmotný výraz v mnohorozměrném prostoru, ohraničeném v čase první polovinou 50. let tohoto letopočtu, a místně geografickými souřadnicemi Vesmír – naše galaxie – Mléčná dráha – sluneční soustava – Země – Střední Evropa – Čechy – Praha. Ve školních budovách, ze kterých jsme se vraceli potřísnění inkoustem ze štědrě doplňovaných kalamářů, se střídaly hodiny katechismu s hodinami světských nauk, zbavených převážně větších odkazů z dědictví antiky, které čas od času začínaly hromadným vytrháváním fotografií státníků z prvních stránek čítanek a jiných učebnic.

Ulice kolébavými kroky brázdily archaické poštovní vozy, vyzáblym erárním konikům visely pod tlamou plátěné pytle s obrokem a nad Letnou se stavěl gigantický pomník, na který přivázela těžká nákladní auta mramor a žulu přes zamrzlou Vltavu.

Maso, tuky a mouka se vydávaly jen na titěrné růžové poukázky, se kterými se obchodovalo stejně jako s poukázkami do Darexu, jakéhosi nesmělého a poněkud rozpačitého předchůdce Tuzexu. V obebnách rozdávali školáčkům v teplákových soupravách o hlavních přestávkách do puntikovaných hrnků, donesených z domova, mléko a přidali i křupavý rohlík.

Na každém rohu se ozýval hlahlod z útulných hospůdek od stolů s kostkovanými ubrusy a podvečery všední i sváteční v temnějších koutech odlehlých ulic byly plné malých chlapců, kteří si zdatně přihýbali z mohutných džbánů, plných světlého i černého piva. A na nádražích pobíhali kolem vlaků muži v bílých pláštích s výkřiky Píííívóóó, hóóóórké pááárky…

K nedělním jízdam chatařů a výletníků posázavským pacifikem přistavovali na branické nádraží občas i dobytčáky.

Na štanglich u plošin tramvají visely hrozny těl, průvodčí vesele vyzváněly taháním za kožené šňůry, řidiči točili mosaznými klikami a v zatáčkách sypali na koleje plné lopatky písku a sem tam někdo vyskočil přímo doprostřed křižovatky. A občas se vyskytl laskavý průvodčí, který půjčil dítěti kleštičky

František Štorm

k proštípnutí lístku, se kterým se dalo přestoupit do nehlučného trolejbusu či do lanovky na Petřín.

Afrika na nástěnné školní mapě podlepené plátnem byla rozdělena mezi pět geografcky bezvýznamných zemí z nepřijemných klimatických končin. A z oblohy se občas snášely do ulic i korun stromů v parcích falešné papírové koruny a tiskoviny hovořící o svobodě, a nálepky na zápalkách s oblibou představovaly roztomilého pruhovaného broučka, pronásledovaného na bramboříštích školními i dělnickými brigádami v bezprecedentní vyhlazovací válce orientálního typu.

V rukou mužů v rádiovkách s anténkou dlouhou na půl prstu se pohupovaly odřené a umaštěné aktovky, skrývající termosky s meltou a tlusté

krajíce mazané škvarkovým sádlem. Periferie zdobily dlouhé dřevěné ohrady s otvory v prknech po uvolněných sukách, do kterých jsme tolikrát nahlíželi a zadírali si do prstů třísky, a zašedlé oprýskané činžáky s pavlačemi a společnými záchody byly plné dílniček ustrašených a zlověstné fámy si říkájících živnostníků – krejčích a ševců, truhlářů a zámečníků, sklenářů a knihařů – i posledních soukromých vetešníků.

Uprostřed vozovek skotačila hejna dětí, kopala do míčů, skákala panáka nakresleného úlomkem cihly či přes švihadlo a náhodná auta hranatých tvarů, sajdkáry a sentinely, trpělivě vyčkávala na svoji příležitost k projetí. U dveří zvonili podomní

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA

– už jenom proto, že to bylo praktické. Překládal z angličtiny, hlavně kuchařky, z fleku. Dokázal za den přeložit třeba i dvacet stran. Tvrdil, že si tak za měsíc vydělá i padesát tisíc, a přitom žil v Indii za tři dolary na den – kdysi, taky už se to za tu dobu, co Gou objevili turisté, pokurvilo. Dopoledne vstal, u dělal si snídani, na mopedu se zajel podívat na trh, pak se šel projít, poklábosil se sousedy, četl si, večer si dal v místní restauraci nějakou rybu, k tomu něco dobrého k pití, ubalil si cigaretu a pak třeba dvě, tři hodiny překládal, což mu k obživě bohatě stačilo, stejně jako dvě hodiny pralesního sběru stačí k obživě amazonským Indiánům. Nevím, jestli to bylo takhle úplně přesně, ale určitě ano.

Viktor nechtěl žít jako idiot, co se každý den honí, aby nakonec umřel jako všichni ostatní. Vždycky, když byl v Indii, posílal do Česka svůj deník, který psal pravidelně den co den, prokládal jej fotografickými momentkami, které se zdánlivě bez ladu a skladu mísily s výpisky z novin, s útržky zpráv, článků, komentářů o tom, co je doma či ve světě nového, včetně různých statistik, hospodářských ukazatelů atd. atp., které nijak nekomentoval, ale stavěl vedle nich zápisky o tom, na co ten den narazil, o čem a s kým klábosil, kdo mu co napsal, o čem, s kým, kde mluvil, pil, jedl, kouřil. To byl jeho komentář k okolnímu světu tak, jak jej lidem zprostředkovávají média, který v konfrontaci s Viktorovými zápisky vypadá jako zprávy ze záhrobní.

Tento Viktorův nekaratelský způsob „popisu“ věci vezdejších, kdy nic neodsuzoval, nehodnotil a jako svůj komentář k nějaké tzv. aktuálnosti přilepil momentku uvolněně se bavící goánské společnosti, často technicky velmi nekvalitní, protože o to vůbec nešlo, byla jeho nevtiravá, ale o to možná víc nasírací polemika se způsobem našeho života – s těžko uvěřitelnými kravinami, které určují způsob naší existence…

Polistopadová doba nedokázala Viktora „socializovat“, zařadit ho – do společenského, kulturního, pracovního, rodinného procesu či provozu. Přitom nebyl anarchista. Byl člověk řádu, který dokázal být mimo řád. Byl mnich bez kláštera, což vyžaduje mimořádnou míru osobní integrity. Aníž by s ním bojoval, Viktor nad tímto světem zvitělal. Byl to kamarád, který člověka nevysává, ale naopak dává druhým energii.

Petr Placák

kolena ve vodě, pod vyšehradskou skálou se činil plně vytížený převozník, nad Prahou i pod ní překónávala auta Vltavu ve ferryboatech, ve vlnách okolo Císařského ostrova se pohupovaly desítky plachetnic a hausbótů a mládež se vrhala vstříc vysokým vlnám od kolesových parníků. A zatímco dohřívala nešťastná válka v Koreji, bruslilo se i pod oblouky Karlova mostu, ponejvíce na šlajfkách. Stařenky v hubertácích se vlekly setmělými ulicemi a bambusovými pruty proměňovaly v husté chumelenici modravé plaménky lamp v bleďé světlo, a z litinových obečních pump tekla na skřipavý pohon voda, kterou ještě tehdy odmítali považovat za pitnou.

Ke Spartě a Slávii na tehdy ještě neexistující Letenské pláni, zastavěné nouzovou a později zahrádkářskou kolonií, stálým cirkusem a garážemi, které padly za obět mladém žháří, směřovaly tramvaje označené písmenem X, na posledních vlečnácích jedenáctek sjíždějících z Letné směrem k centru a dál k Olšanům vlály stuhu zvenku připevnných pohřebních věnců a jednička s vlečnákem zvaným ponorka projížděla Prašnou branou a pak se kodrcavě proplétala zákruty Celetné ulice ke stanici U orloje. Ve výkladních skříních hokynářství cenili bílý chrup z černých tváří zaprášení černoušci z reklam na kávu a uvnitř, po cinknutí dveří, vás vítala směs ostrých vůní, linoucíc se ze sudů se zelím a slanečky. Za pultem stály pytle mouky, cukru a hrachu a na nich odpočívaly okrouhlé dřevěné lopatky.

Po vozovce Karlova mostu projížděly tudory, minory a tatraplány a občas byly přinuceny loudat se za povozy s uhlím a koly dřeva.

U chodníků před hospodářskými sklepy postávaly masivní povozy se zapražženými, respekt vzbuzujícími pivovarskými valachy, kterým jsme si, na rozdíl od dobromyslných poštáckých koníků, jen málokdy troufli nabídnout ohryzek jablka nebo nedojedenou svačinu. V mlékárnách nabízeli žlutavé slané krájené máslo, sýry zpod skleněných poklopů a křupavé pečivo. Mléko plné škraloupů nabízeli z konví do přinesených bandasek, a jelikož čas tenkrát ještě tolik netisnil, prosvěcovala vlnáná mlékařka stálým zákazníkům na pultě vajíčka.

A pak se náhle začaly v domácnostech objevovat první televizory s bizarními doplňky (zvětšovací čočky naplněné destilovanou vodou, čtyřbarevná plexiskla), u kterých se navečer k pořadům typu „Hádej, hádej, hadači“ scházeli nájemníci z celého činžáku, neboť tenkrát se ještě nepovažovala návštěva souseda – byť i ze zještých či malicherných důvodů – za vážný prohršek proti dobrým mravům, na ulicích se začaly množit sedany a spartaky a v hračkářstvích začal převládat bakelí. Ještě stále jsme si hráli, ale náš dětský svět začínal ztrácet soudržnost a rozplýval se do ztracena…

(Praha, Lázeňský host 1980/3)

Marginálie k české otázce

Teprve když absurdita všeho stane se navěšle ohromná a ohydná, třeskně světlo věčné krásy a dobra.

Ladislav Klíma

Číhavě, bázlivě, s nadějí chodí odpověď kolem otázky.

Franz Kafka

Úvod

Bylo-nebylo. Po staletí chrámy sloužily jako skladiště, réva kolem Labe degeneruje a pohraničí, kolonizované cizinci, se opět stává hvozdem. Není zde horizont severských plání, písečných krajín, mořské hladiny, vybízející s pohledu. Není teplo, abys na zádech pozoroval hvězdy. Uzavření v pražské kotlině se jen občas nevlídně ohlédneme po slunci, den ode dne chladnějším. Náš pohled směřuje ve výši očí. Jsme zaujati bezprostředním okolím, a snad proto máme pocit, že známe odpověď na každou otázku. Předčasně zestárlé děti. Příliš moudří na svůj věk. Příliš staří na děti revoluce. Příliš moudří na hrdinství. Víme všechno lépe než ostatní a s velkým zadostiučiněním to děláme hůře. Příliš se známe, než abychom se milovali, ale přesto – nebo proto – toužíme po družnosti. Neříkáme, co si myslíme, nikoliv z rafinovanosti nebo hravosti, nýbrž ze studu přiznat hloubku anebo prostě z nechuti přiznat cokoliv. Pochlebovat mocným, zrazovat je, být jimi zrazováni... Jakoby nikdy nepatřili k nám, jakoby nadaní jedinci nikdy nestáli o moc (nenásilí, nechuť k moci, na státotvorní?) Jací byli vládci, pokud nebyli cizinci? Jakou, čí moc napodobovali? Kolikrát a s jakými potížemi byli kupováni v cizině? Jaké pověsti se těší naši hrdinové? Snad je v nás patriarchální ochota ztotožnit se pouze s mocí nejvyšší. Nevyžadujeme inteligenci či odvahu – vlastnosti moci. Ochotně se necháváme odvést uměním promluvit.

E. Mařík

Dějiny a čas

První, co asi čtenáře této práce napadne, se zřejmě bude týkat troufalostí, s kterou se pokouším o přehodnocení českých dějin či snad o jejich opětného zařazení do většího komplexu dění, než jsou dějiny samy. Hájit tuto smělost snad mohou pouze slovy Blaise Pascala, že v „lidském srdci má ješitnost tak pevné kořeny, že kdekdo... se vychloubá a chce mít obdivovatele. Stojí o ně dokonce i filosofové. A kdo proti marnivosti píší, chtějí se proslavit tím, jak dobře to napsali. A kdo je čtou, chtějí dojít cti za to, že četli...“

Nevím, nakolik mi může být další polehčující okolností skutečnost, že na české dějiny, jak jistě všichni dobře známe z hospod a jiných veřejných míst, si troufá každý, není tudíž žádného zásadního důvodu, proč právě já bych měl být výjimkou. Kdyby se ostatně nedomníval, že třeba sepsání dobré kuchařské knihy je neskonale těžší, kdo ví, zda bych se raději nepokusil právě o ni.

Ale vraťme se k výše použitému termínu „přehodnocování dějin“. Zdá se mi nesporným faktem, že k tomuto procesu dochází neustále, ai již vědomým přičiněním nebo nevědomky, a že tento proces, to jsou v podstatě dějiny samy. „Celá historie je historií současnosti,“ řekl kdysi B. Groce. A podle W. I. Thompsona je „náš pohled na minulost fikcí, kterou si vytváříme, abychom racionalizovali své mocenské postavení v přítomnosti a náš pohled do budoucnosti jen vychvalováním a velebením naší přítomnosti.“ Protože však „počet racionálních hypotéz, jež mohou vyložit jakýkoliv daný jev, je nekonečný“, jak řekl před několika lety tragicky zesnulý R. Pirsig, jedná se u každého tvrzení vždy jen o jeden z nekonečného množství aspektů neohraničené a proměnlivé skutečnosti či jsouc. Samotné dějiny jsou ostatně závislé na našem konsensu ohledně času, který pojímáme jako kontinuum událostí, jednosměrný proud, tekoucí od minulosti k budoucnosti, v němž se orientujeme jen tím způsobem, že tu či onu událost z toho či onoho, většinou dobově a osobně podmíněných důvodů, vyčleníme a tím izolujeme, vytrhneme z mozaiky vzájemně spjatých souvislostí, čímž automaticky vzniká nutnost jejich pojmenování. Celý postup tudíž připomíná rozsáhlý les, v němž tu a tam pověsíme na větev barevný fábor, či širý oceán, po němž poházíme průzkumné či záchranné bójky. Naše dějinná schémata, říká Thompson, nám říkají více o nás samých, než o minulosti“. „Každá historie,“ tvrdí D. Třeštík, „je do jisté míry autobiografií.“

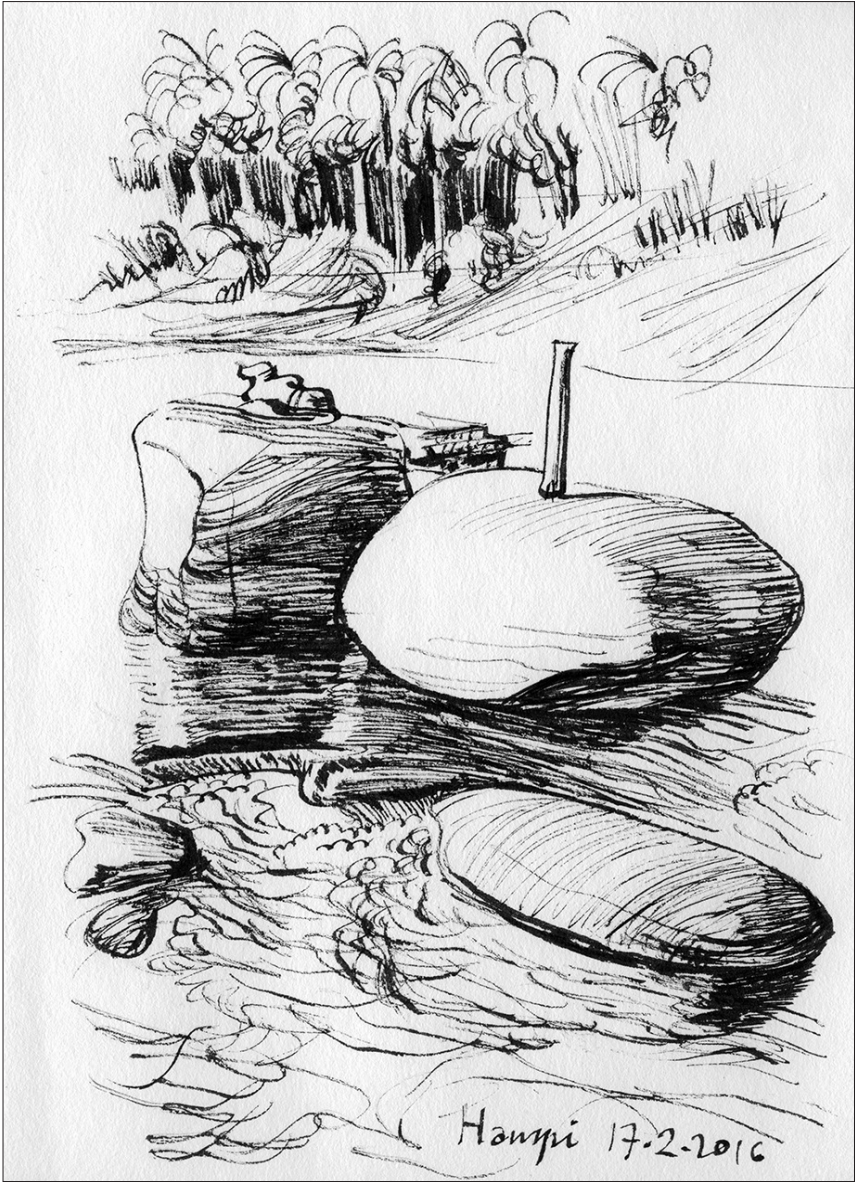
Přehodnocování dějin či čehokoliv jiného však naštěstí nikdy nebývá jen racionální hypotézou.

Při tom je ovšem nutno mít na paměti, že ještě zcela nedávno, před pouhými několika tisíciletími, jsme takto nečinili, a k věcem přistupovali jinak a odjinud – pomocí mýtů. Z tohoto hlediska lze rovněž pohlížet na dějiny jako na pokleslou formu nějakého komplexnějšího a hlubšího vidění světa. „Divoch“ nechtěl, ani by nedokázal takto alibisticky vyklouznout, nehodlal se zbavovat spoluzodpovědnosti za běh světa a spatřovat v „dějinách“ svého kmene jen působení neosobních, objektivně platných a zákonitých sil, tudíž sil v mnoha ohledech ve svém působení omezených. Čas, s naším přísným dělením na minulost, přítomnost a budoucnost, pro něho přce jen znamenal něco odlišného než pro nás, kteří jsme si všichni, byť zprostředkovaně, přezývali svého Aristotela, Descarta, Kanta či Hegela, a zjednodušeně lze říci, že neměl žádných zásadních námitek proti mimočasovým či nadčasovým zásahům do probíhajícího děje, zázrakům či jiným projevům personifikovaných magických sil. Sotva by se dokázal spokojit s naším útržkovitým náhledem na minulé, posbírané střípek po střípku podle závazných pravidel kauzality a časové posloupnosti, a neuměle slepené v neladný artefakt. Stejně jako na svět přírody a hvězdnou oblohu jsme vhořdili i na naši minulost domněle přísně racionální síť, v očekávání hojného úlovku.

Viktor Faktor

Přes tuto síť pak velké věci nevidíme, vnímáme je jen ve fragmentech, determinovaných rozměry oka sítě, která se tak stala nepřirozenými hranicemi námi utvořených výseků totální, nepostižitelné skutečnosti. To, co můžeme zachytit do takto utkané sítě, jsou ovšem jenom fenomény, odlesky idejí, s kterými by se nespokojil jako a vysvětleními nejen divoch, ale ani člověk antický, a dokonce ani nám nepříliš vzdálený a úporně podceňovaný „středověký“ předek. Již dávno

František Štorm

jsme zapomněli, že („prvním činem učitele,“ jak řekl v mnoha obměnách don Juan, šaman mexického kmene Yaqui v knihách Carlose Castanedy, „je uvést do hry myšlenku, že svět tak jak jej vidíme, je pouhým hlediskem na svět, jeho popisem.“) „Udržujeme obraz světa jen prostřednictvím naší pozornosti“, říká jinde. „Kdybych na svět přestal svoji pozornost zaměřovat, zhroutil by se.“

Colin Wilson ve své knize „Mysteries“ (Granada Publishing, Londýn 1979) hovoří mimo jiné o teorii měsíčního kultu Roberta Gravesa, o tajné abecedě Druidů, jejíž písmena byla tvořena názvy stromů. „Sloužila rovněž jako posvátný kalendář, zaznamenávající

postavení slunce. Graves se domníval, že tento kalendář se používal od mladší doby kamenné od Palestiny až po Irsko. Další zkoumání náboženství Druidů ho vedlo k závěru, že Měsíční bohyně je ústředním pojmem pro všechny předkřesťanské kultury a mytologie, a že se ve skutečnosti jedná o Ur-náboženství celého světa. Měsíční bohyně zbyla bohyní poesie, magie a iracionality, a byla postupně nahrazována slunečním bohem, bohem světla a racionality. A současně s tím, jak byla mystická abeceda Druidů vytlačována komerční abecedou Féničanů, byl i věk magie postupně vytlačován věkem vědy, s jeho důrazem

(3)

Josef Pekař o této době soudí takto: „Středověk nebyl ještě dotčen novodobou skepsí k zázraku. Vypravování o životech a zázracích světců považoval naopak za vyšší pravdu historickou a legendy (tj. to, co má být čteno) kladl na prvé místo mezi prameny a pracemi historikyými.“

A ještě jednou Carlos Castaneda: „Svět se musí vždy přizpůsobit svému popisu.“ Ostatně se zdá, že matematika, astronomie, mikrobiologie, kvantová fyzika apod. si to konečně začínají uvědomovat. Zdá se, že náš gigantický a předem ztracený pokus o vtlačení „reality“ do klece racionálních představ a pojmů, „paleotechnická éra“ dle Mumfordovy terminologie, definitivně ztroskotal.

Domnívám se, že procházíme jakýmsi obdobím resignace, a to přinejmenším od časů „osvicenství“, což je mimochodem termín vzácně nepostihující podstatu oné doby, které by jistě více slušel název, jímž velký počet českých historiků častoval období po Bílé hoře. Buď se již vůbec nepokoušíme vysledovat síly, skrývající se za své projevy, spokojujíc se jen pitváním odložených hadích kůží, ještětější ocásků, a podobných exkrementů, a docházíme tak ke zcela mylných, zavádějících a dílčím interpretacím, spoutaných navíc dogmatickou potřebou pevného a trvalého pojmenování, čímž ovšem věci, znehybňujeme, nebo je prohlásíme za nepoznateľné „věci o sobě“, špatně a staticky chápáné Platonovy ideje, od nichž si s jistým masochistickým potěšením záměrně odřezáváme cestu. A vezmeme-li v úvahu, že v posledních stoletích nepřihlížíme k vnitřnímu dynamickému napětí náboženství, jenž je v podstatě vždy pokusem o přesah „danosti“, je tato resignace jedním z nejmarkantnějších rysů „post-křesťanské civilizace“, což je termín, který jsem převzal od Rio Preisnera. Na rozdíl od nás divoch a s ním i mnohé nábožensko-filosofické systémy Východu tento vnitřní pohyb nepřehlížejí, protože vědí, že poznání, neústici v moudrost, není poznáním. Na příklad v tradicích čínské filosofie, která si dodnes uchovala více archaistických prvků než kterákoliv jiná, snad s jedinou výjimkou filosofie indické, existuje podle Fung-Yu-lana „rozdíl mezi učením či poznáním pozitivním a ... pozvednutím myslí“. Věci a události nelze beztréstně umrtvit, vytrhnout z přirozených souvislostí, zkoumat je izolovaně, podrobit rozboru v domnění, že se takto dozvíme něco, co nás samé a naše představy přesahuje. Otevřenou otázkou ovšem zůstává, co se chtějí, a zdali vůbec něco, představitelé takto pojaté vědy dozvědět. Pohlédneme-li s tímto vědomím zpět na historii, snadno postrihneme, že právě takto na příklad vznikly v minulém století oddělené systémy výkladu jednotlivých „národních“ dějin, a toto roztržštěné nacionalistické vidění, v širším smyslu produkt zlomu ve vývoji naší civilizace, tedy renesance a reformace, a v užším smyslu produkt tzv. průmyslové revoluce, se pokusili v jakýsi zjednodušený celek opět spojit – a všichni dobře víme za jakou cenu a na jakém nenávistném podkladě – až marxisté. „Tvůrčí cesta současnosti,“ prohlásil Grillparzer, „vede od humanismu k nacionalismu a od nacionalismu k bestialitě.“

publikováno s laskavým svolením nakladatelství Dauphin

Viktore, na shledanou!

S Viktorem jsme se seznámili začátkem 90. let v klubu v Jilské ulici, kam chodívala celá Regula Pragenses, pro kterou jsem tehdy začal graficky zdobit revue *Lázeňský host*. Milan Schelinger tam hrál bráchovo „Jahody mražený“, Magor třískal do piána, až to praštělo a Jirka Straka odklepával popel z doutníku do dotěrného saxofonu nějaké zfetované Američanky, kterýma se tehdy Praha hemžila. Viktor tam vysedával obklopen mladými dívkami jako hodný profesor, který umí být i zábavný.

V roce 2002, když mě poprvé vylákal do Indie, jsme tam ani zdaleka neměli takové zázemy jako dnes na Agonda Beach, kde Viktor později založil cosi jako českou komunitu. Bydleli jsme v domě jistě portugalské vdovy, jejíž manžel se ve čtyřiceti uchlastal pálenkou z kokosové palmy, jako řada jeho krajanů. Ta kořalka je tak mocná, že jsme snadno ožrali nějakého naivního japonského turistu tak, že druhý den neodletěl do vlasti. Řadový turista zde pobývají týden nebo dva, ale my jsme sem jezdili vždy na celou zimu, pracovat a žít naplno v objeti rurální něhy i ma-lebné miserie. Drsné a kruté se mísí s brahmickým dobrem, nejsvětější je obklopeno výkaly. Barvy, chutě, zvuky i vůně jsou stokrát pronikavější a kontrastnější než kdekoli na světě. Činnost mnoha pokolení portugalských potomků, pářících se mezi sebou, je natolik zábavná, že se tu člověk cítí útulně. „Roznášet blbost po světě“ je hravou náplní života člena *Pražské regule*, a tím se Viktor důsledně řídil. Tady jsme zjistili, že nosíme dříví do lesa a naše tvořivé blbosti se liší od goánských jen formou – obsah je stejný.

Goánci umějí chlastat stejně jako Češi a hovězí tu mají z posvátných krav a proto je tak dobré.

Uvedl mě do kmenových komunit, do znalosti tradičních řemesel a do kultu sv. Františka Xaverského - patrona Goy, který nás ochraňoval na spanilých výpravách do ústí goánských řek. Zvláštní oblibu jsme tam nacházeli v primitivních restauračních zařízeních v přístřešcích z palmových větví nebo vlnitých plechů.

V karnatackém Hampi jsme poprvé okusili *bhang lassi* - *gandžu* rozmixovanou v jogurtovém nápoji. Poté jsme se přeplavili přes řeku Tungabhadru v kruhové lodičce s bambusovou kostrou. Neskutečné skály a stovky svatyní mi připadaly jako z jiného světa. Viktor tam potkal v banánovníkovém poli kobru kralovskou, když utíkal před policajtem, který ho chtěl potrestat za nedovolené koupání v řece plné krokodýlů. Najednou jsem se stal součástí nepojmenovatelné nadpřirozené atmosféry, kterou dobře znají všichni, co tam byli. Bhangové opojení trvalo dlouho, ale po vystrážlivění jsem zjistil, že to všechno kolem není sen, ale indická realita.

Ve městě Maduraji jsme si najali bezmotorové ho rikšu, aby nás za 50 rupií vozil celý večer od hospody k hospodě. Po několika štacích jsme dostali nápad, že se budeme sdírat u řídítek a šlapat za něj, a přes jeho udivený odpor jsme ho radostně vozili temnými uličkami. V témže místě se zrovna konala ohromná *puđa*, při které se na sedm tisíc žen modlilo na prostranství okolo svatyně po dobu jednoho týdne. Z toho zástupu vyzařovala podivuhodná síla. Nechali jsme se požehnat chobotem chrámového slona. Sušený sloní trus jsme

kouřili s příměsí silného *čarasu*, což se událo až o mnoho let později na Agondě. Pili jsme domácí pivo uvařené z místních surovin v minipivovaru manželů Voralových. Mnoho let kvetla idyla nekonečných sezónních mejdanů, které plynule pokračovaly i po přiletu do Česka.

Viktor se choval vždy bezelstně a kavalírsky k údivu kumpánů, poněvadž čistota ducha se dnes nenosí. Jednou se platonicky zamiloval v jistém keralském baru do krásného ventilátoru na elegantní nožce, jenž se otáčel a příjemně nás ovíval. V návalu vděčnosti jej začal krmit z vlastního talíře, vystřeloval lízci jídlo přímo do otáčejících se lopatek. Rýžové *biryani* se rozstříkovalo všude kolem až na strop. Číšníci stáli okolo nás a smáli se od ucha k uchu. Ten ventilátor se jmenoval Almonaro, jak si Viktor pečlivě zapsal do svého deníku, který si soustavně vedl a oblažoval jím přátele v sychravých Čechách aspoň po mailu, když nemohli přiletět.

Duchovní hodnotu Indie dokázal objevit v přítomném okamžiku, všední den na ulici zapadlého městečka je zábavnější a poučnější, než podezřelá kultura *ášrámů* pro turisty. Počítal zvířata a sledoval, jak každý den po setmění obsadí město stáda krav, prasat, opic a smečky psů. Ochočil si krásného strakatého býčka, který za ním chodil pravidelně pro svačinu a cestou do hospody mu kupoval sušenky. Naučil ho panáčkovat na chleba s máslem a *gandžou*. Po několik sezón si zvíře pamatovalo pána i po přiletu.

Mezi vrcholná zážitky života v Goe Viktor řadil skákání z nekotvené lodi na otevřeném moři daleko od břehu. Je to rybářský člun z těžkého mangového dřeva s vahadlem plný piknikové výbavy, někdy i rybářského náčiní. Odevzdání se živlu v modrozelené hloubce nezkalené pobřežním pískem, levitace v jemném opojení, pocit mezi-

planetárního prostoru. Loď se pohupuje a kamsi pomalu plyne, ještě jednou podplavat elegantní černý trup a zpátky na palubu plnou přátel.

Zvidavý a tvořivý duch Agondy letos překvapil náhlým odchodem. Ta zpráva mě zastihla v noci 31. ledna ve městě Puškaru v Radžastánu, když jsem s brahmíny kouřil *gandžu* na střeše jejich domu, kde jsme byli ubytováni. Pak jsme dlouho rozjímali o cestách mrtvé duše, o přípravě na další život. Na okamžik se mi zdálo, že jsme na Viktora napojeni a můžeme s ním rozmlouvat, ale byl to spíš monolog, asi autosugesce. Mnohem skutečnější byly slzy otrlého goánského námořníka Francise, který objel celý svět a ve Viktorovi našel bratra. Já jsem ve Viktorovi našel vzácný příklad charakteru. Sdíleli jsme zážitky i četbu, obdivuju jeho badatelské výkony na poli kulturních i kulinárních tradic Goy, mimořádný vypravěčský talent i poetickou duši.

Ještě jednou Ti, Viktore, moc děkuju, a na shledanou!

František Štorm

7. září 1996

Už delší dobu jdu po hřebenech kopců a výhledy na obě strany jsou úchvatné. Nepopsatelná krása. Myslím, že jsem se zamiloval. Kapradí a plavuně. Na jasné modré obloze pluje jen pár bílých mráčků. A v dálce za nižšími kopci, než na kterém jsem, vidím Pádskou nížinu. Devět kilometrů stoupání, a ještě není konec. Pítí jsem si prozřavě koupil s sebou. Předě mnou už nejsou kopce, ale hory. Borový les. Houba, jakou jsem ještě nikdy neviděl. Sedočernobílý plž. Živá zmije. Občas osamělé, pokroucený dub s menšími listy než u nás. Začaly se mi rozpadat džiny, zrovna v rozkroku. Lejna od černé zvěře. Klesám si. Zpívám si. Cikáda.

Ležím v trávě a dívám se z výšky do kraje. Myslím, že jednou budu mít chuť jej projet s někým na kole. Hrající si motýli. Vzdálený štěkot psa, kokrhání kohoutů a výkřiky dětí. Široko daleko nevidím jedinou vesničku, jen osamělá stavení.

Chlap na pěkném koni, zdravíme se, řekl: „Salve!“ Strašák ve vinici. Překvapivě mnoho třešňových stromů. Zvony. Dobré znamení, hospoda už nemůže být daleko.

A už vidím zvonici i celé městečko. Z výšky vypadá dost malebně. I zde je na kopci menší hrad. Pole se zvláštní plodinou. Cizrna? Rocca S. Casciano. Dnes třicet dva kilometrů, slunce zapadá, mám chuť to zapíchnout. V prvním hotelu mají pokoj za 35 000, není o čem diskutovat. Se sprchou, bez snídaně. Vykoupu se, vyperu, jdu v mokré košili na prohlídku městečka, klepu se zimou. Historické centrum je maličké, přímo titěrné. Ale moc pěkné. Pak zapadnu do jediné trattorie ve starém městě, a ta opravdu stojí za to.

Babička válí před hosty těsto na nudle, mladí i s dítětem makají v kuchyni. Dám si litřík červeného, jako primo piatto mohu mít buď minestru, nebo tagliatelle al ragu. Vínو dostanu v buclaté láhvi s proutěným obalem, stolní víno z Forlí. Tak tohle je absolutní, těžko překonatelná špička, tady má člověk pocit, že sedí u hodně blízkých lidí v kuchyni. Pěkný

Pout' do Říma

Viktor Faktor

interiér, dvě hlavy kanců s parádními tesáky, vycpaná liška, hlavy kozoroha, daňka a dvou srnců, vycpaný tetřev a sedm dalších ptáků, moderní keramická madona, obrázek Krista a pak další současné obrazy s výjevy z hospodářského života, na jednom z nich válí stará žena před hosty těsto. Po zdech desítky rozvřených starých měděných pánví, hrnců, konvic, trychtýřů, džbánů a keramických džbánů na víno s označením obsahu, několik kafemlýnků, strojek na maso, síto na mouku. A ještě několik obrázků místního hradu. Lidé všude v Itálii jsou lokální patrioti, a to já beru.

Sotva dojím první chod, přijde asi tucet dalších hostů. Kachlová kamna a spousta čerstvých květin. Pohoda. Stará žena začala vyválené a odpočaté těsto krájet na dlouhé nudle, tagliatelle. Mladý právě přinesl ze sklepa do kuchyně košík hřibů. Výtečné kořeněná domácí klobása, bílý chléb a fazolky s citronovou šťávou. Hospoda už je plná a do toho začínou bit zvony. Cítím, že zvony mají schopnost zastavit na chvíli čas, absorbují jej beze zbytku ve svém zvuku. Křesťanství jsou zvony. Tam, kde znějí zvony, je Evropa. Až přestanou zvonit, bude po všem.

Když dojím, dělá stará dáma ravioli, skládá těsto do taštiček a plní je čímsi zeleným, snad špenátem či bylinkami. Tady se ještě poctivě jí a pije, o tom už si Češi mohou nechat jen zdát. A znovu zvony. Většina hostů, mezi nimi hodně dětí, a už jich je tolik, že si není kam sednout, si dává nějaké antipasto, předkrm. Když vidím ty domácí šunky, klobáasy a salámy, lituji, že jsem nabídku číšníka odmítl. Hosté u vedlejšího stolu si jako hlavní chod dali obalované a smažené hlavy hřibů. Čtyři či pět lidí u jednoho stolu si obvykle dají několik chodů, třeba tagliatelle a ravioli na dvou velkých misách, a pak se o to podělí. Mísy jsou malované, otlučené, ze začátku století. Láhve červeného byly na všech stolech předem, je

výtečné. Ale na požádání přinesou i bílé. Hbitý číšník se přijde zeptat, zda si dám trochu syra či nějaké ovoce. O sýr jsem už byl rozhodnut požádat a říkám, že bych rád ochutnal nějaký typický lokální sýr. Říká, že jiné než místní sýry tu ani nemají. To, co pak následuje, naprosto předčí mé očekávání. Přinese velké kulaté prkénko s pěti kusy různých sýrů, abych se sám obsloužil, k tomu velký nůž, sýry váží určitě alespoň dvě kila, jsou těžké i chuťově, ale výtečné. Trattoria se jmenuje La pace. Stará dáma ještě stále plní ravioli a čtyři lidé nosí v poklusu talíře a

O pěší pouti

O pěší pouti lze hovořit v mnoha rovinách, zachytit v definici kterýkoliv z jejích proměnlivých aspektů, ale tím jej současně zbavit platnosti. Kajicný akt, rituální očista, projev pokory, vytržení ze zaběhlých stereotypů. Právě tak lze říci, že každý jde proto, aby něco ztratil a něco našel. Léčil si rány a doufal v nějaký překvapivý dar. Pravidelný rytmus chůze je modlitbou, odřikáváním růžence, chrámem je krajina, její proměnlivé scenerie. Překročením devět krát devíti řek a hor dojde člověk do kouzelné říše: sám k sobě. To, že jsem postupně přišel o všechno, je jenom vnějším odrazem vnitřního dění. Člověk se cestou zbavuje všeho nepodstatného. Jen ze služnosti a z ohledu k jiným jsem si ponechal tři poslední nezbytnosti: rozdrbané džiny, opranou košili a rozbité sandály.

Po návratu nezůstal kámen na kameni. Nadhled a odstup vskutku nebyvalý. Tichý, vyrovnaný smutek a ztráta ilusí. Znovunalezená chuť do práce. Sisyfův vzdor v podání Alberta Camuse. Jsem opět bojovník v pojetí dona Juana Carlose Castanedy.

Ani intelektuální výtvor, ani sportovní počín. Pěší pout' je o něčem jiném, její síla spočívá v tom, že je až příliš spjatá se skutečností. Je jedinou Cestou, kterou nesniží, že má cíl. Dosažením cíle nic nekončí, naopak všechno začíná. Věčný archetyp lidské psychy. Cíl, který cílem není. Terč, který nelze zasáhnout, protože je jen zrcadlovým odrazem tužeb vůle, myslí a srdce. Svévoleně nastavená laťka, která se proměňuje v bumerang. Pomyslná hranice, která se promění ve skutečný přerod. Stane se tak tvůrčím aktem chůze, překonáním vzdálenosti. Cíl je, aby se vlastním dosažením zrušil. Cíl, který je zde jen proto, aby nebyl.

Poutní cesta se vyznačuje tím, že má imaginární cíl a dovedně předstírá, že vede jinam než k vlastnímu nitru. Všechny cesty jsou takové, ale tahle nejvíc. Vnější zobrazení vnitřního určení člověka. Člověk poutník.

(Havlíčkův Brod, 14. 10. 1996)

mísy se skvělým jídlem. Míchané saláty s deseti druhy zeleniny, plno oliv. Několik hostů má látkové ubrusky zastrčené za límecm košile. Avšichni konsumují víno ve velkém. Nový košík hřibů. Tohle je krásný

něco sladkého či líkér na vytrávení. Chci vědět, co se zde obvykle pije, a dostanu jakýsi čerňolíkér a talíř asi osmikousky sladkostí tří druhů. Kávu nedělají! A jsem rád, nepatří sem. U většiny stolů

velká euforie. Aby tohle člověk poznal, musí jít nejprve třicet kilometrů lidu-prázdnou krajinou pěšky, přes devatero hor a řek. Všechny sladkosti jsou jednoznačně domácí práce. I vedle pijí stejný „digestivo“, nápoj na vytrávení. Dostali na stůl k dispozici celou placatou láhev, aby si nalili podle chuti. „Velkorysost se vyplácí“ – by si měli napsat do štítu, ale La pace, pokoj, klid, mír, také není špatné. Postavili mi na stůl další láhev červeného, v jiné láhvi a jiného odstínu, nevím proč. Všichni se zde cpou jako o závod a stále se nosí nové a nové mísy. Tohle je bezesporu zatím nejhezčí den mé cesty. Nejprve dvaatřicet kilometrů nádhernou krajinou a teď takový závěr. A ještě laciná postel.

Sláfruňk je plný vůni a chutí místních bylin. O moc poctivější než jakýkoliv bylinný líkér u nás, včetně Becherovky. Asi pětiletá dcera hostinských pomáhá, vezme vždy jednu prázdnou sklenici a odtančí s ní do kuchyně. Požádám o účet, těším se na postele. Společník té krásky, který vypadá jako profesionální sportovec, pochválí restauraci, je prý vyhlášená, zdá se, že se sem sjíždějí lidé zdaleka, a možná že tihle přijeli až z Forlí. Pochválím i já, ale jinak. Ale i jiné věci jsou jinak, protože sladkosti, které jsem už zkonsumoval, se jedí jinak. Číšník mi vysvětlí, že se nacpou do sklenice a zalijí se z láhve se speciálním sladkým vínem, kterou mi postavili na stůl. Udělá se z nich „zuppa“, polévka. Takhle se tady končí večer. Přinese mi nové zákusky, abych to mohl napravit. Nakonec platím 40 000. Kákoliv znova.

Když vyjdu na náměstí, zvoní zvony. V hotelu si dávám ještě kávu. Je jedenáct pryč, ale v baru jezdí asi čtyřlétý kluk na bateriové tříkolce a druhý, o něco mladší, ho honí se samopalem z umělé hmoty. Běží televize, opět nějaká soutěž o královnu krásy, ale nikdo se nevidá, chlapi mastí karty a ženské klábosí. V porovnání s trattorií, kde jsem byl, mám pocit, že tohle je už zóna, ve které dělal průvodce Tarkovského Stalker.

Z knihy *Pěší pout' do Říma*

Kolymské sešity

● Pěšina

V tajze jsem měl nádhernou pěšinu. Vyšlapal jsem si ji sám, v létě, když jsem si dělal zásoby dřeva na zimu. Soušek bylo okolo chalupy spousta – kuželovité modříny připomínající šedou papírovou masu trčely z močálu jako kopí. Chaloupka stála na pahorku, obklopená keři limby se zelenými štětečky jehličí; šišky na podzim ztěžklé dozrávajícimi semeny stoávaly větve k zemi. A právě tímhle limbovým houštěm vedla k močálu pěšina a ten močál kdysi nebyl močál, rostl na něm les, ale pak kořeny stromů ve vodě uhnilý a stromy umřely – ale to bylo dávno, velmi dávno. Živý les se stálh stranou, podél úpatí hory k potoku. Cesta, po které jezdila auta a chodili lidé, vedla z druhé strany pahorku, trochu výše na horském svahu.

První dny mi bylo líto šlapat po naběhlých červených plodech konvalinek, po irisech, jejichž okvětní listky i kresba připomínaly obrovské fialové motýly – mohutné trsy masitých modrých ladoněk mi nepříjemně pokrúpávaly pod nohama. Květiny nevoněly, ostatně jako žádné květiny na Dalekém severu; kdysi jsem se často přistíhal po automatickém pohybu: natrhal jsem kytici a zvedl ji k nosu. Ale pak jsem se to odnaučil. Ráno jsem pozoroval, co se na mě pěšině za noc událo – konvalinka, kterou jsem včera rozdrtil holinou, se narovnala, zmátotořila se, i když je celá nakřivo. A jiná konvalinka už je rozdrčená navždy a leží jako zřícený telegrafní sloup s porcelánovými izolátory a roztrhané pavučinky z ní visí jako stržené dráty. A pak už se pěšina vyšlapala a já si přestal všímat větví limby složených přes cestu a ty, co mě švihaly do obličej-e, jsem olámal a pahýlů jsem si dál nevšímal. Podél pěšinky stály mladé, asi stoleté modříny – viděl jsem, jak se zazelenalý, a později před mýma očima na ni shodily své drobné jehličí. Pěšina byla každý den tmavší a tmavší, až se z ní nakonec stala obyčejná tmavošedá horská stezka. Nikdo jiný než já po ní nechodil. Skákaly na ni tmavomodré veverky a často jsem na ní zhlédl i koroptví egyptské klínové písmo i trojúhelníkovou zaječí stopu, ale ptáci a zvěř se přece nepočítají.

Po době soukromé pěšině jsem chodil téměř tři roky. Dobře se na ní psaly básně. Někdy po výjezdu jsem si vyšel na pěšinu, a jak jsem po ní šlapal, nějaký verš mě vždycky napadl. Zvykl jsem si na tu pěšinu, začal jsem na ní trávit čas jako v lesní pracovně. Vzpomínám si, jak se bláta na pěšině s přícházející zimou začal zmocňovat mráz a led, a to jako by cukernatělo a houstlo jako marmeláda. A dva podzimy po sobě, než napadl sníh, jsem přicházel na tuhle pěšinu, abych na ní zanechal hlubokou stopu, která mi před očima ztuhne na celou zimu. A na jaře, když sníh roztál, jsem viděl své značky z loňska, šlapal jsem do starých stop a básně se mi psaly zase lehko. V zimě byla tahle moje pracovní samozřejmě opuštěná: v mrazu se nedá přemýšlet, psát se dá jenom v teple. Zato v létě jsem na téhle kouzelné pěšině znal každý kámen, všechno bylo daleko pestřejší než v zimě – limba, modříny i šíp-

Varlam Šalamov

kové keře mi pokaždé připomněly nějakou báseň, a když jsem si zrovna nevybavil žádnou cizí báseň vystihující náladu, mumlal jsem si vlastní verše, které jsem si zapsal po návratu do chalupy. A třetího léta po mě pěšině prošel člověk. Nebyl jsem v tu chvíli doma, nevím, jestli to byl nějaký zatoulaný geolog, pěší horský pošták nebo lovec – zůstaly tam po něm stopy těžkých bagančat. Od té chvíle už se na té pěšině verše psát nedaly. Cizí stopa se tam objevila na jaře a za celé léto jsem na té pěšině nenapsal jediný verš. A když přišla zima, přemístili mě jinam, a ani jsem toho nelitoval – pěšina byla beznadějně zkažená. O téhle pěšině jsem se mnohokrát pokoušel napsat báseň, ale nikdy se mi to nepodařilo.

1967

● Veverka

Les obklopoval město, zasahoval do města. Stačí přeskóčit na vedlejší strom a jsi z lesa venku – ve městě, na bulváru.

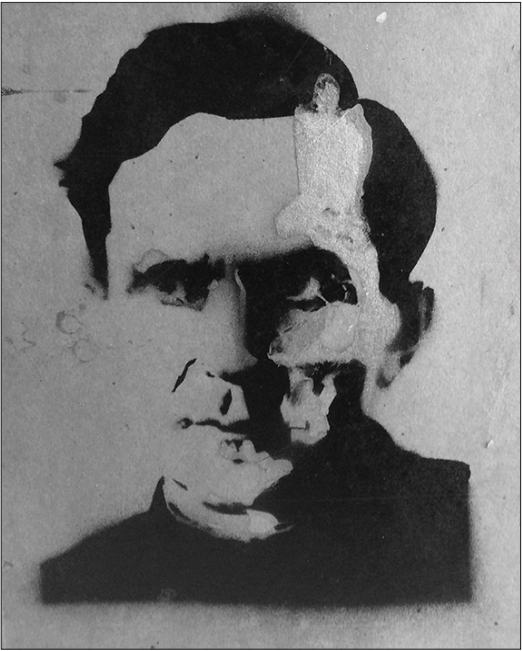
Borovice a smrky, javory a topoly, jilmy a břízy – byly všechny úplně stejné na lesní mýtině i na náměstí Boje se spekulací, jak se odnedávna nově jmenoval městský rynek. Když se veverka dívala zdálky na město, zdálo se jí, že je rozfíznu-té zeleným nožem, zeleným paprskem, že bulvár je zelená říčka, po které se dá plout a doplout do právě takového věčně zeleného lesa jako ten, ve kterém veverka žila. Že kameny brzy skončí.

A veverka se odhodlala.

Skákala z topolu na topol, z břízy na břízu – energicky a klidně. Ale topoly a břízy nekončily a zaváděly ji stále hloub do temných užlabin, na kamenné mýtiny obklopené nízkými keři a osamocenými stromy. Březové větve byly pružnější než topolové, ale to všechno veverka věděla i dřív.

Veverka brzy pochopila, že zvolila špatnou cestu, že les nehoustne, ale řídne. Na návrat však už bylo pozdě. Musela přeběhnout do šedivé mrtvé prostranství a za ním je zase les. Ale to už se rozštěkali psi a kolemjdoucí zvedali hlavy. Jehličnatý les byl spolehlivý – pancíř borovic, hedvábí jedli. Šumění topolového listí bylo zrádné. Březová větev držela pevněji, déle, a pružné zvířecí tělíčko, které se vahou rozhoupávalo, samo určovalo míru pružení větve – veverka povolila tlapky, vyletěla do vzduchu – napůl pták a napůl zvíře. Stromy naučily veverku, co je to nebe, létání. Pustila se větve, roztáhla dráčky na všech čtyřech tlapkách, vyletěla a hledala oporu tvrdší a spolehlivější než vzduch.

Veverka opravdu vypadala jako pták, něco jako žlutý jestřáb, který krouží kolem lesa. Veverka jestřábům tak záviděla jejich nezemský let! Ale ptákem veverka nebyla. Volání země, zemskou tíží, svou obrovskou váhu veverka cítila neustále, stačilo, aby oslábly svaly stromu a větev se začala pod veverčinou tíhou prohýbat. Bylo třeba nabrat síly, vyvolat odkudsi z nitra těla nové síly, aby znovu skočila na větev nebo upadla na zem a už nikdy nevystoupala do zelené koruny. Veverka

mhouřila úzké oči, skákala, zachytávala se větvíček, rozhoupávala se, mířila a neviděla, že za ní běží lidé. A na ulicích města už se nashromáždil dav. Bylo to tiché provinční městečko, které vstávalo s východem slunce, s kuropěním. Řeka v něm tekla tak mírně, že se proud někdy úplně zastavil a voda začala téct nazpátek. Město mělo dvě zábavy. Požáry, varovné bely, na požární věži, rachocení hasičských vozů, které se proplétaly po dlážděných uličkách, hasičská mužstva; koně – hnědáky, grošované bělouše, vrané – podle barvy jednotlivých požárních jednotek. Požár hasili ti stateční a pro všechny ostatní to byla podívaná. Výchova k odvaze to byla pro každého; každý, kdo mohl chodit, popadl děti a běžel „k požáru“ – doma zůstávali jenom mrzáci a slepci.

Druhou lidovou podívanou byl lov veverky – klasická zábava městských obyvatel. Veverky město přecházely, přecházely ho často, ale v noci, když město spalo. Třetí zábavou byla revoluce – ve městě zabíjeli buržousty, popravovali rukojmí, kopali jakési příkopy, vydávali pušky, cvičili a posílali na smrt mladé vojáky. Ale žádná revoluce nemůže přehlúšit přažitelivost tradiční lidové zábavy. Každý v davu hořel touhou být první, trefit veverku kamenem, zabít ji. Být nejpřesnějším, nejlépe střílet z praku – biblického praku – vymrštěného rukou Goliáše do žlutého Davidova tělípka. Goliášové se hnali za veverkou, pískali, pokřikovali a naráželi jeden do druhého v žízni- vé touze po zabíjení. Byl mezi nimi i venkovan, který přivezl na trh půl pytle žita v naději, že to žito vymění za klavír a zrcadla – v roce smrti byla zrcadla levnější –, i předseda revolučního výboru městských železničnických dílen, který přišel na trh lovit šmelináře, i učetní z Všesvazového spotřebitelského svazu, i zahradník Zujev, známý ještě z carských dob, i rudý velitel v rajtkách malinové barvy – fronta odtud byla jenom sto verst.

Městské ženy stály u plotů, u branek, vykláněly se z oken, hecovaly muže, vystrkovaly děti z oken, aby se mohly podívat na lov, naučit se lovu...

1966

Z ruského originálu přeložil Jan Machonin

Ukázka z knihy Varlam Šalamov: *Vzkříšení Modřínu / Črty ze zločineckého podsvětí. Sebrané spisy 4–5, GplusG, 2017.*

Jana Krejcarová-Černá

Petr Placák

Petr Placák

dokončení ze strany III

roveň byla sama obětí „dialektického“ pohybu vpřed a přehodnocování. To je bludný kámen postpubertálního intelektu, který odmítá brát svět takový, jaký je, což je ovšem obecný problém novověké filosofie minimálně od dob osvícenství, či zatemnění? Bondy chce přijít věcem na kloub, tady, teď, jako dítě, které rozbi-je zrcadlo, aby zjistilo, co je za ním. Když se ukáže, že pozice „za zrcadlem“ je ještě míň myslitelná než ta před ním, že se problémy neuměnšily, ale naopak prohloubily, zachraňuje Bondy marxismus tím, že se jej snaží zbavit primitivního mechanického pojetí, materialismu i ateismu, tedy atributů, které jsou právě s marxismem obecně spojovány. Ve skutečnos-ti ovšem zachraňuje možnost myslet dál sám pro sebe v situaci, na kterou marxis-mus nezná odpověď.

Na otázku po smyslu lidské existen-ce reaguje „marxista“ Bondy úvahami o Bohu. Ke všemu nadskeptičnému skeptický šaman ve stejnojmenné Bondyho próse, který je Bondyho alter ego, v přemítání o šilenosti existen-ce člověka mezi lovci mamutů v době ledové, ergo života občana v norma-lizačním Československu LP 1976, dospívá na práh „živé víry“ v „živého Boha“ (autorem psáno s velkým B).

Dějově i jinak poněkud kostrbatého Šamana o rok později doplní jeden z nej-silnějších literárních obrazů normali-zační bezvýchodnosti a všeobecného hnítí – prósa *Leden* na vsi, ve které se autor-ateista, který se prohlašuje za marxistu, oděje do hávu teologických ctností *víry, naděje a lásky* v situaci, kdy se už žádná z těchto tří duchovních grácií nezdála být, a dospěje na samý práh křesťanství:

A život v koncentračním táboře vidím tak: žde, kde je všechno suspendováno a popřeno a dokonce i za mou sebevraž-du potrestají druhé, zde, kde se musím denně vyvážet v hnoji před esesáky, (...) a kde se ještě i přesto vše podělávám denně strachy, když nezbývá jediného chlupu na mém charakteru, na mém intelektu a na mém svědomí, který by nebyl zkriven jak prasečí ocas – zde najednou žiju – zde jsem najednou poznal, že mohu žít – život rizika živé víry, živé duše – duše, která chodí s bohem a hledí s bohem.

Co to je, že se to odvažují říct? Je to hledění na bídu člověka s bolestí lásky a jistotou spásy. S nezměrnou bolestí a nezměrnou jistotou. A tyto nezměrnosti tepou prudce. Ne, nikdy mne ani nena-padne, že si jich zasloužím. Ale cítím, že takto uvažovat je už pod tímto stavem.

Od kundy k sv. Kateřině Sienské aneb Co Bondymu chybělo

Nad texty Honzy Krejcarové

Svazek literárního díla Jany Krejcarové-Černé *Tohle je skutečnost*, který vydal TORST, obsahuje – mimo její knihu *Adresát Milena Jemenská* – veš-keré básnické a prosaické dílo autorky. Zde jde ale o text jediný – o Dopis Bondymu z roku 1962, který je úhelným kamenem tvorby Krejcarové.

Na jeho začátku se autorka vrací k diskusi o povaze filosofie a poesie, kterou ten den spolu s Bondym vedli, píše, že to není tak, že „jsou vedle sebe dvě věci – filosofie a poesie“, ale že „se jejich sloučením vytváří věc třetí, jejíž hodnotu snad ani nelze dnes dohlédnout“ a varuje Bondyho před akademickou či literární kariérou:

„Není většího omylu než Tvůj strach ze šarla-tánství... Mohu pochopit, že se těchto předsudků není snadně zbavit, ale přesto bych Ti ráda řekla, že se jich zbavit máš, staly by se koulí, která by Tě přiklovala ke galejím služebnosti, vyplývá z nich totiž potom závislost a souvislost s věcmi, se kte-rými ani poesie, ani filosofie nemohou souviset. Od těchto předsudků je totiž jenom krok k před-stavě, že filosofie má někomu sloužit a poesie někoho oblažovat, k hrůzné situaci, kdy obě tyto věci ztrácejí smysl, který mají samy v sobě, a začne se jim přičítat tisíce smyslů jiných, začnou se znečišťovat onou služebností, o které mluvíš a která je morem tohoto století ...“

Krejcarová v těchto několika větech předestí-rá celý problém Bondyho myšlenkového a tvůr-čího světa. Tam kde Bondy-filosof vidí – snaží se vidět – řád, poznatelný a pochopitelný vývoj z bodu A k bodu B a to samé o stupínek výš v rovině AB..., Bondy-básník na místo dialektického pohybu vpřed zří kupu hoven, černou díru, všepohlcující nesmysl.

„Nevěřím a asi nikdy neuvěřím, že se lze dobrat čehokoli ve filosofii suchou cestou, cestou vzděla-nosti, vymydlené poučenosti,“ která se podle ní podobá *„mrdání provozovanému dokonale dez-inflkovanými a zdravotně nezávadnými pilulka-mi.“* Pokračuje tak v diskusi o filosofii s Bondym, a pak na něj zpříma uhodí: *Proč, propětrandohla-vy, nemám Tvůj jazyk v kundě, když ho tam tak děsivě silně mít chci!...* Napiše Krejcarová jednu z nejdokonalejších vět v české literatuře, respektive filosofii: sémanticky, formou, vším, kterou za-klení – propětrandohlavy! – dává téměř kosmický rozměr, odkazuje k sv. Janu Nepomuckému, stejně jako k českému jazyku Bible kralické...

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Můžeme se usmívat nad naivitou Bondyho myšlenkového procesu, když sám pro sebe objevuje archetypální zku-šenost lidské existence, která je reflektová-ná tisíce let ve všech civilisacích, ale ne-můžeme mu upřít poctivost, s kterou tak činí a která je základem každého „živého“ kontaktu s věcmi, otázkami, problémy... Jako zvědavé dítě, které přemýšlí o světě neschematicky, klade jednu „pitomou“ otázku za druhou, že z toho „dospěli“ šlíí, a nakonec přijde s překvapivou odpovědí. Bondy dokáže vidět a pojmenovávat věci, které jiní přehlíží včetně toho, že odpov-ěď na otázku, která je běžnou součástí jejich každodenní existence, ve skuteč-nosti neznají. Bondyho texty o vlastní zkušenosti hlubinné radosti „neznámé-ho původu“ jsou natolik přesvědčivé, že na něco podobného málokdy narazíme u křesťanských myslitelů, kteří mají k ruce tisíciletou praxi, tradici a diskusi. (Bondy teologii ovšem nikdy moc nedal.)

K „marxistické“ (ve skutečnosti Bondyho) scholastice ovšem sklouzne, když se onu „hlubinnou radost“ ex post snaží filosoficky uchopit, či spíše narazit na intelekt, který není schopen uvažovat o jakémkoli transcendentnu, a mluví o *samovzniklé ontologické realitě*, nesub-stančním *ontologickém poli* a z roviny *víry, naděje a lásky* sklouzne do roviny jakési „elektromagnetické indukce“, kde se z „teologických ctností“ stanou jakési (před)fyzikální veličiny – tedy to, co sám Bondy odmítl, když varoval před primitivním, mechanickým pojetím marxismu.

Bondyho druh Ivan Martin Jirous ve Valdicích na svém vězeňském pracoviš-ti v odsvěceném kartuziánském kostele sv. Huga v záři plamenů letovacích lamp na Bondyho adresa trefně rýmoval:

Pročpak mu říkáš vole / ontologické pole? / Tolik jsi zblblnul z lahve / že se bojíš říct: Jahve?

ODPUDIVÝ VERŠOTEPEC

I když Bondy s StB v různých dobách různě intensivně spolupracoval, existo-vala oblast, kde byl suverén. Leitmotivem celé jeho existence bylo jediné: možnost svobodně přemýšlet, formulovat a psát, přičemž platilo pravidlo – co je pomyš-leno, je i vyřčeno, ergo napsáno. V tom byl Bondy – režim ne-režim, marxis-mus ne-marxismus, Fišer ne-Fišer – dů-sledný. Psaní mělo pro něj existenciální rozměr, byla to otázka vesmíru a ovšem i sraní. V oblasti literární měl rozpor mezi Bondym a režimem „ontologický“ charakter:

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Odpudiví veršotepci / svině kurvy buzeranti / v tisku i „rozhlase mla-dých“ / ani ku srandě již nejsou / kterou v padesátých letech / mohli jsme z nich ještě mít...

veršuje Bondy na adresu norma-lizačních autorů, nejhoršího druhu kolaborantů, kteří si v „pekle“ norma-lizace dovoli psát o přírodě, svých lás-kách, přátelství... *Psát v tomto řádu o kráse přírody, lásky, života apod. – je už zkurvením: to právě básník cítí ti-síckrát jemněji než kdo jiný. Takové psaní je v tomto řádu lži. Zde nejsou příroda, láska a život krásné – květiny jsou šeredně hnilobou, láska je onanií nebo promiskuitou a život už vůbec není život, ale vegetativní plazení se po zemi či po zdi, za níž je úřadovna Bezpečnosti, píše v Lednu na vsi.*

Psaní byl nejen tvůrčí akt či akt osvobození, ale byla to zároveň i psy-choterapie – psaní udržovalo Bondyho při životě i při rozumu, mimo blázi-nec, chránilo ho před sebevraždou. Povinnost psát, zaznamenat to, co je pomyšleno, svědčit před „samovznik-lou ontologickou realitou“, mělo abso-lutní přednost před vším ostatním.

Kdo bojuje o život, má právo bránit se, jak umí, jsou pro něj výslovně suspendo-vána všechna příkázání všech náboženství a všech filosofii. To je známá věc. A kdo bojuje o práci a možnost pracovat, ten není ve stavu menší a vážnější nouze než ten, kdo bojuje o život, hájí Bondy svou exis-tenci básníka v Lednu na vsi, ale zároveň ví, že to je právě z filosofického hlediska neudržitelné. Bondy ví, že ve skutečnosti se za vše platí a snaha obhájit svůj život prací, povýšit psaní na míru všeho je ve skutečnosti dáblova klička, která nabízí osvobození, za nímž se skrývá otroctví, které je ještě hlubší, než to první.

Nelhal jsem, nepředstíral jsem, psal jsem pravdu a jen pravdu, dušuje se Bondy v próse Bezejmenná z roku 1986, nanášel jsem uměle husté barvy, nevnu-coval jsem se ani nestavěl na koturny, ba ani násilně nepřesvědčoval, dělal jsem svou práci uvážlivě, uměřeně, domníval jsem se, že i pokorně, jak se na nejvyšší téma sluší, nejsem si vědom viny v těchto věcech – a přesto, přesto, jen ten sám fakt, že jsem se upsal této práci pochva-lované čtenáři, ten sám fakt mě zničil.

Ve výše uvedeném spočívá nejvnitř-nější dilema Bondyho „osobní“ kosmo-logie, i. e. přemítání v řádu miliard let a tisíců světů, ve kterých jsou takové věci, jako je Sovětský svaz a Československá socialistická republika, mikroskopické parazitní houby, a lidská práva či Charta

Bondy

ho před intelektuální spekulací, která život zabíjí, zatímco kunda je principem života – na rozdíl od abstraktního boha filosofů, Syn Boží se narodil ze zcela „obyčejné“ lidské kundy.

Vůbec ne překvapivě končí Krejcarová svůj dopis Bondymu v úvahách, které by klidně mohly odkazo-vat ke sv. Kateřině Sienské. Podle ní za to, že člověk přežije pobyt na tomto světě, vděčí jen silnému pudu sebezáchovy, ale že se přitom nestane živoucí mrt-volou, pro to má Krejcarová jediné slovo – milost:

„A jestli mě něco naplňuje optimismem a skuteč-nou nadějí, ne nadějí na něco, nadějí jako takovou, nadějí v jejím nejhlubším smyslu,“ píše Krejcarová, *„je to empirickou zkušeností nabytá jistota o této milosti, ne o tom, že byla dána nám, ale o tom, že vůbec existuje, jistota její existence v tomto kosmu, na této zemi, pro tyto obdivuhodné bytosti, obda-řené všemi božskými vlastnostmi a obdařené ne-schopností je použít, pro bytosti, které se podobají Bohu a byly k jeho obrazu stvořeny, aby ho potupi-ly a oslavily, aniž kterákoli z nich, kterákoli z nás, z bytostí lidských, si jenom stínem dovede předsta-vit toho, kterému se podobá jako vejce vejci. A to je smysl této naděje, o které mluvíme, že totiž jejím pro-střednictvím se tato naše fantastická slepota stává něčím jiným než nezaslouženým a nepřiměřeným trestem za fakt existence, že se stává sladkou a slastnou pupeční šňůrou, kterou jsme s ním svázá-ni a po které se k němu máme došplhat.“*

Svatá Kateřina Sienská by to nevyjádřila silněji. Něčeho podobného se Bondy dotknul jen letmo – jeho intelekt, tak jak byl nastaven, mu to nedovolil. Krejcarové *Dopis Bondymu* je jeden z nejsilnějších textů české literatury minulého století.

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Hlavní proud disentu v čle s Chartou 77, který hlásal dialog s mocí, dělal z nouze ctnost a strkal černého Petra do ruky režimu. Bondy ovšem tento diskurs zdánlivé legality do důsledku odmítl: nejen soudy nejsou u něj soudy, ale stejně tak láska není láska nebo kvě-tiny nejsou květiny. To bylo nesmírně důležité. Z historické, sociální, národní legitimacy, ze slušnosti a spořádanosti, tváří se v řádu věcí, s jejichž pomocí režim oslovoval a zavazoval zdaleka ne jen své stoupence, vaří Bondy lektvar z vypelichaných kundích chlupů oběše-né báby smíchaných s kočičincem, aby jej pak vybil do záchodu. Něco podob-ného si občanský disent nemohl dovolit jednoduše proto, že by to režim okamžít-ě využil k diskreditaci opozice před (spořádanou) veřejností.

Básně Bondyho byly o to víc osvobo-zující, od patologického lhaní, předstí-rání a zastírání, kterým režim denno-denně masíroval společnost, že jejich autorem byl právě antihrdina, antiteze socialistického úderníka, vědce, inže-nýra, kolchoznice, svazáka, televizní-ho diváka, herce, či zpěváka – opilec a egoista, který byl vypočítavý stejně jako bezbranný a naivní, neschopný života, natož nějakého mravního po-stoje, groteskní stařík a k tomu dětina, desítky let intensivně pátrající po smyslu existence, aby zjistil, že žádný neexistuje, on sám je úplný blbec a jediné, k čemu v životě dospěl, je, že se z něj stala etická i estetická stvůra.

Bondy podle mne svým vlivem a působením svých textů udělal proti režimu stokrát víc, než mohl tajný spolupracovník StB Zbyněk Fišer kdy udělat pro něj. To není hodnocení, to je konstatování. Občana Fišera – a ko-neckonců ani básníka Bondyho – to ovšem nijak nevyvážuje.

Vyzrál tedy dábel nad Fišerem, nebo to byl Bondy, kdo ďáblovi vytřel zrak? Platí snad obojí? Nebo to je hloupě polo-žená otázka? Když si přečtete Bondyho sebrané spisy, básnické, stejně jako be-letristické a filosofické, zjistíte, že od-pověď neznal ani autor sám. Bondy by ovšem otázku nikdy takto nepostavil. Pro něj bylo jasné, že na celé čáře pro-hrál – lidsky, filosoficky i jako básník. To byl základ jeho tvůrčí svobody, která nás kdysi oslovovala a která mě oslovuje dodnes.

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

Bondy

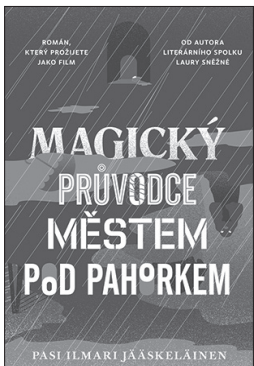
Bondy

Zkrácený a upravený text, který původně vyšel ve sborníku Reflexe undergroundu, Ladislav Kudrna (ed.), ÚSTR, 2016

Bondy

Bondy

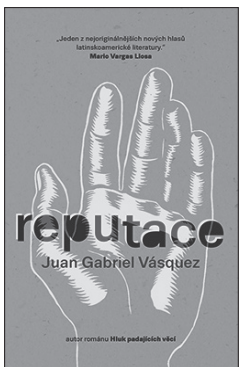
• PASEKA •

Pasi Ilmari Jääskeläinen ***Magický průvodce městem pod pahorkem***

Autor bestselleru Literární spolek Laury Sněžné přichází opět s návykovým koktejlem magického realismu, detektivky, hororu a fantasy, ale tentokrát jde ještě dál a nabízí čtenáři příběh, který s ním bude žít ještě dlouho po otočení poslední strany. Šéfredaktor Olli Suominen vede středně velké nakladatelství, zaměřené na knížky pro děti a populárně naučnou literaturu. Jeho poklidný život, plný práce i rodinné rutiny, se změní ve chvíli, kdy si založí facebookový účet. Ozvou se mu totiž nejen kamarádi z dětství, ale i jeho první láska, nyní slavná spisovatelka, jež mu nabídne novou knihu - Magický průvodce městem.

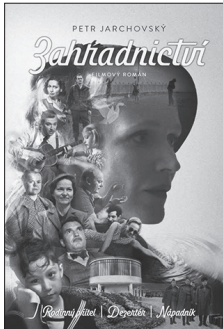
Přeložil Vladimír Piskoř, 336 stran, 299 korun

Juan Gabriel Vásquez ***Reputace***

Kreslíř a karikaturista Javier Mallarino je živíci legenda politické satiry, člověk, jehož pero má už léta moc rozhodovat o osudech druhých. Právě ve chvíli, kdy se ocitá na vrcholu kariéry a přebírá vysoké státní vyznamenání, jej však setkání s neznámou mladou ženou náhle konfrontuje s téměř třicet let starou událostí, kterou mezitím vytěsnil z paměti, a zásadně zpochybní jeho reputaci a hodnotu jeho celoživotního díla. Mistrně komponovaný text od největší současné osobnosti latinskoamerické literatury upomíná na vrcholné prózy lana McEwana či J. M. Coetzeeho a je působivým zamyšlením nad dvojsečnou mocí médií i lidské paměti.

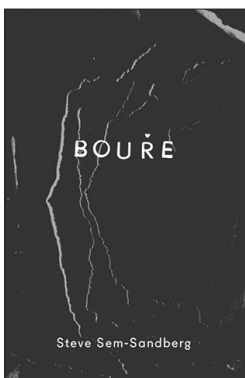
Přeložila Anežka Charvátová, 184 stran, 249 korun

Petr Jarchovský ***Zahradnictví***

Filmovou trilogii Zahradnictví i její literární zpracování můžeme vnímat jako pravdivý příběh konkrétních lidí v převratné historické době mezi lety 1939 a 1959. Rodinnou sagu tvoří tři samostatné, nicméně propojené příběhy Rodinný přítel, Dezertér a Nápadník. Mezi aktéry snadno poznáme odbojáře Jindřicha z kultovních Pelíšků, tentokrát jsou však více v popředí ženy: například autorovu matku sledujeme od jejího narození a válečného dětství až po dospělost. Kniha nabízí strhující příběhy plné nečekaných zvrat, vzdor svízelné době a krutým osudům protagonistů nechybí osvědčený autorův humor a zejména situační komika.

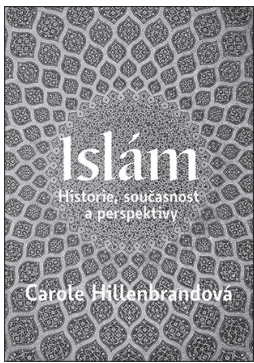
270 stran, 299 korun

Steve Sem-Sandberg ***Bouře***

V tajemném románu spojil známý švédský autor Steve Sem-Sandberg (Chudí v Lodži) slavnou Shakespearovu hru a vlastní fascinaci stopami druhé světové války. „Neměl jsem se na ostrov vracet, ale vrátil jsem se,“ říká Andreas na začátku své cesty za záhadami vlastní minulosti. Během své cesty vzpomínkami i ponurou současností se musí vyrovnat s dědictvím po právě zemřelém pěstounovi, nevysvětlitelným odmítavým chování sestry Minny, stopami po tragicky zahynulých rodičích i osobou ostrovního vládce Kaufmanna, zrádce, který si po válce odseděl svůj trest.

Přeložila Dagmar Hartlová, 232 stran, 269 korun

Carole Hillenbrandová ***Islám***

Kniha renomované historičky usiluje přispět k pochopení složité reality islámského světa a představit především jeho různorodost a pestrost. Nezabývá se jen jedním tématem a nevyužívá současnou hysterii. Čtivý a přehledný výklad, bohatě obrazově vybavený a určený všem zájemcům o danou problematiku, se věnuje vzniku islámu, jeho historii i současnosti, všem náboženským stanoviskům, moderním liberálnějším proudům, teologii, filosofii, aktuálně často diskutovaným tématům, jako jsou džihád či terorismus, ale i každodennosti, politice či postavení žen v islámském světě.

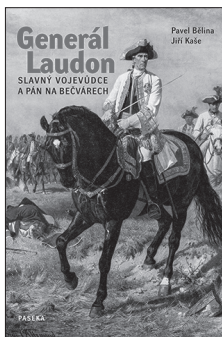
Přeložila Jitka Jeníková, 304 stran, 440 korun

Matěj Černý, Marie Peřinová ***111 míst v Praze, která musíte vidět***

Tušili jste, že Betlémské kaple jsou v Praze hned dvě? Jak se stalo, že Sputnik přeletěl ze Stromovky na Babu? Kde se v Praze vzal hotel, který má jediný pokoj, a ještě k tomu sedm desítek metrů nad zemí? Dá se na Smíchově svést lanovkou, a navíc ktomuzadarmo? Atrefilibyste do první čistě bitcoinové kavárny na světě? Netradiční výběr 111 pražských pozoruhodností se vymyká zavedeným představám o tom, co je při návštěvě Prahy „povinné“, a nabízí jedinečnou procházku hlavním městem všem zvědavým návštěvníkům, které zajímá historie i současnost, skrytá zákoutí i místa pulzující životem.

240 stran, 349 korun

Pavel Bělina, Jiří Kaše ***Generál Laudon***

Ačkoli si s Laudonovým jménem spojujeme už jen známou písničku, jeho dobrodružný příběh nabízí mnohá překvapení. Vojevůdce, působící v 18. století ve službách Marie Terezie a jejích synů Josefa II. a Leopolda II. a budící hrůzu v řadách nepřítelů, se z majora během tří let vyšvihl do hodnosti podmaršála, za svoji kariéru dosáhl nejvyšších vojenských poct a roku 1778 byl jmenován polním maršálem. Český čtenář se podívá, kolik míst v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je s tímto válečníkem spjato. Monografie dvou uznávaných českých historiků zachycuje nejen význačnou osobnost a její život, nýbrž i její stopy v našich dějinách, místopisu a umění.

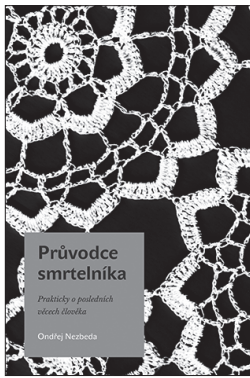
328 stran, 398 korun

Karel Ryška, Jan Šrámek ***Pionýři a roboti***

V přehledně uspořádané knize se neseťkávají pouze titulní pionýři a roboti, ale i nejrůznější oblasti výtvarné tvorby – od ilustrací v dětských časopisech a diafilmů přes díla ovlivněná bruselským stylem i americkou karikaturou až po odvážná zobrazení hrůzy, smrti a erotiky v publikacích pro dospělé. Objevná monografie badatelů v oblasti výtvarné kultury mapuje zlatou éru československé ilustrace, kdy po létech stalinistického socialistického realismu začaly do vizuální tvorby pronikat nejprogresivnější postupy.

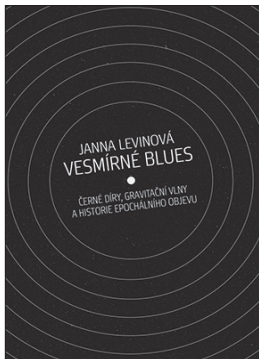
160 stran, 349 korun

Ondřej Nezbeda ***Průvodce smrtelníka***

Podle Ondřeje Nezbedy náš vztah ke smrti vystihují výrazy jako bezradnost, strach a pasivita. Možná překvapivě pozitivně laděný Průvodce smrtelníka nemá bořit tabu, nýbrž podat pomocnou ruku. Autor odpovídá na základní otázky spjaté s péčí o umírající a nevléčitelně nemocné: jak zajistit domácí péči o nemocného, jak funguje domácí hospic, jak lze léčit bolest, co je třeba zajistit během umírání a bezprostředně poté, ale také například jak hovořit s umírajícím o jeho přáních. Věnuje se citlivým tématům, jako jsou umírání dětí nebo eutanazie. Vedle praktických rad kniha přináší řadu osobních příběhů a rozhovorů s odborníky.

288 stran, 249 korun

Janna Levinová ***Vesmírné blues***

Naše obří teleskopy hledí do hlubin vesmíru, mapují jeho historii téměř k počátku, ale nevidí zdaleka vše. K zaznamenání stop, které zanechaly první vteřiny po velkém třesku a jež září až moc, nebo k detekci srážky černých děr, které nezáří vůbec, bychom potřebovali spíš uši než oči. Podle fyziků jsme je právě získali, jmenují se LIGO a jde o observatoř za více než miliardu dolarů, schopnou „slyšet“ gravitační vlny. Úspěch tohoto projektu označují mnozí za objev století. Tvůrci LIGO oznámili v roce 2016, že se jim podařilo zaznamenat gravitační vlny po srážce dvou černých děr, a přesně po stu letech tak potvrdili platnost jedné z

Einsteinových předpovědí.

Přeložil Karel Výborný, 256 stran, 299 korun

www.paseka.cz